

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ



**Науковий вісник
Ізмаїльського державного
гуманітарного університету**

Збірник наукових праць

Випуск

39

СЕРІЯ «ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ»

Заснований у 1997 році

Ізмаїл – 2018

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ №22509-12409ПР від 01.12.2016

Збірник наукових праць «Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету»
включено до переліку наукових фахових видань України в галузі «Педагогічні науки»
(Наказ МОН України від 10.05.2017 № 693)

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Головний редактор *Кічук Ярослав*, доктор педагогічних наук, професор
Заступник головного редактора *Циганенко Лілія*, доктор історичних наук, професор
Відповідальний за випуск *Кічук Надія*, доктор педагогічних наук, професор

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Гораши-Постіка Віоріка д. пед. н., проф., Кишинівський університет (Молдова)
Князян Маріанна Олексіївна д. пед. н., проф., Одеський національний університет імені І.І.Мечникова
Пентиліук Марія Іванівна д. пед. н., проф., Херсонський державний університет
Рашидов Сейфулла д. пед. н., проф., Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Фейзулайович
Цокур Ольга Степанівна д. пед. н., проф., Одеський національний університет імені І.І.Мечникова
Глушук Світлана Василівна к. пед. н., доц., Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Іванова Дора Георгіївна к. пед. н., доц., Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Івлієва Ольга Михайлівна к. пед. н., доц., Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Рябушко Світлана Олексіївна к. пед. н., доц., Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Циганок Ірина Борисівна к. філол. н., доц., Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Ткаченко Лариса викладач, Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Шикиринська Ольга к. філол. н., Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету : збірник наукових праць. Серія «Педагогічні науки». – Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2018. – Вип. 39. – 120 с.

Рекомендовано до друку вченою радою Ізмаїльського державного гуманітарного університету (протокол № 4 від 29.11.2018 р.)

Збірник зареєстровано в міжнародних каталогах періодичних видань та наукометричних базах даних:

Index Copernicus; Google Scholar; Eurasian Scientific Journal Index (ESJI); ResearchBib Journal Index and Archive (ResearchBib); Scientific Indexing Services



UNICHECK

Тексти публікацій були перевірені за допомогою системи пошуку ознак плагіату Unicheck в рамках проекту підтримки наукових університетських видань.

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE



Scientific Bulletin

IZMAIL STATE UNIVERSITY OF HUMANITIES

Collection of scientific works

Edition

39

SECTION «PEDAGOGICAL SCIENCES»

Established in 1997

Izmail – 2018

Collection of scientific works «Scientific Bulletin of the Izmail State University of Humanities» is included in the list of scientific professional editions of Ukraine in the field of «Pedagogical Sciences» (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of 10.05.2017 № 693)

Organizing Team

| | |
|----------------------------------|---|
| Chairman | Yaroslav Kichuk , Doctor of Education, Professor |
| Co-Chairman | Lilia Tsyganenko , Doctor of Historical sciences, Professor |
| Responsible for the issue | Nadiia Kichuk , Doctor of Pedagogical sciences, Professor |
| | Organizing Committee |
| Horash-Postika Viorika | Doctor of Education, Professor (Chisinau University, Moldova); |
| Kniazian Marianna | Doctor of Education, Professor (Odessa I.I. Mechnikov National University); |
| Pentyliuk Mariia | Doctor of Education, Professor (Kherson State University); |
| Rashydov Seifulla | Doctor of Education, Professor (Izmail State University of Humanities); |
| Tsokur Olha | Doctor of Education, Professor (Odessa I.I. Mechnikov National University); |
| Hlushcuk Svitlana | PhD in Pedagogical Sciences, Assistant professor (Izmail State University of Humanities); |
| Ivanova Dora | PhD in Pedagogical Sciences, Assistant professor (Izmail State University of Humanities); |
| Ivliieva Olha | PhD in Pedagogical Sciences, Assistant professor (Izmail State University of Humanities); |
| Riabushko Svitlana | PhD in Pedagogical Sciences, Assistant professor (Izmail State University of Humanities); |
| Thyganok Iryna | PhD in Philological Sciences , Assistant professor (Izmail State University of Humanities); |
| Tkachenko Larysa | Teacher of the Department of English and Translation (Izmail State University of Humanities); |
| Shykyrynska Olha | PhD in Philological Sciences (Izmail State University of Humanities). |

Scientific Bulletin of the Izmail State University of Humanities: collection of scientific works. Section«Pedagogical Sciences». – Izmail : RVB IDGU, 2018. – Ed. 39. – 120 p.

Recommended for publication by the Academic Council of Izmail State University of Humanities (protocol № 4, 29.11.2018)

The collection is registered in the international directories of periodicals and scientometric databases:

Index Copernicus; Google Scholar; Eurasian Scientific Journal Index (ESJI); Researchbib Journal Index and Archive (ResearchBib); Scientific Indexing Services

The texts of the publications were verified using the Unicheck plagiarism signs search system as part of the project to support academic university publications..



UNICHECK

ЗМІСТ

| | |
|---|-----|
| Бабіна Ю. Про один із підходів до збагачення національного концепту сучасної художньої освіти (<i>рос.</i>)..... | 7 |
| Бухнієва О., Банкул Л. Методична своєрідність реалізації інтегрованого курсу «Мистецтво» в умовах нової української школи..... | 14 |
| Грамастик Н. Деякі аспекти професійної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін (<i>англ.</i>)..... | 20 |
| Дімоглова О. Особистісно-професійна роль викладача вищої школи у формуванні професійного іміджу майбутнього фахівця морського транспорту..... | 25 |
| Завидівська О. Особливості сучасної системи професійної освіти студентів-управлінців..... | 30 |
| Звекова В. Самостійна діяльність молодших школярів в умовах модернізації сучасної початкової освіти..... | 36 |
| Кічук Н. Педагогічна інтернатура – важливий складник вітчизняної системи неперервної освіти фахівця..... | 41 |
| Корнієнко С. Особливості культури здоров'я дітей дошкільного віку..... | 45 |
| Кузьменко В., Рябуха І. Внесок гідрографічних служб і видатних гідрографів у розвиток теорії та практики морської освіти (початок XIX – початок XX століття).. | 52 |
| Літашов О. Роль студентського самоврядування у набутті ЗВО внутрішньої автономії..... | 59 |
| Мізюк В., Рябчук В. Інформаційна відкритість освітнього закладу як переумова прозорості освітніх послуг..... | 64 |
| Мондич О. Підготовка учителя початкових класів до реалізації предметної компетентності з анатомії та фізіології людини при навчанні школярів..... | 70 |
| Онищук С. Підготовка майбутніх економістів до здорового способу життя | 77 |
| Ситняківська С. Білінгвальні засади моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах університету | 83 |
| Столярова В. Модель підготовленості майбутніх закрійників швейного виробництва: педагогічні ресурси комп'ютерних технологій..... | 89 |
| Струк А. Культурологічний підхід як методологічна основа дослідження феномену «лексико-народознавчої компетентності особистості»..... | 93 |
| Трунова В. Формування читацьких інтересів дітей на перших етапах початкової шкільної освіти | 98 |
| Урум Н. Деякі аспекти проблеми підготовленості майбутніх фахівців морської галузі з безпеки життєдіяльності..... | 108 |
| Шевчук А. Формування компетентності викладача закладу вищої освіти у царині дистанційного навчання студентів..... | 111 |

Content

| | |
|---|-----|
| Babin J. About One of the Approaches to the Enrichment of the National Concept of Modern Art Education..... | 7 |
| Bukhnieva O., Bankul L. Implementation of Integrated «Art» in New Ukrainian School | 14 |
| Грамастик Н. Деякі аспекти професійної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін..... | 20 |
| Dimoglova O. The pedagogue’s role in the formation of professional image of a future specialist of marine transport..... | 25 |
| Zavydivska O. Features of the modern system of professional education of students-managers: the state of cases and priorities..... | 30 |
| Zviekova V. Self-Paced Learning Activity of Primary School-Age Children in the Conditions of the Primary Education Modernization..... | 36 |
| Kichuk N. Pedagogical internship is an important part of the national system of the continuing education of a specialist..... | 41 |
| Kornienko S. The peculiarities of health culture of preschool age children..... | 45 |
| Kuzmenko V., Ryabukha I. Contribution of hydrography services and outstanding hydrographers into development of theory and practice of maritime education (beginning of 19 th – beginning of 20 th century)..... | 52 |
| Litashov O. Student self-government and its value for inner autonomy of the universities..... | 59 |
| Miziuk V., Ryabchuk V. Information openness of educational institution as a condition of transparency of educational services..... | 64 |
| Mondych O. Preparation of elementary school teacher for realization of subject competence on anatomy and physiology of a person during schooling..... | 70 |
| Onischuk S. Preparation of future economists to healthy way of life after diyal’nisnim by component..... | 77 |
| Sitnyakovskaya S. Functioning of the model of future social sphere specialists’ professional training on a bilingual basis in the university..... | 83 |
| Stolyarova V. Model of preparation of future cutters at sewing manufacture using computer technologies..... | 89 |
| Struk A. Culturological approach as a methodological basis of the study of the phenomenon of «lexico-population competence»..... | 93 |
| Trunova V. Forming children’s interest in reading at the first stages of primary school education..... | 98 |
| Urum N. S. Preparation of future teachers to providing of healthy way of life of junior schoolboys..... | 108 |
| Shevchuk A. Formation of teacher competence in the field of distance learning and the creation of an e-learning course..... | 111 |

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-1

УДК 378

ОБ ОДНОМ ИЗ ПОДХОДОВ К ОБОГАЩЕНИЮ НАЦИОНАЛЬНОГО КОНЦЕПТА СОВРЕМЕННОГО ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Ю. Бабина

аспирантка

Кишиневский Государственный Педагогический Университет им. И. Крянгэ

Статья представляет общий научный дискурс результатов творческой и педагогической деятельности Екатерины Аждер, как бесценного культурного достояния нашей республики, сквозь призму всей ее жизни и необыкновенного художественного восприятия, внутреннего мира автора.

Ключевые слова: *Екатерина Аждер, педагог, художник, ткачество, текстиль, живопись (в масле), этнические традиции (фольклор), ангелы, деревенская тематика.*

Кишиневский Педагогический Университет им. Иона Крянгэ знаменит огромным количеством профессиональных дидактических кадров во всех сферах, в особенности заслуженных деятелей в области искусства, занимающихся активно и педагогической, и творческой деятельностью. Среди множества современных молдавских авторов в области изобразительного и текстильного/декоративного искусства, невозможно остаться равнодушным к удивительному миру творчества и мировоззрения талантливой педагога и мастера, Екатерины Аждер.

Сделаем ретроспективную ссылку, Е. Аждер родилась 11 марта 1961-го года в г. Кагул, Молдова (юг республики). Истоки художественного образования и раскрытия юного автора берут начало в Школе изящных искусств родного города, под руководством известных художников Георге Хузун и Петра Бердю (1972-1976 гг). Далее свое обучение Екатерина продолжила в Национальном колледже Изобразительных искусств им. И. Репина (в настоящем «А. Plămădeală»), по классу живописи у профессоров – Станислава Бабюка, Александру Григоращенко, Михаила Тихончука (с 1976 по 1980 гг.). Свое профессиональное становление талантливая художница проходила в Государственном педагогическом университете «Ион Крянгэ», на художественном факультете (у профессоров – Константин Крачун, Петр Северин, Александру Кузьмин, Эмиль Негаре). Профессиональная стажировка длилась с 1992 по 1995 года – в России (г. Москва) и в Румынии (г. Клуж-Напока). Дебютируя с выставкой живописных работ в 1983-м году, в 1990-м году Екатерина Аждер признана членом Союза Художников РМ, отдел Декоративного Искусства. В 1995-м году – стала членом Юнеско.

В рамках факультета, сразу же после окончания вуза, Екатерина Аждер успешно совмещает свою творческую деятельность с дидактической. Является преподавателем (и доцентом) и по настоящее время, с 1994 по 2004 года была заведующей отделом декоративного искусства. В 2013-ом году Екатерина Аждер издала 3 учебных пособия для студентов и преподавателей в вузах с художественным профилем [5, 6, 7]:

1. Эволюция румынских ковров;
2. Традиционное ткачество румын;
3. Портрет и фигура в Гобелене.

Анализируя художественный климат столицы и идеалистические настроения авторов, мы уверенно выделили Екатерину Аждер среди других современных молдавских художников, и это вполне заслужено и обосновано. Перечислим ее значительные рекордные достижения в изобразительном и декоративном искусстве РМ, которые дали право в 2010-м году удостоиться Мастеру почетного звания. И послужили свидетельством необычайной трудоспособности и проявления редкого таланта Аждер. На протяжении ее

жизненного пути насчитывается более десятка персональных выставок, многочисленные национальные и международные групповые выставки, проекты (Молдова, Румыния, Армения, Турция), а также участие в лагерях и творческих симпозиумах. В том числе учтем и ее вклад как одного из ведущих педагогов в реализацию совместного проекта ГПУ им. И. Крянгэ и Бендерского Художественного колледжа в Приднестровье «Возвращение к традициям» – «Revenire la tradiții» (2014). Что, несомненно, являлось своеобразным диалогом между поколениями и неразрывной связи культур и традиций.

Работы Аждер находятся в государственных (Молдова, Румыния) и частных коллекциях (Молдова, Румыния, Германия, Италия, Польша, Словения, Россия, Израиль, Канада, Испания, Украина, Венесуэла, США, Чехия, Англия, Франция).

На современном этапе общество критиков, специалистов в данной области (Анна Симак [2-4; 10], Элеонора Бригалда [8], Тудор Ставилэ, Георге Мардаре, Константин Прут, др.) отмечают своеобразное творческое видение художницы, развитие ею одновременно двух видов искусства, мирное гармоничное сосуществование ручного гобелена и живописи, материализованных на почве национальных традиций и фольклора. Но помимо традиционности в ключевых работах последних лет все же ощущается дух модернистского начала. Как упоминают Г. Мардаре, Э. Бригалда, эффект полихромности, стилизация, элементы бессарабских традиционных ковров имеют исключительное значение в творчестве и несут символично-метафорическую нагрузку в произведениях автора [8]. В искусстве Екатерины Аждер, словно и в творчестве румынской художницы Марии Михалаке Блендя, живопись и ковроткачество не конкурируют, а вступают в гармоничные взаимодополняющие отношения. Параллелизм в ранних творениях Аждер в соответствии с веяниями тенденций румынского искусства мы наблюдаем еще с 1980-х годов.

Начиная с 1990-х г., наряду с начинающими педагогами – представителями гобеленного искусства в Молдове (Ф. Балтэ-Савицкая, А. Негурэ, В. Грама, А. Уварова, др.), Екатерина Аждер активно включается в творческий процесс, пополняя круги молодых талантливых мастеров конца XX-го века [10, с. 59].

Художественный репертуар приемов и образов Екатерины Аждер удивительно широк. Символизм и метафоричность, фигуративные композиции, текстильный коллаж, абстрактный язык, фактурные/текстурные импровизации, синтез традиций, «ангелы», подлинность сельской тематики, «живопись через ткачество» – все эти характеристики наиболее точно описывают различные этапы творчества Аждер и перспективы мировоззренческой идеологии Личности. Ее первые гобелены «Вероника» (1988), «Каса маре» (1987), «Знак Тельца» (1992), «Lie-ciocârlie» (1992), «Генезис» (1994) отмечены разнообразием концепций метафорического/аллегорического, повествовательного и абстрактного стиля [10, с. 152]. Прибегая к приемам фигуративного и абстрактного плана, применяя стилизованные зооморфные, авиморфные и антропоморфные орнаментальные мотивы, она умело передает в своих гобеленах лиричность и гармоничность, повседневность и драмы жизни. Диптих «Архаические ностальгии» с критической точки зрения является всеобщим переосмыслением истории мироздания и несут в себе элементы древних цивилизаций, культур и эпох (Кукутень-Триполье) [8].

Продвижение и становление собственного художественного стиля автора отчетливо ощутимо в работах национальной направленности и новой интерпретации регрессивно-психологического видения, ассоциативно-метафорического мышления. Новшество привнесено автором и в живописи – частичное использование на холсте, помимо масляных красок, различных вставок из текстиля (традиционных ковров, женских платков, тканей) или бумаги (диптих «Приданое»).

Профессиональное творческое чутье, экспериментально-новаторские поиски и четкое соблюдение законов композиции, активно способствуют возрождению традиционных методов в творчестве, восстановлению в стилизованной форме забытых

декоративных/орнаментальных элементов в ткачестве («Архаические ностальгии», «Lie-Ciocârlie», «Bocet-Dog»), Ил. 1, 2.

Всегда вдохновленная, полная идей и неустанная, художница ищет разнообразные подходы к реализации творческих задач, и их воплощения на холсте, в текстиле. Характерно использование одновременно различных текстильных материалов и приемов в ткачестве, сочетание авторских техник и традиционных технологий в живописи (маслом и акрилом). Экспрессионистские формообразующие решения, колористические возможности и природная естественность цветов (с графическими деталями) в организации композиционного пространства в произведениях автора воздействуют на зрителя всецело и в совокупности представляют собой захватывающее зрелище. Ярким примером становится коллекция работ «La cules de îngerii», что в дословном переводе с молдавского значит «собирать ангелов». Согласно идейному содержанию данная серия полотен создана и названа по аналогу одноименного названия стихов румынской поэтессы Анны Бландианы. Вышеупомянутая персональная выставка проходила в 2011-ом году – Выставочный центр им. Константина Брынкуша, мун. Кишинэу; в 2013-ом году – галерея Theodor Pallady, Румыния.

Ее картины, как и гобелены, которые частью сохранены в народных архивах Кагула, рассказывают зрителю о мифах и легендах, быте и жизненном укладе, фольклорных традициях из истории бессарабского села и вечного детства самого автора («Ене-Салоене», «Мадонна с ангелом», триптих «Cușonașii», «Caloian», «Paparudă-Rudă», «Сестры», «La cumătra lăudată», «Cununa cu îngerii», «Grădină, Măicuță, Tu...», др.). Подобные тематики являются также отличительной чертой индивидуальности художника среди остальных.



Ил. 1, 2. Е. Аждер, диптих «Плач-Желание», масло, 2018.

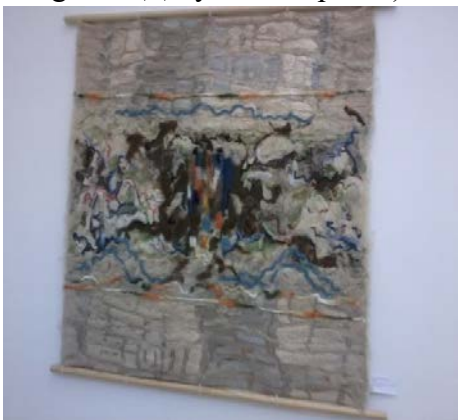
Диптих «Плач-Желание» также создан в нравственно-философском ключе и обладает следующими характеристиками – статичный характер произведения и спокойная теплая гамма цветов, грамотная компоновка и гармоничное построение композиций.

Тема ангелов – особенная в творчестве Аждер, и не потому, что это тема религиозная, библейская, просветительская. Оригинальным образом решается проблема духовности, гуманности, нравственного развития общества, добра и зла, служителей «высших сил», господ. Горизонты освещения данной темы охватывают такие понятия и жизненные ценности, как семья и смысл бытия, человеколюбие и покаяние, свет и праведный путь, пробуждение сознания и веры. Используемый колорит в работах мастера – от сонорно-декоративного до полихроматического контрастного («Orgoliul umbrelor regale», «La cules de îngerî»). Нежные бледные пастельные тона и оркестровки умиротворяют взгляд, создают возвышенную атмосферу чистого одухотворенного пространства, приближают зрителя к божественному. Наверное, не зря автор выбирает главными персонажами одного из циклов своих работ – ангелов. Скорее всего, такое желание и возможность его реализации предполагают необходимый современному миру и человечеству созидательный творческий аспект восприятия всего происходящего вокруг. Данный подход автора, ведущий к осуществлению своей творческой миссии, ускоряет достижение им высокой цели. Создание условий и предпосылок для переоценки народными массами ценностей и актуальных вопросов микро- и макрокосмоса, преодолению душевной напряженности и обретения гармоничного состояния, Ил. 1, 2, 10.

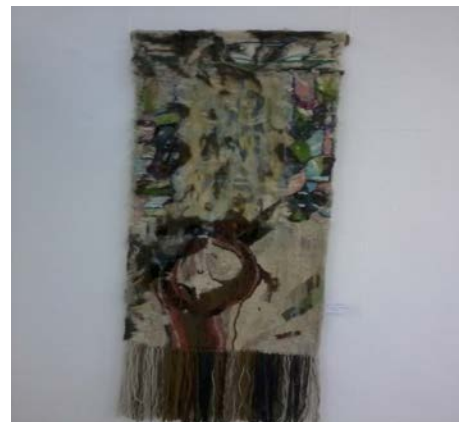
В серии живописных работ «La cules de îngerî...», можно предположить, что автор передает и отблески возвышенных человеческих душ – ангелов, в белых одеждах, прилетающих на помощь, с подсказками и благими вестями, когда мы терпим бедственное положение или скорбим, утешающих нас, как детей, и радующихся, когда на нас снисходит благодать божья. В память о традициях и обычаях предков, картин родного края художником также создано немало работ, в том числе и пейзажи с абстрактными нотками (серия «Balta Prutului», «Sighișoara medievală», «Amintiri», «Rus rustic», «Merărie la Tescani»).

В своих композициях, атмосферу места и иных сторон жизни, создатель передает посредством использования отдельных мотивов (природы), предметов быта и традиционного инвентаря деревни (вазы, яйца, полевые цветы, сады, яблоки, груши). Например, в «Pascala» и серии живописных и текстильных работ «Осенняя рапсодия» (2016). К ней относятся – «Colind» (2016), «Ледяные цветы» (2016), триптих «Откровение» (2015), «Яблоневый цвет» (2016), «Весна в цвету» (2016).

Если одной особенностью Аждер является перенос композиционных схем из живописи в тканые полотна (или наоборот), как замечает критик в искусстве Э. Бригалда, то другой важной деталью в ее творчестве, выступают цветовые и тональные контрасты, глубина и чередование найденных оттенков, многоликость полотен (серия «Fata Morgana», Девушка Моргана).



Ил. 3. Е. Аждер, войлок-гобелен «Папирус». (премия)



Ил. 4. Е. Аждер, гобелен «Гнездо», 2016, Биеналле декоративного искусства, музей К. Брынкушь, Кишинэу.

Изобретательность и современный подход к синтезу искусств, то есть соединение нескольких жанров, подвидов текстильного (декоративного) искусства – войлока и

ручного ткачества гобелена выразен в профессиональных произведениях «Гнездо», «Папирус», Ил. 3, 4.



Ил. 5. Е. Гуцу, «Весна с Ангелом», 2016, гобелены, дипломные работы выпускников под руководством Екатерины Аждер.



Ил. 6. И. Бурлака, «Юкатаниян», 2007,

Ирина Бурлака – выпускница ГПУ им. И. Крянгэ (класс Е. Аждер), художник-дизайнер ковров АО «Флоаре-Карпет», член СХ РМ, часто совершенствуется в своих работах в технике текстильного коллажа, (Ил. 6). Этот популярный прием стал очень распространен в текстильном искусстве конца XX – начала XXI-го веков в творчестве преобладающей части молдавских и румынских художников-текстильщиков (иногда и живописцев).

Нужно заметить, что в множестве работ присутствуют переплетение разнообразных техник, ажурные и цветочные принты, иногда вклеенные в масляном холсте, в тон выбранному колориту дополняющих композицию или акцентирующих некую ее поверхность (Ил. 8-10). Текстильную же композицию зачастую увенчивает бахрома, или использованы тщательно подобранное обрамление и другие мелкие предметы из дерева, пластика, железа (как на Ил. 5, 6).



Ил. 7. Е. Аждер, «Colind», 2016. (текстильный коллаж).



Ил. 8. Е. Аждер, «La cumătra lăudată», 2013.



Ил. 9. Е. Аждер, «Adam și Eva», 2013. (текстильный коллаж).



Ил. 10. Е. Аждер, «Cunună cu înveri», 2013.

Глядя ретроспективно, можно заключить, что весь творческий путь (как и жизненные взгляды) Екатерины Аждер, складывался последовательно и постепенно, основан на стойком фундаменте профессиональных знаний и навыков ремесла, в итоге привел к раскрытию ее безграничного творческого потенциала.

Ее талант и страсть к отражению в своих произведениях памяти о собственном детстве и сельском быте, крестьянских слоев населения и его «духовной матрицы», привитых предками с их вековыми традициями, в симбиозе с чертами румынской культуры, через удивительные авторские художественно-пластические решения, определили достойное место Екатерины Аждер в истории художественного педагогического образования и искусства республики.

1. Бабина Ю. И. Внедрение традиционных орнаментальных мотивов в рамках фабричного производства ковров в Республике Молдова / Ю. И. Бабина // Актуальные научные исследования в современном мире. – Переяслав-Хмельницкий, 2017. – Вып.1(21). – ч. 5. – С. 142-148.

2. Симак А. И. Художественное образование в Республике Молдова в свете требований Болонского процесса / А. Симак // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2011. – Вип. 28. – С. 132-136. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2011_28_29

3. Симак А. И. Особенности становления народного ковроткачества и современного гобелена в Украине и в Молдове / А. И. Симак, Ю. И. Бабина // International scientific journal. – 2016. – №4. – С. 13-18.

4. Симак А. И. Применение традиций народного орнамента в современном ковроткачестве Молдовы и Украины / А. Симак, Ю. Бабин // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2016. – Вип. 46. – С. 306-310. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2016_46_79.

5. Ajder, E., Evoluția scoarțelor românești. Tapiserie artistică (suport de curs) / E. Ajder. – Chișinău, Tipografia UPS Ion Creangă, 2013 – 114 p.

6. Ajder, E., Țesutul tradițional românesc. Tapiserie artistică (suport de curs) / E. Ajder. – Chișinău, Tipografia UPS Ion Creangă, 2013 – 122 p.

7. Ajder, E., Portretul și figura în Tapiserie, Tapiserie artistică (suport de curs) / E. Ajder. – Chișinău, Tipografia UPS Ion Creangă, 2013 – 90 p.

8. Brigalda, Eleonora // Revista Limba Română. – Ch., 2011, nr. 7-8, XXI. – P. 144. – [Електронний ресурс] – Режим доступа: <https://chisinauorasulmeu.wordpress.com/category/tapiserie/> (дата обращения: 26.06.2018.)

9. Moisei L. Ornamentul – fenomen artistico-estetic: (Viziuni ontologice și estetice asupra ornamenticii țesăturilor tradiționale). – Chișinău: Pontos, 2017 (Tipografia «Bons Offices»). – 272 p.: fig. tab.

10. Simac A. I. Tapiseria contemporană din Republica Moldova. (Evoluția tapiseriei contemporane din Republica Moldova în anii 1960-2000). – Chișinău. - știința. – 2001. – 160 p.

Babin J. About One of the Approaches to the Enrichment of the National Concept of Modern Art Education

Ecatherina Ajder is a well-known Moldavian painter, teacher (Associate Professor) of the art Faculty at the «Ion Creanga» State Pedagogical University from Chisinau. She was born in 1961, in Cahul (the south of Moldova). She studied at the School of a Fine Arts, at the National College of a Fine Arts of the I. Repin (currently «A. Plamadeala»), at the «Ion Creanga» State Pedagogical University. Professional internship was held in Russia (Moscow) and in Romania (Cluj-Napoka). Debut with the exhibition of paintings was in 1983, in 1990 – Ecatherina Ajder was recognized as a member of the union of Artists of RM, Department of Decorative Arts. Since 1995 he is a member of UNESCO.

In the framework of the faculty, immediately after graduation, Ecatherina Ajder successfully combines her creative activities with didactic work. In 2013, Ecatherina Ajder published 3 textbooks for students and teachers.

Analyzing the artistic climate of the capital and idealistic sentiments of the authors, we are sure to highlight Ajder's works, thanks to its record achievements in the fine and decorative art of Republic of Moldova. Throughout its life span there are more than a dozen personal exhibitions, numerous national and international projects (Moldova, Romania, Armenia, Turkey), as well as participation in camps and creative symposiums.

The works of Ajder are in the state collections (Moldova, Romania) and the private (Moldova, Romania, Germany, Italy, Poland, Slovenia, Russia, Israel, Canada, Spain, Ukraine, Venezuela, USA, Czech Republic, England, France).

At the present stage the Society of critics-art historians (Anna Simak, Eleonora Brigalda, Tudor Stavila, Gheorghe Mardare, Konstantin Prut) note the peculiar creative vision of the artist, the development of her simultaneously two types of art, peaceful harmonious coexistence of hand tapestry and painting, materialized based on of national traditions and folklore. Polychromic effect, stylization, elements of Bessarabian traditional carpets are of exceptional importance in the creative work of the teacher-artist.

Since the 1990, along with representative artists of Tapestry Art in Moldova (Felicia Balta-Savitskaya, Andrey Negura, Vasile Grama, Alla Uvarova, etc.), Ecatherina Ajder is actively involved in the creative process, adding to the circles of young talented Masters of the late 20th century.

Her first tapestries «Veronika» (1988), «Casa Mare» (1987), «The Sign of Taurus» (1992), «Lie-Ciocârlie» (1992), «Genesis» (1994) are marked by a variety of concepts of metaphorical-allegorical, narrative and abstract style.

Part of the paintings and tapestries of Ajder, are preserved in the folk archives of Cahul, tell the audience about myths, legends, lifestyle, folklore traditions from the history of the Bessarabian village and the author's eternal childhood. The artist is improved in her works in the technique of textile collage (tapestries «Nest», «Papyrus» – 2016).

Her talent and passion for reflection in her works of memory of her own childhood and rural life, his «spiritual matrix», grafted ancestors with their centuries-old traditions, in symbiosis with the features of Romanian culture, through the amazing author's artistic and plastic solutions, determined the worthy place of Ecatherina Ajder in the history of art pedagogical education and Art of the Republic.

Key words: *Ekaterina Ajder, teacher, artist, weaving, textiles, painting (in oil), ethnic traditions (folklore), angels, rustic themes.*

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-2

УДК [373.016:7]-029:316.422

МЕТОДИЧНА СВОЄРІДНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО» В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

О. Бухнієва

кандидат педагогічних наук, доцент,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Л. Банкул

доцент,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Концепція Нової української школи створює пріоритети реформування загальної середньої освіти, які знаходять своє відображення в проекті Державного стандарту початкової освіти. У документі передбачено організацію освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства, із застосуванням компетентнісного підходу на інтегровано-предметній основі. Це означає принципову зміну педагогічних підходів до процесу навчання, яке сприяє формуванню інтелектуально розвиненої, ініціативної особистості, здатної нестандартно, творчо мислити. В освітніх стандартах нового покоління йдеться про використання інтегративного підходу в навчально-виховному процесі Нової української школи.

Ключові слова: *інтегрований курс «Мистецтво», концепція Нової української школи, інтеграція, педагогіка партнерства.*

Актуальність проблеми. 2018/2019 навчальний рік став стартом для Нової української школи (НУШ) в початковій ланці загальної середньої освіти та продовженням реалізації концептуальних ідей у загальній мистецькій освіті основної та старшої школи. Концепція НУШ проголошує збереження цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, що в сукупності створюють психологічний комфорт і сприяють розвитку творчості дітей. У проекті нового Державного стандарту початкової загальної освіти особливу увагу акцентують на важливості формування ключових компетентностей, які допомагають підростаючому поколінню комплексно оволодіти сукупністю різноманітних практичних способів життєдіяльності у конкретних ситуаціях. Звідси набуває актуальності практико орієнтований характер освітнього процесу. Документ орієнтує вчителя початкової школи на впровадження в освітній процес початкової школи інноваційних інтерактивних технологій, які сприятимуть формуванню в учнів компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в соціумі.

Реалізація компетентнісного підходу передбачає впровадження в практику діяльності початкової школи педагогіки партнерства, заснованої на принципах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості кожної дитини. Це завдання реалізовується у спільній діяльності вчителя, учнів, батьків і передбачає взаєморозуміння, єдність інтересів, прагнень щодо особистісного розвитку школярів. Утілюючи ідеї педагогіки партнерства, вчителю необхідно постійно залучати учнів до спільної діяльності. Особливо це стосується предметів художньо-естетичного циклу, що спрямовані на розвиток емоційно-чуттєвої сфери учнів, формування їх художньо-образного, асоціативного, критичного мислення; створення сприятливих умов для продукування креативних ідей, реалізацію власних творчих потреб у художній діяльності та пізнанні. Водночас, через образний зміст творів музичного та образотворчого мистецтва, відкриваються широкі можливості ефективно впливати на формування патріотизму, моралі та інших загальнолюдських цінностей.

Мета дослідження полягає в аналізі практичних аспектів реалізації інтегрованого курсу «Мистецтво» в умовах нової початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будуючи освітній процес на засадах педагогіки партнерства необхідно дотримуватися принципів доброзичливості і позитивного ставлення, довіри у відносинах, права вибору та відповідальності за нього, рівності сторін, добровільності прийняття зобов'язань, обов'язковості виконання домовленостей тощо. Досягненню ефективності взаємодії з учнями сприятиме врахування в освітньому процесі таких характерних рис педагогіки партнерства, як: навчання без примусу; висування і прийняття значущих цілей; здійснення конкретних дій; подолання неузгодженостей у колективній творчій діяльності; спільне планування індивідуального темпу навчання; самоаналіз у процесі індивідуального й колективного підведення результатів діяльності учнів; використання вчителем на свій розсуд навчального часу для кращого засвоєння учнями матеріалу; створення інтелектуального фону навчання; реалізація диференційованого навчання; колективна творча виховна діяльність (самоврядування); самовизначення; ідея життєтворчості; систематичне залучення батьків до спільної діяльності; активна участь дітей у контрольній-оцінювальній діяльності тощо. Поліпшення якості освіти та рівний доступ до неї є одним із основних завдань сучасної української школи.

Освітняни запроваджують у 2018-2019 навчальному році нові стандарти середньої освіти, зокрема у початковій школі, де пріоритетним є новий зміст освіти на засадах інтегративного підходу у навчанні. Зазначимо, інтеграція – це процес пристосування і об'єднання розрізаних елементів в єдине ціле при умові їх цільової та функціональної однотипності. Інтеграція виникла як явище фундаментальних наук на фоні своєї протилежності – диференціації. Остання ж заклала основи і необхідність інтеграції. Інтеграція (від лат. Integer – цілий) може бути розглянута як мета і шлях створення цілісності. Системні цілісні знання – це стан, результат, до якого можна прийти, здійснюючи інтеграцію. Ідея інтегрованого навчання завжди актуальна, адже сприяє формуванню цілісної системи знань і вмінь учнів, розвитку їхніх креативних здібностей та потенційних можливостей. Підтвердженням цьому є погляди українських дослідників [1; 3]. Так, Н. Антонов вважає, що «інтеграція – це процес взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знань, який проявляється через єдність з протилежним йому процесом розчленування, розмежування, диференціації» [1, с. 7]. У свою чергу, І. Козловська трактує цей термін як «процес зближення й зв'язку наук, який діє поряд з процесом диференціації, що являє собою вищу форму втілення міжпредметних зв'язків на якісно новому рівні навчання» [3, с. 32].

Слід враховувати той факт, що інтеграція є однією з найперспективніших інновацій, оскільки, по-перше, інтегративне навчання закладає нові умови для співпраці вчителів та учнів, активізації інтелектуальної діяльності та розвиваючих прийомів навчання. По-друге, інтеграція зобов'язує до використання різноманітних форм викладання, що має вплив на ефективність сприйняття учнями навчального матеріалу.

Аналіз останніх наукових досліджень сучасних науковців (Н. Божко, Л. Вичорова, Т. Горзій, С. Гончаренко, О. Данилюк, О. Джулик, Л. Зеленська, І. Козловська, М. Лазарєв, О. Сергєєв, О. Проказа, О. Савченко, Т. Усатенко, Е. Яворський та інших) свідчить, що інтеграція є одним із головних дидактичних принципів, який у цілому визначає організацію освітніх систем. Відображення інтеграції в освіті можна знайти у працях С. Гончаренка, М. Євтуха, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Ничкало, О. Сороки та інших.

У контексті нашого дослідження цікавою є ідея О. Данилюка, який наголошує, що «Оскільки існуюча освіта предметоцентрична, тобто реалізується принцип внутрішньопредметної інтеграції, яка складає основу будь-якої освітньої системи. Перехід освіти у сучасних умовах на якісно новий рівень, по суті, є рухом від внутріпредметної до міжпредметної інтеграції. Такий перехід передбачає не зміну, а доповнення одного принципу іншим. Це дасть змогу у майбутньому сформувати якісно нову систему –

інтегральний освітній простір, який надбудується над предметною системою і повністю збереже її у якості своєї функціональної основи [2, с. 12].

Протилежних поглядів дотримуються О. Титар і Г. Пінчук, які вважають, що система інтегрованого навчання ще недостатньо опрацьована, а тому неоднозначно сприймається багатьма педагогами. Її повне теоретичне обґрунтування та запровадження у практику навчання – справа майбутнього. Але вже сьогодні очевидно, що інтегроване навчання закладає нові умови діяльності викладачів та учнів, є діючою моделлю активізації інтелектуальної діяльності та розвиваючих прийомів навчання [4, с. 24]. Перспективи розвитку інтегративно-предметного навчання закріплені у «Державному стандарті базової і повної загальної освіти», де зазначені не окремі предмети, а освітні галузі. Це означає, що вперше за тривалий час нормативний документ орієнтує на інтеграцію змісту та можливість гнучкої варіативної організації змісту.

Вчитель, отримавши педагогічну свободу, може самостійно визначати способи інтеграції освітніх галузей, важливо лише зрозуміти, поєднувати навчальний матеріал варто так, аби у контексті інтегрованого заняття в учнів формувалось цілісне сприйняття світу.

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України № 1/9-415 від 03.07.2018 «Щодо вивчення у закладах загальної середньої освіти навчальних предметів у 2018/2019 навчальному році» викладання предметів освітньої галузі «Мистецтво» здійснюватиметься за такими програмами: навчальні програми для 2-4 класів «Музичне мистецтво. 1-4 клас», «Образотворче мистецтво. 1-4 клас», «Мистецтво. 1-4 клас» (оновлені у 2016 році); дві редакції типової освітньої програми колективу авторів під керівництвом О. Савченко та Р. Шияна.

Для формування в учнів мистецьких компетентностей та реалізації практико-орієнтованого компоненту змісту програми предмети художньо-естетичного циклу «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», інтегрований курс «Мистецтво» мають викладати вчителі зі спеціальною мистецько-педагогічною освітою (вчитель музичного та образотворчого мистецтва). Про це йдеться у відповідному листі МОНУ.

Зміст мистецької освітньої галузі у 1-х класах може реалізовуватися як через інтегрований курс «Мистецтво», так і через окремі предмети за видами мистецтва: образотворче мистецтво і музичне мистецтво. Вибір здійснюється з урахуванням фахової підготовки кадрового складу педагогічних працівників школи та погоджується педагогічною радою. Якщо школою для вивчення обрано другий варіант, то у робочому навчальному плані зазначаються окремі навчальні предмети: «Мистецтво: образотворче мистецтво», «Мистецтво: музичне мистецтво», – на які відводиться по 1 годині на тиждень. Необхідною умовою реалізації завдань освітньої галузі «Мистецтво» є дотримання інтегративного підходу через узгодження програмового змісту предметів мистецької освітньої галузі зі змістом інших освітніх галузей (наприклад, сприймання музичного твору, мультфільму на заняттях з вивчення мови).

Викладання дисципліни «Мистецтво» може здійснюватись як одним учителем, так і двома («Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво»). При цьому варто зауважити, що у процесі інтеграції кількість навчальних годин, передбачених на вивчення мистецької освітньої галузі, перерозподіляється без зменшення їх сумарного значення (2 години на тиждень).

Використання навчальних посібників, зошитів із друкованою основою, що доповнюють зміст підручників та утворюють разом із ними навчальні комплекти, є не обов'язковим і може мати місце в освітньому процесі лише за умови дидактичної доцільності навчальних видань для реалізації нових підходів у роботі з учнями, дотримання вимог щодо уникнення перевантаження учнів та добровільної згоди усіх батьків учнів класу на фінансове забезпечення.

Новий Державний стандарт початкової освіти, регламентуючи свободу педагогічних спільнот у виборі шляхів навчання, виховання і розвитку школярів,

відкриває можливість вибору та створення власного навчального забезпечення освітнього процесу. Чинні вимоги до його якості доповнюються ідеями інтеграції; дослідницьким підходом до формування умінь; конструюванням знань, а не їх відтворенням; організацією пошуку інформації з різних джерел; розвитком критичного мислення, творчості тощо. Основною ж новацією, яка входить у практику діяльності 1-х класів експериментальних навчальних закладів, є структурування змісту початкової освіти на засадах інтегративного підходу у навчанні.

Дидактичний зміст процесу інтеграції полягає у взаємозв'язку змісту, методів і форм роботи. Відповідно інтеграцію навчального матеріалу з різних навчальних предметів здійснюють навколо певного об'єкту чи явища довкілля, або навколо розв'язання проблеми міжпредметного характеру, або для створення творчого продукту тощо. Однією з оптимальних моделей інтеграції у початковій школі є інтеграція навколо соціокультурної проблеми. Створення єдиного для навчальних предметів тематичного простору дає змогу уникнути дублювання інформації у змісті різних навчальних дисциплін та, водночас, розглянути аналогічний матеріал одночасно з різних боків, за допомогою різних дидактичних засобів. Цим забезпечуються збалансованість у сприйманні інформації різних освітніх галузей, емоційно комфортна атмосфера навчальних занять.

Слід зазначити, що за останні роки, з розвитком теорії та практики використання інтегративного підходу, зусиллями науковців та педагогів-практиків запроваджується система інтегративно-предметного навчання. Її принципами мають бути: орієнтація навчання на сьогоденні вимоги суспільного розвитку, формування цілісної системи знань, єдиної картини світу, наукового світогляду, поєднання інтегративного й диференційованого підходів до навчання, безперервність освіти та її вихід на рівень професійної освіти [3, с. 153]. Інтеграція програмового змісту створює передумови для різнобічного розгляду базових понять, явищ, більш широкого охоплення змісту, формування в учнів системного мислення, позитивного емоційного ставлення до процесу пізнання, водночас створює можливості раціонального використання робочого часу. Важливо при використанні інтеграції не перетворити в мозаїку формально об'єднані за зовнішніми ознаками різномірні знання, а знайти об'єднуючі спільні риси різних видів мистецтва.

З першого дня спілкування дітей з мистецтвом у початковій школі слід спрямовувати їх на уважне слухання і споглядання творів мистецтва, виявлення власних вражень, пошук змісту та розуміння, яким чином він розкривається. Учнів потрібно системно і послідовно привчати визначати, описувати емоційні стани, викликані почутим, побаченим, формувати культуру емоційного сприймання й реагування на витвори мистецтва.

Упродовж навчання в початковій школі у дітей мають формуватися виконавські уміння та навички, характерні для кожного окремого виду художньої діяльності: графічні, живописні, декоративні техніки, знайомство з правилами композиції, кольорознавства, ліплення тощо (з образотворчого мистецтва); уміння слухати і сприймати твори мистецтва та висловлювати ставлення до них, вокальні, хорові та виконавські навички (з музичного мистецтва); акторські та елементарні хореографічні вміння під час театралізацій, інсценізацій, рольових ігор та рухів під музику. Водночас, у контексті інтегрованого навчання відбувається формування поліхудожніх умінь: порівняння засобів виразності у різних видах мистецтва, відтворення різних явищ через музичні інтонації, малюнок, рух, жест, слово; пошук звукових асоціацій у творах образотворчого мистецтва; «оживлення» творів образотворчого мистецтва, програмної музики за допомогою пантоміми, міміки, жестів, рухів або розігрування уявних діалогів за сюжетом картини; створення ілюстрацій до казок, мелодій до віршів, інсценізація пісні тощо.

Зазначимо, що велике значення для розвитку творчості дітей має активне залучення до імпровізацій, різного роду експериментів (наприклад, з кольорами, звуками), а також

підтримки їх ідей та ініціатив у прикрашанні, естетизації навколишнього середовища, що значно розширює можливості дітей у власному художньо-творчому самовираженні. Окрім того, важливо привчати дітей не тільки творити і самовиражатися, але й презентувати результати власної творчості, брати участь у шкільних мистецьких заходах (концертах, виставках, інсценізаціях тощо), а з часом виявляти ініціативу їх створення, спілкуватися з друзями та знайомими про мистецтво.

На основі навчальної програми інтегрованого курсу вчитель складає календарно-тематичне планування в довільній, зручній для використання формі, з урахуванням навчальних можливостей учнів класу. Можливе використання друкованих чи електронних джерел. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя. Автономія вчителя має бути забезпечена академічною свободою, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільним вибором форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі, розробленням та впровадженням авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед, методик компетентнісного навчання [2, с. 50-54].

Учитель має право самостійно обирати теми уроків, відповідно до засвоєння учнями навчального матеріалу, визначати кількість годин на вивчення окремих тем. Адміністрація закладу загальної середньої освіти або працівники методичних служб можуть лише надавати методичну допомогу вчителю з метою покращення освітнього процесу, а не контролювати його.

У типових освітніх програмах початкової освіти підкреслено необхідність застосування формувального й вербального оцінювання. Ці види оцінювання змінюють функції вчителя у процесі контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів, натомість діти поступово у співпраці з педагогом мають оволодіти вміннями самооцінки й самоконтролю, тобто ставати суб'єктами навчання.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок у цьому напрямі. Концепцією Нової української школи та Державним стандартом початкової освіти зазначено, що у шкільному житті зростає частка групової ігрової, проєктної і дослідницької діяльності, мають бути урізноманітнені варіанти упорядкування освітнього середовища. Крім класичних варіантів класних кімнат, доцільно використовувати мобільні робочі місця, які можна легко трансформувати для групової роботи. У плануванні і дизайні освітнього середовища першорядним має бути спрямування на розвиток дитини і мотивації її до навчання. В освітньому середовищі Нової української школи існує баланс між навчальними видами діяльності, ініційованими вчителем та самими дітьми. Таке середовище забезпечує можливості для дітей робити власний вибір, розвивати нові та вдосконалювати наявні практичні навички, отримувати нові знання, позитивно ставитися до інших. Для того, щоб освітнє середовище заохочувало дітей до самовизначення і сприяло розвитку їхніх здібностей, необхідно, щоб воно було мобільним, легко трансформувалося для колективної та групової роботи. Крім того, всі навчальні об'єкти, якими безпечно можуть користуватись учні, мають бути доступними, щоб вони мали можливість вільно пересуватися класом для пошуку необхідних навчальних матеріалів. Це забезпечуватиме можливості здійснювати вибір у класі і, відповідно, приймати самостійні рішення щодо навчальної діяльності, усвідомлюючи при цьому наслідки вибору.

Вчителі мистецтва отримають суттєву допомогу, пройшовши дистанційний курс на платформі EdEra, де ознайомляться з новим Державним стандартом початкової освіти та методиками компетентнісного навчання. В пригоді також стануть матеріали веб-ресурсу Нової української школи <http://nus.org.ua/>, зокрема «Порадник для вчителя», створений з метою методичної підтримки вчителів, які впроваджують новий Державний стандарт початкової загальної освіти. Безліч простих та дієвих ігрових вправ щодо розвитку життєвих компетентностей молодших школярів, отримають вчителі мистецтва у посібниках «Гра по-новому, навчання по-іншому», «Шість цеглинок в освітньому

просторі школи» та зможуть адаптувати їх до використання на уроках художньо-естетичного циклу. Пріоритетне завдання вчителя мистецтва Нової української школи – не просто давати знання за новими програмами, а навчати й виховувати по-новому, розуміючи, приймаючи та творчо застосовуючи нові принципи освіти нового покоління.

1. Антонов Н. С. Інтеграційна функція навчання / Н. С. Антонов. – К. : Освіта, 1989. – 304 с.
2. Данилюк А. Я. Учебный предмет как интегрированная система / А.Я. Данилюк // Педагогика. – 1997. – №4. – С. 24-28.
3. Козловська І. М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дидактичні основи : монографія / За ред. С.У. Гончаренка. – Львів : Світ, 1999. – 302 с.
4. Титар О. В. Інтеграція навчального процесу як чинник розвитку пізнавальної активності учнів / Г. Г. Пінчук, О.В. Титар. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/lessons>.

Bukhnieva O., Bankul L. Implementation of Integrated «Art» in New Ukrainian School

The teaching staff introduces new standards for secondary education in 2018-2019 academic year, in particular at the primary school. The project envisages the introduction of a new content of education on the basis of an integrative approach in education. Modernization of Ukrainian education at the present stage is aimed at the development of the student's personality. Satisfaction of his needs and interests in order to prepare a purposeful, independent personality. This means a fundamental change in the pedagogical approaches to the learning process, which contributes to the formation of an intellectually developed, initiative person, capable of non-standard, creative thinking. Primary education plays an important role in the general education system, as the personal. In particular, child's artistic experience received in the primary school, the level of development reached the foundation for further education. Therefore, an important direction of the teachers' activities is the creation of conditions for ensuring the full intellectual and emotional development of primary school pupils, associated with the formation of stable cognitive interests, skills and abilities of mental activity, the qualities of reason, creative initiative and autonomy. It is referred to the educational standards of the new generation about using an integrative approach in the educational process of the New Ukrainian School. An integrated approach provides an opportunity to show the world in its diversity. Students' knowledge acquires the qualities of systemicity, the skills become generalized, complex, and the world-view orientation of cognitive interests increases in the process of integrated learning. It contributes to the intellectual, creative development of primary school pupils. There is a balance between the educational activities initiated by the teacher and the activities initiated by the children themselves in the educational environment of the New Ukrainian School. Such an environment provides opportunities for children to make their own choices, opportunities for developing new ones and improving existing practical skills, gaining new knowledge, developing their positive attitude towards others. It will provide the opportunity to make choices in the classroom and, accordingly, make independent decisions about learning activities, while realizing the consequences of the choice. The priority task of the New Ukrainian school teacher of the Fine Arts is not just to give knowledge of new programs, but to teach and educate in a new way, understanding, accepting and creatively applying new principles of education of a new generation.

Key words: *integrated course «Art», the concept of the New Ukrainian school, integration, pedagogy of partnership.*

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-3

УДК 378.016

SOME ASPECTS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF NATURAL DISCIPLINES

N. Gramatik

*Candidate of pedagogical sciences
Izmail State University of Humanities*

The dynamism of modern social transformations causes the need to train a competitive teacher. The modern concept of natural science education is aimed at training highly qualified personnel capable of solving problems of teaching students on the basis of the competency-based approach.

Fundamental natural science training in the system of school education is of great importance in the formation and development of the scientific worldview of schoolchildren. In this context, the problem of the practice-oriented training of future teachers of Natural Sciences to the implementation of the content of the subject Biology and the integrity of the teaching of natural science education in basic school becomes a matter of particular importance.

Key words: *natural science education, professional training, methodical competence, integration of knowledge, regional aspect.*

The main prerequisites for the formation of a new philosophy of school Natural Science education are the general tendencies of integration processes in the European educational space. An essential feature of the transformation of the natural component of general secondary education is its focus on the European experience in the formation of a scientific worldview as a result of all school education.

In this regard, the role of the teacher of Natural Sciences in the formation and development of the innovative thinking style of schoolchildren, in raising the general culture of the individual, is decisive. At the same time, there are growing demands for the professional training of pedagogical personnel for teaching schoolchildren the basics of natural knowledge in the New Ukrainian School.

The training of a highly professional specialist is an urgent problem of the national education system, especially in the context of the process of European integration. The professional formation of future teachers in the university directly depends on their professional training. In this context, the competence paradigm of vocational training of future teachers of natural sciences as a subject of personal and professional growth, which is capable of constantly expanding and updating the subject areas of its professional activity, becomes of particular importance.

All legislative and regulatory documents of modern Ukrainian education (National Doctrine of the Development of Education in Ukraine in the XXI Century, the Concept of the New Ukrainian School, the State Standard for Basic and Complete Secondary Education, the Law on Higher Education, etc.) renovate the request for teacher's professionalism and creativity, able to work successfully in modern educational systems in view of the priority of forming a pan-European educational space.

The conducted analysis of scientific studies shows that the fundamental researches of the problems of the introduction of the competency-based approach in the process of professional training of future teachers are systematically covered in the works V.I. Bondar, S.U. Goncharenko, V.M. Grinova, R.S. Gurevich, O.A. Dubaseniuk, I.O. Zymnya, I.A. Zyazyun, O.M. Mutovskaya O.I. Pometun, S.O. Sysoeva, V.O. Slastonina, A.V. Hutorsky, T.V. Furs, and others. Scientists are united in recognizing the competency-based approach as the basis for the modernization of vocational education.

Taking into account such an aspect of Natural Science education as continuity, based mainly on the application of the integrated approach, the problem of modernizing the methodology of teacher training for the implementation of natural science education in a first grade school is becoming more urgent.

Both the domestic and foreign scientists (I. Aleksashina, L. Burov, T. Vasyutin, B. Vorontsov-Velyaminov, V. Ilchenko, I. Klymyshina, T. Kreslavskaya, N. Nichkalo, I. Novikov, I. Opaleva, N. Rumyantseva, A. Stepanyuk, etc.) emphasize on the important propaedeutic role of the scientific component of the educational branch Natural History of the elementary school.

Considering this, the natural training of future Primary school teachers in accordance with the new version of the State Standard of Basic and General Secondary Education should be considered as a system-building link in the process of ensuring the integrity of teaching Natural Science education in Primary school. Achievement of this goal is ensured by implementing a new content of school natural education based on competency and activity approaches.

The identified trends in modern Natural Science education intensify the need to find effective ways and means of didactic and technological training of students. In particular, the issue of improving the natural training of future Primary school teachers in the context of the continuity of the content of Primary and Basic school was reflected in the scientific works of M. Baybari, N. Bibik, G. Beletskaya, A. Bogush, I. Gavrish, M. Golovko, O. Dusavitsky, M. Yevtukh, L. Koval, N. Lysenko, O. Ovcharuk, O. Savchenko, S. Strelets S. Martynenko, A. Nisimchuk, D. Pashchenko, L. Khomich, L. Horuzhoy and others.

Analysis of the transformations of higher education makes it possible to state the appropriateness of the emphasis on the creative potential of the future teacher in his professional development (O. Akimova, N. Guzii, V. Zagvyazinsky, S. Konovets, N. Kichuk, M. Nikandrov, S. Sysoev, L. Rudenko). According to scientists, only a creative teacher can realize the task of the New Ukrainian School, which in general is the key to the success of the renovation of the educational sphere.

The scientific component of the Natural Science education of the basic school is the fundamental training courses in Physics, Chemistry, Biology and Geography, the content of which contributes to the formation of a holistic perception of the surrounding world. In this regard, attention should be paid to the works that reflect the multidisciplinary processes of professional training for future teachers of Natural Sciences, in particular biologists (K. Avramenko, O. Bida, O. Bogdanova, N. Burinskaya, T. Buyalo, M. Versilin, A. Grabovy, M. Grinev, A. Ivanetsov, K. Linevich, N. Mishchuk, I. Moroz, L. Nikitchenko, T. Ninova, V. Onipko, S. Strizhak, T. Sadovaya, N. Petrova, N. Chaychenko, G. Chernobyl, O. Yaroshenko and others).

The professional portrait of a modern biology teacher was the subject of research in the scientific works of N. Hrytsay, N. Moskaluk, N. Seleznev, M. Sidorovich, A. Stepanyuk, Y. Tatar, S. Trubachova, Y. Chernova, O. Tsurul, Yu. Shapran, S. Yalanskaya, Ya. Logvinova.

The analysis of scientific literature shows that the professional training of future teachers of Natural Sciences in the basic school implies mastering of biological knowledge as a scientific basis for obtaining professional competence and a compulsory component of the qualification of a modern teacher. The acquired professional knowledge on the basis of a competency-based approach, in turn, is the basis for the formation of professional skills and skills of future teachers of Natural Sciences.

It should be noted that the essential content component of the professional training of future teachers of Natural Sciences is appropriate to consider their personal and professional readiness to accomplish the objectives outlined in the Concept of Basic Biological Education in Ukraine.

The purpose of the paper is to highlight some of the most constructive, in our opinion, approaches to the professional training of future teachers of natural sciences, in particular teachers-biologists.

The new concept of pedagogical education has created new positions for the professional training of future teachers of Natural Sciences, namely the reorientation of the knowledge-based approach to creating a practical and creative orientation for the future teacher's training in teaching the «Natural Science» education in Primary school.

In the course of renewal of the system of school education and its orientation towards a person, as the highest value of society, Biology should be given the primary role. It is indisputable that biological literacy is now becoming socially necessary, because it is directly related to the formation of key vital competencies of the individual. Taking this into account, the problem of general scientific and subject readiness of the future teacher of biology as an integral part of his professionalism, in connection with the future transition to the profile general secondary education is actualized.

Analysis of the educational qualification characteristics of future Biology teachers made it possible to identify the following basic requirements: understanding the essence and social significance of their future profession, the main problems of disciplines that determine the specific scope of their activities; methodological awareness in the natural sciences field; psychological readiness to change the type and nature of their professional activities. In this regard, in modern natural science education, the practical aspect in vocational education takes priority, which involves qualitative changes in the system of professional training of future teachers of Biology. The main vision of the new concept of pedagogical education makes it possible to assert that the changes should concern, first and foremost, the content and technological filling of vocational and methodological training of future teachers of Natural Sciences.

It is logical to take into account the regional aspect in the outlined plane in the process of natural training of future Biology teachers as a specialist who is able to competently realize the educational potential of the region's natural environment.

It is indicated in the explanatory dictionary that the concept of «training» should be understood as providing, carrying out, preparing for something [1, p. 767]. In the dictionary of pedagogical terms by L. Savenkova, the definition of training (pedagogical, scientific) is considered from the standpoint of acquiring knowledge, skills, experience [5, p. 47]. Thus, the pedagogical training of future teachers of Biology can be regarded as a process and result of learning, which includes a combination of fundamental education and a deep mastering of the scientific basis of professional activity with the formation of practical skills and abilities.

It is well known that the professional development of future teachers in a higher educational institution directly depends on their professional and methodological training. The methodological component is the leading component in the vocational training system and has a clearly defined professional-oriented character.

In the context of our study, the definition of «vocational and methodological training» was specified by us on the basis of the analysis of scientific works of scientists (B. Bepalko, M. Yevtukha, L. Nikitchenko, V. Slastonina) as a system of interconnected and interacting structural and functional components, which envisage the mastering of fundamental, special and methodological knowledge, the formation of appropriate skills and purposeful actions aimed at the formation and development of students' natural competence, taking into account the regional needs and features of professional activity in the new Ukrainian school.

A.K. Markova's opinion is constructive that the vocational and methodological training of the future teacher is of the constituent indicators of suitability for teaching, along with the natural characteristics of a person and his motivation to carry out professional duties [1].

In the context of modern scientific understanding of the essence of pedagogical professionalism, the main purpose of professional training of the future teacher of Biology is the formation of its methodological competence of a specialist on its basis.

Taking into account the peculiarities of the reform of the national higher education, the transformation of its essence and content, we will highlight some aspects of the professional training of future Biology teachers in the parameters of the new concept of pedagogical education.

Modern professional training of the future teacher of Biology involves the study of subject-methodological disciplines during the entire period of study at the university, the content of which is aimed at understanding the actual problems of educational disciplines, which

determine the specific field of activity of the teacher, knowledge of the educational legal documents and the main directions of professional activity of subjects of the educational process.

The central place in the professional training of future teachers of natural sciences is the course of the theory and methodology of teaching biology, which integrates psychological and pedagogical, subject and methodological knowledge, which ensures the integrity and continuity of the formation of vocational and methodological competence of students. Moreover, future teachers should not only master the content of teaching activities, but also develop a coherent, systematic vision of the applied and interdisciplinary value of the course «Biology» in the system of school education.

The opinion of the scientist-methodologist L. Orlova is of current interest, which sees the professional training of future Biology teachers in purposeful mastering of effective ways of broadcasting educational natural materials [4, p. 6].

The scientific search for the indicated research problem revealed the existing contradictions between the traditional approaches to teaching the basic course of Biology teaching methods and the conceptual principles of the organization of biological education.

The new Ukrainian school needs not a subject, but a professional teacher who strives for pedagogical creativity. All this requires new approaches to the system of training future Biology teachers. Taking into account the outlined trends, it is obvious that the content of the curricula and the working programs of students' training in the specialty «Biology» need to be updated with an orientation to the contemporary demands of the school natural science.

In addition, it is possible to distinguish a part among students that focuses not on the profession of a teacher, but on subject specialization. This, in turn, leads to a leveling of the significance of the fundamental disciplines of the psychological-pedagogical unit of professional training, which ultimately affects the ability to generate new knowledge in practice.

Nowadays, when traditional forms of education are giving way to more productive ones, the leading role in the professional training of future Biology teachers is devoted to innovative technologies, among which the integration of knowledge plays an active role. Emergence in the school programs of independent integrated subjects «I explore the world», «Natural Sciences» actualized the problem of continuity of integration processes in the system «school – university» system.

It should be noted that the integrative approach in modern science and practice is considered as a general scientific methodology, on the basis of which integral pedagogical systems and their subsystems are formed. Therefore, in the theory and practice of higher education, there is a tendency for the integration of academic disciplines, which allows students to achieve interdisciplinary generalizations and the rapid assimilation of complex learning material [7].

The logic of the integrated approach, on which the content of school biological education is based, and accordingly the process of studying it, is fundamentally different from the traditional methods of natural education. In this regard, the content of the professionally oriented course «Methodology of Teaching Biology at School» should target future teachers to realize the practical significance of integrating knowledge both at both professional and personal levels.

It is worth noting that the current tendencies in the fundamentalization of vocational education are directly related to the integration processes. Since integration consists of separate elements of a holistic system, it refers to the most complex intellectual operations. It should be noted that the active involvement of integration links between educational disciplines will significantly increase the basic level of professional training of students to the level of a specialized school teacher.

The very idea of integration in the process of professional training is not new. There has already been a considerable long-term experience of its realization in the context of especially Natural Sciences. Moreover, it is the training of future biology teachers that requires the integration of content, forms and methods of teaching, as well as the use of a unified approach to the process of formation of basic natural concepts, which contributes to the development of a specific professional basis for the formation of a person's professional thinking.

Practice convinces that traditional disciplines of the natural science cycle, given the limited nature of the subject of each of them, cannot reflect the world as a whole, and therefore cannot effectively form a holistic worldview of students. In turn, the subject teacher with traditional vocational training is extremely difficult to master the teaching of new integrated natural school courses. Therefore, we need teachers of Biology, which is characterized by a fundamentally new type of natural science worldview.

Consequently, the professional training of future Biology teachers should be ensured by mastering the foundations of the classical natural sciences and sciences that arose on their joints. At the same time, the main task of higher education is not to copy the training of the subject teacher, but to train the future teacher in accordance with the requirements of modernity.

We associate the prospects of further research with the expansion of scientific ideas about the implementation of a regional resource in the content of professionally oriented disciplines for the training of future teachers of the natural sciences of primary and secondary schools.

1. Gritsay N. Metodichna pidgotovka yak vazhлива skladova profesiynogo stanovlennya maybutnih uchiteliv biologiyi / N. Gritsay. – [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: www.info-library.com.ua

2. Nikitchenko L.O. Teoretiko-metodichni zasady pidgotovki maybutnih uchiteliv prirodnicnih distsiplin u protsesi fahovoyi praktiki: monografiya / L.O. Nikitchenko, N.V. Levchuk. – Vinnitsya: TOV «Nilan-LTD», 2017. – 296 s.

3. Nova Ukrayinska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannya serednoyi shkoli / Uporyad. Grinevich L., Elkin O., Kalashnikova S., Kobernik I., Kovtunets V., Makarenko O., Malahova O., Nanaeva T., Usatenko G., Hobzey P., Shiyani R. – [Elektronniy resurs] – rezhim dostupu: <http://mon.gov.ua>

4. Orlova L.M. Sistema metodichnoyi pidgotovki vchiteliv biologiyi v pedagogichnomu vuzi: dis. doktora ped. nauk: 13.00.02 «Teoriya i metodika vikladannya biologiyi» / L.M. Orlova. – [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: www.dissercat.com

5. Savenkova L.O. Slovník pedagogichnih terminiv // L.O. Savenkova. – K.: NEU Im. V. Getmana, 2008. – 19 s.

6. Strizhak S.V. Naukovo-metodichni osnovi profesiynoyi pidgotovki maybutnih uchiteliv prirodnicnih distsiplin u vischih pedagogichnih navchalnih zakladah: Avtoref. dis. kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriya ta metodika profesiynoyi osviti» / S.V. Strizhak. – 2005. – 22 s.

7. Fursa I.V. Kompetentno-Integratsiyniy pidhid u pidgotovtsi maybutnih vchiteliv biologiyi / I.V. Fursa // Visnik Chernigivskogo natsionalnogo pedagogichnogo universitetu. Seriya: Pedagogichni nauki. – 2016. – S. 237-240.

8. Shiyani N.I. Shkilniy kurs himiyi ta metodika yogo vikladannya: navchalniy posibnik – Poltava: IOTS PDP, 2007 – 248 s.

Грамастик Н. Деякі аспекти професійної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін

Динамізм сучасних суспільних перетворень викликає потребу в підготовці конкурентно спроможного вчителя. Наразі, нова парадигма природничої освіти спрямована на підготовку висококваліфікованих кадрів, здатних вирішувати завдання навчання школярів на засадах компетентнісного підходу.

Фундаментальна природнича підготовка в системі шкільної освіти має величезне значення в становленні й розвитку наукового світогляду школярів. У цьому контексті особливої ваги набуває проблема практико-орієнтованої підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до реалізації змістових ліній предмета «Біологія» і забезпечення цілісності викладання природничої освіти в основній школі.

Ключові слова: природнича освіта, професійна підготовка, методична компетентність, інтеграція знань, регіональний аспект.

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-4

УДК 377:057.8

ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА РОЛЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ МОРСЬКОГО ТРАНСПОРТУ

О. Дімоглова

аспірантка

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

У статті розглядаються проблеми щодо формування професійного іміджу майбутнього фахівця морського транспорту у сучасних умовах професійної освіти. Основна увага приділяється питанню формування та збереження позитивної мотивації у курсантів морських закладів освіти і висвітленню якостей, які сприяють формуванню іміджу в професії.

Ключові слова: педагог, професійний імідж, курсант, самопрезентація.

Актуальність проблеми. Глибокі зміни, що відбуваються в суспільних структурах, економічні та соціально-культурні реалії, модернізація освіти ставлять нові вимоги до якості підготовки викладача. Проблема підготовки нових викладацьких кадрів особливої значущості набуває в умовах інтенсивного розвитку соціально-економічного та інформаційного суспільства.

Сучасні соціально-економічні умови розвитку суспільства викликають необхідність підвищення рівня освіченості громадян, посилюють роль людського фактора в соціальних і економічних перетвореннях дійсності, що зумовлює потребу у висококваліфікованих педагогічних кадрах.

Формування професійного іміджу у майбутніх фахівців, розвиток у курсантів здібностей до творчої діяльності вимагає тривалого часу і передбачає використання нових підходів до організації навчального та виховного процесу у вищій школі.

Проблема професійного іміджу як відображення внутрішньої культури особистості в педагогічній науці спеціально не розглядалася. Професійний імідж забезпечує не тільки професійну ідентифікацію і саморозвиток особистості, але і, визначаючи становлення культури педагогічної діяльності педагога, стає однією з актуальних проблем. У практиці педагогічної підготовки професійний імідж або не співвідноситься з педагогічною технікою, технологією, або виключається з культури педагогічної діяльності як її компонент.

Аналіз останніх наукових досліджень. Структурні компоненти іміджу, його характеристики, значення і роль у професійному середовищі досліджувались ученими І. Альохіною, В. Андрущенко, Н. Арутюновою, І. Гобозовим, В. Горчаковою, Є. Ільїним, Ф. Кузіним, А. Панасюком, Г. Почепцовим, С. Рябовим, Л. Синельниковою, В. Шепелем та ін.

Разом з тим, аналіз наукових джерел і практика підтвердила, що професійний імідж є важливою складовою педагогічної культури вчителя. Провідна роль культури в становленні особистості розкрита в роботах російських і зарубіжних філософів. Проблема іміджу у вітчизняній та зарубіжній науці має різнопланову інтерпретацію, відповідно до особливостей, цілей, завдань соціології, культурології, психології, антропології, педагогіки.

Самепопняття «імідж» є міждисциплінарним, застосовується в різних галузях знань, в тому числі і в педагогіці.

До різних психолого-педагогічних аспектів іміджу зверталася велика кількість вчених. Ними проаналізовано: психологічні умови вдосконалення іміджу педагога (Л. Браун [2, с. 277]); уявлення студентів про імідж викладача ВНЗ (В. П. Чертыкова [12, с. 20]); психологічні особливості іміджу викладача вищої школи, «людина – людина» (Л. А. Данильчук,

В. Орешкін [6; 10]); організаційно-педагогічні основи формування, трансформації, реалізації індивідуального іміджу педагога, його формування (Н. А. Тарасенко [11, с. 147] та інші).

Як бачимо, проблеми вдосконалення професійної підготовки майбутнього педагога приділяється достатньо уваги в науковій літературі, але разом з тим ідея формування професійного іміджу як цінності і умови становлення культури педагогічної діяльності майбутнього фахівця недостатньо вивчена в педагогічній науці.

Мета нашого дослідження полягає у розкритті поняття «професійний імідж» та висвітленні педагогічних умов для підвищення професійного іміджу майбутніх фахівців морського транспорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічний сенс професійного іміджу зміщений у бік зовнішніх атрибутів: промови, манери триматися, одягу, аксесуарів, а особистісний – яких розглядається поза контекстом професійних якостей викладача, або не співвідноситься з педагогічною технікою, технологією, або виключається з культури педагогічної діяльності як її компонент.

В умовах пріоритету внутрішньої культури людини, високого професіоналізму, компетентності педагогічних працівників назріла необхідність пошуку шляхів усунення суперечностей між:

- об'єктивною потребою суспільства в учителів з високим рівнем педагогічної культури, з індивідуальним професійним іміджем і недостатнім рівнем сформованості зазначених характеристик у випускників різних професіональних вузів;
- необхідністю формування мотивів майбутнього педагога постійно і системно розвивати професійний імідж і фрагментарністю, недостатньою вираженістю цього процесу в системі неперервної професійної освіти;
- потребою вищої школи в науково-методичному і технологічному супроводі процесу формування іміджу;
- необхідністю підвищення статусу й іміджу викладача в суспільстві, у батьківській і студентському середовищі та відсутністю цілісної державної політики, спрямованої на підтримку педагога та формування позитивного іміджу педагога в соціумі.

Зазначені суперечності з'явилися вихідними складовими для визначення проблеми дослідження – виявлення способів і механізмів формування професійного іміджу майбутнього педагога в контексті взаємозв'язку освіти та культури.

Зростаюча потреба суспільства у кваліфікованих педагогічних кадрах, висунула на перше місце завдання підвищення якості підготовки випускників вищої професійної школи, виховання нового типу викладача-професіонала, мобільного, володіє певними конкурентними перевагами, здатного знайти і реалізувати себе у професії.

Конкурентоспроможність і мобільність випускників вищих педагогічних, технічних навчальних закладів підвищується за рахунок самопрезентації свого позитивного професійного образу, ефективного формування Я-концепції фахівця і адекватного іміджу.

Незважаючи на зростаючий інтерес до педагогічної іміджології, аналіз практики підготовки майбутнього фахівця морської галузі показує, що становлення професійного іміджу у вузі багато в чому протікає стихійно, відсутня єдина цілісна система його формування.

Державний стандарт вищої професійної освіти, кваліфікаційна характеристика фахівця не вирішують цю проблему; немає навчально-методичної літератури, посібників з викладенням методики формування позитивного професійного іміджу педагога морського професійного закладу в системі вищої педагогічної освіти.

Формування сучасного фахівця відбувається на основі мінливих вимог до вдосконалення освітнього процесу у вищій школі. На сьогодні важливим для фахівця будь-якого профілю, в тому числі і фахівця морського профілю, є вміння з саморозвитку себе як професіонала, підвищенню професійної компетентності. Однак вимоги суспільства, закладені в державних освітніх стандартах, роблять актуальними і завдання по формуванню іміджу як

«виховання, розвитку себе як особистості, кінцевою неподільною закінченою формою якого є індивідуальність» [3, с. 11].

У ряді професій, що відносяться до системи «людина – людина» з психологічної класифікації професій (В. Орешкін [10, с. 12]), особлива роль яка надається формуванню професійного іміджу як складової професіоналізму особистості. Під професійним іміджем журналіста ми розуміємо компонент професійної та особистісної культури, що забезпечує конкурентоспроможність у професійному середовищі і включає в себе професійні вміння, зовнішній імідж, етичні принципи, професійну етику і мораль, особистісні якості, спрямовані на оптимальне міжособистісна взаємодія.

Усвідомлене формування іміджу – необхідна ланка досягнення професійної компетентності майбутнього фахівця морської галузі. Внаслідок цього актуально і створення педагогічних умов, які б сприяли формуванню професійного іміджу майбутніх фахівців морського типу в процесі навчання.

Аналіз проведеної дослідно-експериментальної роботи показав, що з усього комплексу виявлених нами педагогічних умов найбільш оптимальні:

- здійснення планомірної роботи по формуванню глибокого інтересу і стійкої мотивації майбутніх фахівців морського профілю по створенню свого професійного іміджу в процесі навчання;

- реалізація в професійній підготовці програми спецкурсу «професійний імідж моряка» як інтегруючого зусилля навчальних по формуванню професійного іміджу майбутніх фахівців морського типу;

- використання можливостей усіх основних напрямків професійної підготовки майбутніх моряків у формуванні професійного іміджу: умінь і навичок іміджування, етики і моралі, комунікативних умінь і навичок, цивільної відповідальності за подану інформацію, соціальної активності у вирішенні проблем сучасності; орієнтація на виховання моральної, етичної та естетичної культури майбутнього фахівця;

- застосування в навчальному процесі багатющого досвіду професійної діяльності фахівців морського транспорту, що сприяє забезпеченню позитивного впливу їх особистісного авторитету на курсантів.

Відомо, що наявність інтересу і стійких мотивів до досліджуваного – необхідна умова його успішного засвоєння. В одночас людина прагне до того, чого вона може реально досягти. Тому одним з важливих аспектів мотивації, на думку Дьюї (Dewey) і Торндайка (Thorndike), є можливість досягнення мети [3, с. 57].

Приймаючи до уваги і те, що сила мотиву буде залежати від ступеня усвідомленості та ясності об'єкта мотивації (закон соціальної детермінації волі): «На силі мотиву позначається закріпленість навички, привабливість об'єкта взаємодії. Очікуваний результат, ідеалізований об'єкт підсилює мотив» [7, с. 394], нами спектру апробованих заходів щодо підтримання інтересу до формування професійного іміджу майбутніх моряків були відібрані найбільш впливають на силу мотиву фактори: значимість похвали, морального заохочення, осуду, покарання; змагання; вплив присутності інших людей, успіху і невдачі, суспільного розуміння; соціально-психологічний

Клімат; привабливість об'єкта потреби і змісту діяльності; наявність перспективи, конкретної мети; функціональні стану [7, с. 394-401].

Одним з основних факторів, на наш погляд, є привабливість вже сформованого професійного іміджу у відомих фахівців морського транспорту. Тому, особливо на початковій стадії оволодіння професією необхідно ширше знайомитися з їх діяльністю, вивчати професійні якості, спостерігати та аналізувати матеріали з їх участю.

Наступним фактором формування і збереження позитивної мотивації у курсантів є привабливість змісту діяльності лідерів морської професії. Тому ефективним методом формування позитивної мотивації у рамках нашого дослідження було проведення онлайн майстер-класів з проблеми інтерв'ювання як з курсантами, так і зі студентами морського професійного училища (анкетування, інтерв'ю, спілкування в чаті).

Безсумнівно, на силу і стійкість мотивації по формуванню професійного іміджу майбутнього фахівця морської галузі впливала ситуація успіху і невдачі. Практика показала, що найбільший ефект буде досягнутий в умовах змінного успіху. Так, формування комунікативних умінь і навичок здійснювалося в кілька етапів. Для цього була продумана послідовність вправ, які дозволили використовувати на заняттях інтерактивні методи навчання, зокрема імітаційні вправи. Їм пропонувалося взяти інтерв'ю у налаштованих по-різному на спілкування людей, на іноземній мові, з різною манерою поведінки, настрою. Курсантам довелося докласти максимум зусиль: навчитися оцінювати психологічний стан співрозмовника, його настрої і згідно з обставинами побудувати свою бесіду з ним так, щоб розташувати і «розговорити» його. Таким чином, нами було визначено одне з педагогічних умов: здійснення планомірної роботи по формуванню глибокого інтересу і стійкої мотивації майбутніх фахівців морського напрямку по створенню свого професійного іміджу в процесі навчання.

Формування професійного іміджу майбутнього фахівця морського транспорту протягом усього періоду будувалася з використанням сучасних технологій професійного навчання. Серед них суб'єкт-суб'єктне моделювання взаємодій, за допомогою якого визначалися розуміння власної позиції в професії, що купується, її місце і функції в сучасному суспільстві.

Ігрові технології були представлені організаційно-діяльнісними іграми, в процесі яких забезпечувалася активність всіх учасників у вирішенні поставлених проблем [4, с. 168, 231], а інтерактивні технології – мозковим штурмом і імітацією професійних дій.

Формування професійного іміджу майбутнього фахівця морського напрямку – процес, що зачіпає всі аспекти його підготовки. Аналіз показав, що висот морського професіоналізму досягають тільки особи високопрофесійні, які володіють індивідуальним стилем, технологіями своєї професії, прийняттям результатів їх діяльності товариством.

Формування індивідуального іміджу могло піти за двома напрямками. Перше, більш тривалий у часі, передбачало формування індивідуального іміджу як природного, суб'єктивного процесу «розвитку, зростання, самовдосконалення, де імідж є вторинним продуктом, відбиттям сутності людини, символом ситуації, індивідуальності» [3, с. 259]. Друге – розглядало розуміння іміджу як об'єктивізацію «цілі, ідеї, вигадки, бажаного враження (тут імідж є елементом індивідуально-видовищного ряду), де імідж є первинним, самооцінним продуктом і нерідко забігає вперед розвитку» [3, с. 259]. Найчастіше таким іміджем володіють моряки, недавно увійшли в світ професії.

Висновки. Таким чином, майбутній фахівець морського транспорту до завершення професійного навчання вже повинен володіти тими якостями, які будуть сприяти формуванню іміджу в професії: професійною етикою і мораллю; наявністю комунікативних умінь і навичок, громадянською відповідальністю за подану інформацію, соціальною активністю у вирішенні проблем сучасності; орієнтацією на виховання морально-моральної, етичної та естетичної культури.

Внаслідок цього перед викладацьким складом вищих навчальних закладів, де навчаються курсанти, на сьогодні ставиться завдання їх усвідомленого розвитку в цих напрямках. Перспективою подальших наукових досліджень вважаємо детальне дослідження педагогічних умов ефективного формування професійного іміджу суднових механіків, розкриття сутності поняття «професійний імідж майбутнього судномеханіка» та проектування моделі формування професійного іміджу майбутніх суднових механіків морського транспорту.

1. Аминтаева С. А. Формирование у студентов имиджа современного руководителя образования: Дис. канд. пед. наук. – Махачкала, 2003. – 170 с.
2. Браун Л. Имидж – наука к успеху / Л. Браун. – СПб. : Питер Пресс, 1996. – 288 с.
3. Горчакова В. Г. Прикладная имиджология: учеб. пособие / В. Г. Горчакова. – М., 2007. – 400 с.

4. Громкова М. Т. Андрагогика: теория и практика образования взрослых: учеб. пособие / М. Т. Громкова. – М., 2005. – 495 с.
5. Гузій Н. В. Педагогічний імідж і професійна культура / Н. В. Гузій // Творча особистість вчителя : проблеми теорії і практики : зб. наук. праць. – К., 1997. – С. 28-31.
6. Данильчук Л. А. Основы имиджа и этикета : Учебное пособие / Л. А. Данильчук. – К. : Кондор, 2009. – 234 с.
7. Ильин Е. П. Мотивация и эффективность деятельности / Е. П. Ильин // Психологические основы профессиональной деятельности: хрестоматия / сост. В. А. Бодров. – М., 2007. – 855 с.
8. Завьялова О. Б. Формирование профессионального речевого имиджа будущего тренера по борьбе: Дис. . канд. пед. наук / О. Б. Завьялова. – Красноярск, 2000. – 189 с.
9. Криницын Е. В. Акулы интервью: 11 мастер-классов / Е. В. Криницын. – М., 2010. – 182 с.
10. Орешкин В. Г. Формирование речевого имиджа в системе профессиональной подготовки специалиста (на примере профессий типа «человек-человек») : автореф. на соискание учен.степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования (педагогические науки)» / В. Г. Орешкин. – СПб., 2006. – 23 с.
11. Тарасенко Н. А. Формирование индивидуального имиджа будущего учителя: Дис. канд. пед. наук / Н. А. Тарасенко. – Оренбург, 2002. – 193 с.
12. Чертыкова И. П. Представления студентов об имидже преподавателя вуза: Автореф. дис. . канд. псих. наук / И. П. Чертыкова. – М., 2002. – 20 с.

Dimoglova O. The pedagogue's role in the formation of professional image of a future specialist of marine transport

The article deals with problems of formation of the professional image of a future modern marine specialist in the modern conditions of professional education. The main attention is paid to the issue of formation and preservation of positive motivation among cadets of marine educational institutions and covering the qualities that contribute to the formation of the professional image.

The development of cadets' abilities for creative activity requires a long time and involves the use of new approaches to the organization of educational and educational process in higher education.

Undoubtedly, the strength of the motivation to shape the professional image of the future specialist marine industry affected the situation of success and failure. Practice has shown that the greatest effect will be achieved in conditions of variable success. Thus, the formation of communicative skills was carried out in several stages. For this purpose, a consecutive sequence of exercises was considered, which allowed the use of interactive teaching methods, including simulation exercises. They were invited to take interviews in different ways, adapted to people's communication, in a foreign language, with a different manner of behavior, mood. Cadets had to make every effort: to learn to assess the psychological state of the interlocutor, his mood and, in accordance with the circumstances, to build his conversation with him so as to arrange and «talk» him. Thus, we identified one of the pedagogical conditions: the implementation of systematic work on the formation of deep interest and a stable motivation of future professionals in the maritime direction to create their professional image in the process of learning.

One can conclude from the foregoing that «the professional image of the future specialists of marine transport» is an image that is formed and reproduced in the course of professional activity and maximally ensures the realization of the main goal of the professional activity of the individual, namely: comprehensive assistance to the stable progressive development of Ukraine as a maritime state. Thus, the large role of the pedagogue is in the growth of a successful specialist, which in turn should have certain competitive advantages and be able to find and realize themselves in the profession.

Key words: teacher, professional image, cadet, self-presentation.

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-5

УДК 378.14 : 331.103.2

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ-УПРАВЛІНЦІВ

О. Завидівська

кандидат економічних наук, доцент,

Львівський державний університет фізичної культури

докторант НУ «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Обґрунтовано особливості і пріоритети сучасної системи професійної освіти студентів-управлінців. Виявлено основні аспекти змісту здоров'яорієнтованої фахової підготовки майбутніх менеджерів. Виокремлено характеристики і пріоритети теоретико-методичних засад у системі фахової підготовки студентів-управлінців. З'ясовано зміни, яких потребує система професійної підготовки студентів-управлінців через необхідність формування у них здоров'яорієнтованих управлінських компетенцій. Охарактеризовано перспективну методологію аналізу професійної педагогіки у системі освіти майбутніх менеджерів, що заснована на синергетичному підході.

Ключові слова: Система професійної освіти, студенти-управлінці, пріоритети, здоров'яорієнтовані управлінські компетенції, педагогіка.

Актуальність. Ми живемо у світі, де існує близько 160 націй-держав, що різняться за розмірами від карликових до супергігантів, перебувають на різних стадіях економічного розвитку, мають різні системи освіти, різні політичні режими від чисто автократичних до таких, що характеризуються широкою соціальною базою влади і багатим спектром цінностей, які кореняться у релігійних, ідеологічних, національних віруваннях і устремліннях [1, с. 195].

Свідомість українців побудована таким чином, що на перше місце практично у всіх сферах життя виходить політика. Не важливо чи це наука, чи це освіта, чи культура, чи сфера охорони здоров'я, чи виробництво, чи рекреація, чи економіка. Українці планують свою поведінку в залежності від того, хто завтра прийде до влади і хто ними буде управляти. Прилаштуватися до будь-якого керівництва – для людей сформований багатостраждальною історією розвитку українського суспільства спосіб вижити. Так, під впливом політики, нерозумного керівництва, асоціального управління руйнується здоров'я людей [2].

Заполітизоване суспільство, гонитва за прибутками не дає можливості людям думати про запобігання захворювань, дбати про збереження власного здоров'я. На це постійно не вистачає часу. Оздоровчі заходи поки-що не стали способом життя наших громадян. Більше того, наші люди звикли, щоб ними хтось керував. Дійшло до того, що люди чекають аби хтось щось зробив для покращення їхнього здоров'я. Такий фактаж вказує на вагомість професії менеджера, адже саме вони, управлінці середньої ланки, чинять безпосередній вплив на підлеглих працівників в умовах організації [3].

Це зумовлює розширення проблематики змісту професійної освіти майбутніх менеджерів на основі виокремлення людського капіталу як визначального фактора та результату розвитку соціальних систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорію розвитку особистості у філософії, психології та професійній педагогіці розкрито у працях І. Зязюна, Н. Ничкало, І. Беха, С. Максименко, В. Моляко та інших. Вивченнями проблеми

формування особистості у трудовій діяльності займалися Д. Тхоржевський, М. Боришевський, Б. Ступарик, Ю. Трофімов.

Видатні вчені сучасності, зокрема, Д. Давиденко, О. Дубогай, Л. Апанасенко, Є. Приступа, М. Носко, Н. Завидівська та інші проводили свої дослідження, розглядаючи механізми формування свідомого ставлення людини до життєдіяльності через генетичне дослідження взаємозв'язків між здоров'язбережувальною діяльністю людини і її свідомістю.

Стратегіям розвитку професійної індивідуальності, питанням психодіагностики у професії менеджера, питанням покращення якості управління присвячені праці О. Сергєєнкова, Г. Беседіна, В. Компанієць та ін. Філософські, теоретичні та прикладні засади менеджменту вивчали А. Герасимчук, З. Тимошенко, С. Шейко, О. Кузьмін, О. Мельник та ін.

Очевидно, що впродовж останніх років накопичено великий досвід з проблем розвитку професійної освіти, людського розвитку, здоров'язбереження, ефективного менеджменту. Однак, на сьогодні вимагають додаткового вивчення питання вдосконалення системи професійної освіти майбутніх менеджерів через необхідність формування у них здоров'яорієнтованих компетенцій.

Мета роботи – обґрунтувати особливості і пріоритети сучасної системи професійної освіти студентів-управлінців. Для досягнення мети вирішувалися наступні **завдання**: виявити основні аспекти змісту здоров'яорієнтованої фахової підготовки студентів-управлінців; виокремити характеристики і пріоритети теоретико-методичних засад у системі фахової підготовки студентів-управлінців; з'ясувати зміни, яких потребує система професійної підготовки студентів-управлінців через необхідність формування у них здоров'яорієнтованих управлінських компетенцій; охарактеризувати перспективну методологію аналізу професійної педагогіки у системі освіти студентів-управлінців, що заснована на синергетичному підході.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши літературні джерела з теми дослідження [4-7], видається напрочуд дивним, чому український народ, який славиться на весь світ своїми звичаями і традиціями, освіченістю людей, культурою, науковими здобутками за рівнем здоров'я і тривалістю років здорового життя «кочиться» до неосвічених африканських народів, котрі ще й досі живуть племенами. Причин є багато, однак наукова еліта в умовах сьогодення перебуває в активному пошуку можливостей для покращення ситуації. На нашу думку, необхідно вести пошук у напрямку підготовки фахівців, котрі матимуть безпосередній вплив на формування здоров'яорієнтованої свідомості працюючих людей. Однією з таких професій є фах менеджера. Система професійної освіти майбутніх менеджерів є достатньо молодого [8-11]. До сьогодні здійснюється пошук оптимального змісту професійного навчання студентів-управлінців. На нашу думку, зміст здоров'яорієнтованої фахової підготовки студентів-управлінців має визначатися наступними основними аспектами:

- необхідність вивчення людської природи впродовж трудових процесів;
- розуміння соціальної ролі менеджера у контексті здоров'яорієнтованих управлінських впливів;
- врахування психофізіологічного контексту у змісті управлінської діяльності;
- усвідомлення того, що запорукою економічного зростання будь-якого підприємства є здоров'язбережувальний принцип організації трудових процесів.

Такий підхід не заперечує застосування вже існуючих предметних сфер педагогічної науки. Змінюються лише їхній зміст, характер та форми взаємодії, становище і роль у предметному просторі. Необхідність вдосконалення професійної педагогіки як нової цивілізаційної науки, орієнтованої на всебічний розвиток

людини, людської праці, кардинально змінює характеристики і пріоритети теоретико-методичних засад у системі фахової підготовки студентів-управлінців (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристики і пріоритети теоретико-методичних засад у системі фахової підготовки студентів-управлінців

| ХАРАКТЕРИСТИКИ | ПРІОРИТЕТИ |
|---|---|
| Активне освоєння принципів нових методів дослідження на основі використання надбань природничих і соціальних наук | Науковий аналіз фундаментальної категорії сучасної педагогічної науки – «людське багатство». Накопичення, вдосконалення та всебічний розвиток саме цього виду багатства набуває найбільшої вартості у контексті майстерності майбутнього менеджера щодо здоров'яорієнтованого управління людьми. Адже «здоров'я» є невід'ємною складовою економічного багатства будь-якої держави, тим фактором від якого залежать як матеріальне, так і духовне збагачення людини у поточному та перспективних періодах. |
| Різновекторність управлінської творчості, структури й методів знань про збереження здоров'я людини в умовах праці, що допускає множинність та еклектику теоретичних концепцій і наукових ідей | Відмова від навчання на засадах технологічного управління. Перехід до професійного навчання майбутніх управлінців через соціальні аспекти, причому, соціальне має стати засобом для найповнішої реалізації людиною всіх своїх здібностей. Йдеться про розширення людських можливостей, змісту фахових дисциплін через соціальну значущість здоров'яорієнтованого професійного навчання студентів-управлінців. |
| Плюралізм знань на основі визнання гетерогенності методологічних підходів, які різними способами репрезентують сферу управління людьми | Зміна парадигмальних уявлень про критерії соціально-економічного прогресу та ціннісні орієнтації економічного зростання. Визнання соціальної значущості та економічної вигідності інвестицій в освітні процеси, що сприяють розвитку здоров'язбережувальних можливостей, а не лише в охорону здоров'я, адже це сфера, що займається лікуванням, тобто відновленням уже втраченого здоров'я. |
| Відмова від загальнообов'язкових критеріїв істинності та від теорій, що претендують на універсальність | Формування системи нетрадиційних поглядів на взаємодію локального і глобального, нового розуміння процесів здоров'яорієнтованого управління на засадах синергії партнерства, безпосереднього залучення майбутніх менеджерів у простір оздоровчих методик і технологій, де домінуватимуть загальнолюдські цінності |

Універсальним методом вдосконалення змісту професійної освіти студентів-управлінців стає діалектика багатоманітності, багатогранності та мінливості, а відтак визнання нелінійності та багатоваріантності цього процесу, циклічності та ймовірності виникнення певних віртуальних шляхів розвитку професійно важливих компетенцій і відбору з них множини придатних до реалізації траєкторій з різним рівнем потенційних можливостей розвитку, в тому числі регресивних і таких, що заводять в «глухий кут» [12; 13].

З огляду необхідності формування здоров'яорієнтованих управлінських компетенцій студентів-управлінців, система професійної підготовки потребує наступних змін:

- розширення традиційної проблематики та понятійного апарату у змісті фахових дисциплін на основі синтезу різних підходів до аналізу змін у складних системах (теорії біологічної еволюції, теорії ігор, математичного моделювання, синергетики тощо);

- підходу до формування здоров'яорієнтованого мислення студентів-управлінців як до відкритої системи знань, що еволюціонує і побудована на нелінійних взаємозв'язках, здатна розвиватися залежно від впливу зовнішніх та внутрішніх факторів;

- визначення часу як найважливішого параметру функціонування професійної майстерності майбутніх менеджерів. Запровадження пролонгованої системи фахової підготовки на основі аналізу соціальних потреб сфери управління. Врахування того факту, що будь-які зміни є недетермінованими та незворотними, лінійними у минулому і розгалуженими у майбутньому;

- аналізу механізмів еволюції, виходячи з дарвіністського принципу селекції (спадкоємності, мінливості, природного відбору «організацій» та «інституцій»), приділяючи особливу увагу можливості управління людьми як можливості інноваційних змін у ході формування капіталу здоров'я нації;

- стійкості здоров'яорієнтованих педагогічних впливів не залежно від співвідношення міри однорідності та гетерогенності інституціональних одиниць. Надмірна внутрішня диференціація спричиняє наростання ентропії та хаосу і є так само небезпечною, як і повна однорідність, яка гальмує економічний розвиток;

- подолання, в процесі формування здоров'яорієнтованих навичок студентів-управлінців, розривів між методологічним індивідуалізмом (ігнорування оберненого зв'язку між індивідом та соціальним оточенням) і холізмом (заперечення творчих управлінських здібностей індивіда у процесі аналізу соціальної цілісності), розглядаючи результати індивідуального і системного управління взаємодоповнюючими, рівнозначними і взаємопов'язаними.

У сучасних дослідженнях професійної педагогіки дедалі поширенішою стає нова перспективна методологія аналізу, заснована на синергетичному підході [14, с. 13-20]. Синергетичний підхід у дослідженнях професійної педагогіки:

- акцентує увагу на процесах нестійкої рівноваги та нестабільності освітніх процесів, зумовлених впливом спонтанних соціальних факторів, індивідуальними особливостями учасників навчального процесу;

- визнає складність та нелінійність еволюції освіти, виходячи з того, що характер взаємозв'язку внутрішніх елементів складних систем може різко змінюватись через зміну вимог до фахівця тієї чи іншої професії;

- припускає можливість впливу спонтанних педагогічних впливів на формування професійно важливих знань, вмій і навичок студентів. Подальша еволюція розвитку будь-якої професійної діяльності є невизначеною, схоластичною, недетермінованою;

- аналізує множинність, різноплановість та різну якість внутрішніх і зовнішніх факторів навчального процесу, що можуть суттєво вплинути на динаміку формування професійних компетенцій фахівця;

- виходить з того, що один і той самий ефект в педагогічній системі може бути досягнутий під впливом різних (інколи взаємовиключних) імпульсів. Водночас одні і ті самі соціальні чинники можуть породжувати різні, інколи діаметрально протилежні результати.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Нові концептуальні й аксіологічні принципи пізнання трансформаційних та транзитивних перетворень

педагогічних систем у масштабах глобального розвитку професійної освіти майбутніх менеджерів урізноманітнюють і забезпечують гнучкість теоретичного освоєння реалій і потреб управління. Принципи мають суттєве значення для формування світоглядних орієнтирів, спрямованих на подолання віджилих стереотипів здоров'яорієнтованого мислення, дають можливість розробляти й опрацьовувати нові наукові підходи і висновки на проблемному рівні змісту фахових компетенцій управлінців.

Для формування сучасного фахівця з менеджменту нового покоління необхідно не тільки вирішувати фундаментальні проблеми і впроваджувати принципово нові технології навчання із соціально спрямованим змістом. З усього вище сказаного слідує висновок, що сучасна модель професійної освіти студентів-управлінців повинна бути сформована на трансформаційних принципах, які сформувались на основі переосмислення попередніх моделей з врахуванням їх практичного застосування. Таке переосмислення ґрунтується на формуванні сучасного здоров'яорієнтованого управлінського хисту майбутніх менеджерів, що стане рушійною силою і складовою розвитку капіталу здоров'я, людського трудового потенціалу.

Подальшого вивчення вимагають змістовні компоненти, принципи та організаційно-педагогічні умови формування здоров'яорієнтованих компетенцій майбутніх менеджерів.

1. Балягіна І. А. Методика викладання економіки: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / І. А. Балягіна, М. А. Богорад, Г. О. Ковальчук. – К.: КНЕУ, 2003. – 341 с.
2. Лагутін В. Д. Людина і економіка: соціоекономіка : навч. посібник для студ. економ. спец. вищих навч. закладів / В. Д. Лагутін. – Київ: Просвіта, 1996. – 336 с.
3. Осовська Г. В. Менеджмент організацій: підручник / Г. В. Осовська, Л. Ц. Масловська, О. А. Осовський. – К.: Кондор-Видавництво, 2015. – 366 с.
4. Бабайлов В. К. Філософія управління (сутність, содержание и основные направления развития) / В. К. Бабайлов, В. Г. Посыпай, Г. В. Поясник // Бизнес-Информ. – 2002. – №11-12. – С. 133-135.
5. Варій М. Й. Основи психології і педагогіки : навч. посібник / М. Й. Варій, В. Л. Ординський. – Вид. 2-ге. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 376 с.
6. Завидівська Н. Н. Особливості впровадження елементів соціально-орієнтованого менеджменту у систему здоров'язбереження майбутніх економістів / Н. Н. Завидівська, О. І. Завидівська // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: Зб. наук.праць. – 2015. – Т. 1 (№18) – С. 321-327.
7. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз:[монографія / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, С. О. Сисоєва та ін.]; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К. : Наукова думка, 2003. – 853 с.
8. Кузьмін О. Є. Теоретичні та прикладні засади менеджменту : навч. посіб. / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник. – 3-є вид., допов. і перероб. – Л. : Нац. ун-т «Львів, політехніка» (Інфор.-видав. центр «ІНТЕЛЕКТ+» Ін-ту післядипломної освіти); «Інтелект-захід», 2007. – 384 с.
9. Лукашевич М. П. Менеджмент людських ресурсів та самоменеджмент як соціальні технології реалізації особистісного потенціалу менеджера / М. П. Лукашевич, М. П. Бурмака // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. – 2007. – Вип. 3. – С. 608-620.

10. Небава М. І. Підвищені вимоги ринку праці до якості професійних практичних компетенцій менеджерів // Шляхи підвищення ефективності навчального процесу у вищому навчальному закладі / Науковий вісник Вінницького кооперативного інституту. Збірник науково-методичних праць учасників IV Всеукраїнської науково-методичної конференції. 18 грудня 2013 р. – Вінниця, 2013. – С.84-88.

11. Zavydivska O. Features of professional training of hr-managers: the ability to create a health-oriented environment in the organization / Olga I. Zavydivska, Nataliia N. Zavydivska, Volodymyr Y. Kovalchuk, Olena V. Khanikiants // Journal of Physical Education and Sport (JPES). – 2018. – 18 Supplement issue (2), Art 160, pp. 1072-1078.

12. Сергєєнкова О. П. Вибір стратегії розвитку професійної індивідуальності: психодіагностика у професії / О. П. Сергєєнкова; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К.: Наук. світ, 2004. – 86 с.

13. Zavydivska N. Health management as component of modern higher education system / N. Zavydivska, O. Zavydivska / Knowledge – economy – society: Copyright by the Crakov University of Economics: Crakov, 2014. – pp. 239-241.

14. Базилевич В. Д. Економічна теорія : Політекономія : Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання – Прес, 2004. – С. 13-45.

Zavydivska O. Features of the modern system of professional education of students-managers: the state of cases and priorities.

The peculiarities and priorities of the modern system of professional education of students-managers are grounded. The basic aspects of the content of health-oriented professional training of future managers are revealed. The characteristics and priorities of theoretical and methodical foundations in the system of professional training of students-managers are singled out. The changes, which require a system of professional training of students-managers due to the neediness of forming their health-oriented management competencies, is determined. The perspective methodology of the analysis of professional pedagogy in the system of education of future managers, based on the synergetic approach, are characterized.

It is declared the necessity of: expansion of traditional problems and conceptual apparatus in the content of professional disciplines; approach to the formation of health-oriented thinking of students-managers as an open system of knowledge, which is evolving; the introduction of a prolonged system of professional training based on the analysis of social needs of management sphere; sustainability of health-oriented pedagogical influences, regardless of the ratio of degree of homogeneity and heterogeneity of institutional units; overcoming, in the process of creating of health-oriented skills of student-managers, of the gap between methodological individualism (ignoring the inverse relationship between the individual and the social environment) and holism (negation of the individual creative managerial abilities in the process of analysis of social integrity).

Key words: *system of professional education, students-managers, priorities, health-oriented management competencies, pedagogy.*

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-6

УДК 378

САМОСТІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

В. Звекова

*кандидат педагогічних наук, доцент**Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

У статті розглядаються проблеми формування самостійності молодших школярів під час навчально-виховної діяльності. Представлені педагогічні умови, що забезпечують ефективність самостійної роботи молодших школярів, за розвитком їх творчих здібностей.

Ключові слова: *особистість, здібності, діяльність, молодші школярі, педагогічні умови*

Актуальність проблеми: сьогодні, перебуваючи на порозі нового етапу свого розвитку, людство потребує виховання «нових» особистостей, які б характеризувалися не лише розвиненими інтелектуальними здібностями, а й самостійністю, індивідуальністю та високою моральністю.

Проблема формування самостійності у дітей широко розглядається в сучасних педагогічних працях. Їй присвячено багато досліджень, її вивчають в самих різних аспектах. У нашому випадку, ми зосередимо увагу на підготовці молодших школярів до самостійної діяльності. Самостійність як якість особистості дитини ми зачіпаємо лише побічно, так як шукаємо методи керівництва способами самостійних дій дітей. В теорії педагогіки зазначається, що діяльність як самостійну можна розглядати тоді, коли індивід здатний виконувати нове, ускладнювати нові завдання або діяти в незнайомих ситуаціях, орієнтуючись в них без сторонньої допомоги.

Аналіз останніх наукових досліджень. На думку Дичківської І. М. [1], самостійна діяльність у школяра виникає в тому випадку, якщо він відчуває потребу діяти за своєю ініціативою, самостійно мислити, висувати нові завдання, знаходити способи їх вирішення, виявляє вміння переносити засвоєні знання і навички в нові умови.

Характеристику поняття розкривають і інші педагоги. Б. П. Єсіпов [3, с. 230] вважає, що самостійну роботу школярі виконують без педагога: «... учні свідомо прагнуть досягти поставленої в завданні мети, вживаючи свої зусилля і виражаючи в тій або іншій формі результат розумових або фізичних дій».

П. І. Підкасистий [4, с. 148] пропонує розглядати її як «...засіб організації та виконання учнями певної діяльності відповідно до поставленої мети».

В основу класифікації типів цієї діяльності автор кладе принцип єдності і органічного поєднання відтворює і творчої діяльності, що знаходяться в діалектичних зв'язках. Передумови самостійної діяльності у дітей ми спостерігаємо ще в дошкільному дитинстві.

Особливе значення в дослідженні теорії діяльності молодшого школяра мають праці А. П. Усової [6], вона характеризує види діяльності – ігрову, трудову, навчальну.

При розгляді ігрової діяльності вона спирається на висловлювання К. Д. Ушинського [5], який оцінює гру як діяльність, в якій дитина діє абсолютно самостійно, в той час як в побуті він не в змозі цього робити. Вільна діяльність робить значний вплив на розвиток здібностей дитини, його нахилів, а, отже, і на весь складається вигляд.

У сучасних умовах в педагогіці застосування способів самостійної діяльності набуває широкого поширення.

Мета нашого дослідження полягає у розкритті поняття «самостійна діяльність» та застосування способів самостійної діяльності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. На наш погляд, слід передбачити правильне співвідношення способів самостійних дій і способів засвоєння по інструкції, показу педагога і при початковому ознайомленні з матеріалом, і в процесі його освоєння, і, звичайно, при його закріпленні.

В теорії педагогіки представлені численні дослідження самостійності як риси особистості, яка формується в різних видах діяльності. Підкреслюється її значення як результат комплексу елементів, пов'язаних зі спрямованістю і вибірковістю її дій, з якістю наявного досвіду знань, умінь, з вольовою спрямованістю.

Отже, у психолого-педагогічній літературі досить широко представлена характеристика діяльності взагалі і ті дії, які можна позначити як самостійні. У шкільній педагогіці основна увага приділяється навчальній діяльності і виконуються в її процесі самостійних робіт учнів; характеризується її сутність, структура, види, а також співвідношення в ній творчих і відтворюючих дій. В педагогіці підкреслюється виховний підхід; самостійні дії дітей розглядаються в різноманітних видах діяльності, намічається також генетичний підхід до неї.

Самостійна діяльність виникає відповідно до індивідуальних інтересів дітей, здійснюється за їх самостійним задумом, в ній відображаються наявні враження хлопців, їх ставлення до процесу діяльності.

Генезис і сутність самостійної діяльності в нашому дослідженні розглядається наступним чином. Джерело її виникнення – в навколишній дитини життя. Мотиви, інтереси обумовлені тим досвідом, який дитина накопичила в процесі навчання, беручи участь в іграх, розвагах, святах. Чим багатше тезаурус дитини, тим багатше його самостійна практика. Термін «тезаурус» застосовується в теорії інформації; у даному випадку під ним розуміється запас минулих вражень, переживань, які знову відтворюються в пам'яті дитини при його новому спілкуванні з мистецтвом, і з іншими видами діяльності.

Висуваючи питання про доцільність застосування педагогічних умов, що впливають на самостійну діяльність, важливо не стільки наголошувати на інтуїцію у діях дітей, скільки дбати про те багажі, завдяки якому вони можуть діяти винахідливо, творчо, швидко. Визнаючи, що самостійна діяльність починається з ініціативи дітей і в основному проходить без безпосередньої допомоги дорослого, ми вважаємо цей процес не спонтанним, а педагогічно обумовленим.

Відповідно до основної гіпотези про педагогічну обумовленість розвитку даного явища ми припустили, що однією з найістотніших причин, що спонукають дітей до самостійної діяльності, виступає навчання. З метою подальшого дослідження ми розробили питання анкет для дітей і педагогів.

Після проведеного аналізу, на практичних заняттях з курсу «Педагогіка», де студенти першого курсу педагогічного факультету проводили анкетування серед учнів молодших школярів загальноосвітніх шкіл м. Ізмаїл №1, №4 з'ясували, що з усіх опитаних (96 дітей від 7 до 8 років) 60,8 % дітей не знають, чим можна зайнятися; 26 % дітей збираються займатися комп'ютерними іграми (від числа всіх опитаних), 13 % бажають займатися з педагогами, інші діти нічого не відповіли.

Це говорить про те, що більшість дітей не мають ініціативи самостійно організовувати яку-небудь діяльність (ігрову, художню, трудову і т. д.)

Потім, студенти, в групі продовженого дня провели хронометраж, який дозволив виміряти і виділити з усіх режимних моментів самостійну діяльність.

Хронометраж показав, що переказ казки займає 2-3 хвилини, читання віршів – 1-2 хвилини, творча розповідь 5-7 хвилин, спів – 1-2 хвилини, ритмічний рух – 1-1,5 хвилини. Негативним стало те, що діти вибирають для самостійної діяльності сидячі види діяльності і вони займають нетривалий час.

Самостійна діяльність дітей цієї вікової групи поза занять проявлялася в основному в розгляданні ілюстрацій в книгах, які перебували в книжковому куточку, і розповіді по картинках знайомих казок. Займалися діти невеликими групами – по 2-3 дитини.

Хронометрування їхніх дій показало відсутність стійкості інтересів. Періодизація матеріалу була такою:

Низький рівень самостійної художньо-мовної діяльності молодших школярів ми пояснюємо наступними причинами:

- 1) діти не володіли способами самостійних дій, їм не вистачало знань, умінь;
- 2) недостатньо оснащена розвиваюча предметно-просторове середовище; книги в книжковому куточку розміщені безсистемно; але не всі вони відомі дітям в такій мірі, щоб служити стимулом до розповідання, читання. Відсутні твори сучасних письменників;
- 3) педагог не керував самостійною художньо-мовною діяльністю.

Аналізуючи записи спостережень, ми дійшли висновку, що необхідно змінити умови, організацію самостійної діяльності дітей поза уроками.

Таким чином, констатує експеримент показав, що для організації самостійної діяльності необхідні педагогічні умови: підготовка до самостійної діяльності, організація предметно-просторового середовища, формування вміння організувати сюжетно-рольові ігри, дидактичні ігри і т. д.

Формуючий етап нашого дослідження під час практичних занять, включав в себе спеціальні заняття з підготовки до самостійної діяльності. Для групи продовженого дня організація самостійної діяльності дітей протягом багатьох років є актуальною.

Роботу з підготовки дітей до самоорганізації різних видів діяльності доцільно проводити на заняттях як їх складової частини, спрямованих на розвиток бажання і вміння самостійно виконувати завдання, ліпити, малювати, конструювати, на активізацію художньо-мовленнєвій, руховій, музичній діяльності, вміння самостійно організувати різні ігри. Здійснюються ці заняття не рідше одного разу в квартал, а зміст умінь, що формуються в процесі їх проведення, відповідало програмним вимогам. У вільний від занять час ми акцентували увагу дітей на необхідність певної послідовності організаційних дій.

Нами використовувалися серії картинок, на яких зафіксовані, здійснювані в певному порядку основні (ключові) організаційні дії. На цьому ж етапі дослідження ми змінили розвиваюче предметно-просторове середовище, визначили зону для художньо-мовної діяльності, внесли в клас посібника, доступні для самостійних дій дітей молодшого шкільного віку: знайомі книги з яскравими ілюстраціями.

Всі ігри відповідали сюжетам творів, вже відомих дітям або досліджуваних за програмою. Передбачалося, що, заповнюючи карту лото або складаючи картинку з кубиків, дитина стане розповідати іншим учасникам казку. У гру вводився елемент змагання, хто швидше збере картинку до казки, хто краще, емоційніше, цікавіше розповість. Нашою метою було спостерігати за реакцією дітей на зміну середовища і потім аналізувати спостереження.

Спостереження показало, що предметне матеріальне середовище істотно впливає на розвиток самостійної діяльності, але не визначає її. Слабкий розвиток самостійності і художньо-мовних дій викликало необхідність включити в експериментальну роботу завдання, що підсилюють навчання дітей на заняттях необхідним навичкам самостійності, творчості, переказу.

В результаті, програмний матеріал співвіднесли з рішенням поставлених завдань; розробили методику, забезпечує емоційне сприйняття дітьми художніх творів, допомагає виявленню і формування способів самостійних дій на заняттях. Методику розробляли відповідно до кожного виду діяльності і з конкретним художнім матеріалом. Враховували, що самостійність, що виявляється в різних видах діяльності, має свою специфіку. Відбирали необхідний матеріал для занять: книги, картини, портрети письменників, фрагменти мультфільмів, розвиваючих програм.

На наступному етапі ми формували способи оволодіння зображувально - виразними засобами, необхідними для самостійного втілення творчого задуму.

З цією метою давали спеціальні завдання:

1. Придумати слова, щоб вони звучали однаково з заданими словами, а за значенням були іншими.
2. Придумати слова, щоб вони позначали те ж саме, що означає дане слово, а звучали б по іншому.
3. Розповісти про іграшку, не повторюючи один одного. Порівняти її з будь-якою іграшкою.

Подібними завданнями ми розвивали мову дітей, формували навички та вміння образно висловлювати свої думки, розповідати творчо. Діти стали брати активну участь у творі розповіді або казки, розпочатих педагогами, розгортати сюжет, вводити нових дійових осіб в розповідь, придумувати своє завершення теми.

На третьому етапі ми підводили дітей до більш складних видів творчих проявів: вміти самому придумати тему, обрати жанр, співвіднести словесне оформлення свого розповідання з темою, тобто в казці застосувати повтори, традиційні народні епітети, порівняння, в оповіданні використовувати реалістичну лексику.

Застосовували творчі завдання: придумати казку, скласти розповідь. Виконання завдання вимагало від дітей свого задуму та вміння самостійно знайти способи художньо-мовних дій. Дитина сама мала вирішити, що вона розповідатиме-казку чи розповідь, чим користуватиметься-настільним театром, сама мала відібрати потрібні їй картинки, персонажів.

У процесі дослідної роботи ми переконалися, що ефективність становлення та розвитку самостійної художньо-мовленнєвої діяльності багато в чому залежить від педагогічного керівництва, яке у вільний для дітей час набуває особливого характеру. Вчитель створює ситуації, що сприяють розвитку самостійної діяльності молодших школярів, він заохочує одних, стримує інших, стежить за емоційною атмосферою, необхідною для підтримки самостійної діяльності.

При цьому особлива увага приділяється підвищенню якості знань і умінь школярів, підготовці їх н самостійної пізнавальної та трудової діяльності. Тому вдосконалення методики викладання та методів навчання в цілому нерозривно пов'язано з вирішенням питань формування та розвитку самостійної навчальної і практичної діяльності учнів, в тому числі і молодших школярів.

У теорії та практиці реалізації самостійної роботи в школі спостерігаються різні положення, стани і погляди. Однак у всіх випадках звертає на себе увагу наявність протиріччя між тим, що робиться в школі, і теоретичною розробкою відповідних питань. Це проявляє себе наявністю стійких, що стали типовими, недоліків в роботі багатьох вчителів і, в результатах навчання учнів.

У ряду вчителів спостерігається нечітке, недостатнє розуміння сенсу (ролі, місця, цілей) самостійної роботи, нерозуміння того, що самостійна робота у практиці навчання проявляє себе не просто як форма організації навчання (наприклад, як вид, найчастіше, письмової роботи, що виконує функцію контролю знань), але в даний час є і трактується як один з провідних методів навчання, характерна взаємодія вчителя і учнів в тому випадку, коли метою навчального процесу є формування самостійності, залучення творчих можливостей учнів для самостійного оволодіння ними новими доступними фактами, знаннями, вміннями, а не тільки для закріплення знань, пов'язаного в основному з відтворюючою діяльністю.

У багатьох учнів спостерігається уповільнене формування компонентів навчальної діяльності, відсутність елементарних умінь виконувати роботу в класі без допомоги вчителя, а вдома без допомоги батьків і старших.

Висновки: таким чином, у сучасних умовах розвитку освіти в Україні педагоги навчальних закладів, що здійснюють цілісний розвиток особистості дитини молодшого

віку, повинні постійно підвищувати свою професійну кваліфікацію, удосконалювати професійну майстерність, забезпечувати високий науково - теоретичний і методичний рівень проведення занять.

Тому особливого значення набуває проблема вдосконалення практики управління системою самостійної та науково-методичної роботи у навчальних закладах, оновлення змісту науково-методичної роботи в навчальних закладах, її організаційних форм.

1. Дичківська І. М. Марія Монтессорі: теорія і технологія: навчально-методичний посібник / І. М. Дичківська, Т. І. Поніманська. – К., 2006. – 342 с.

2. Дубровина М. Готовність до школи / За редакцією М. Дубровиної. – К., 2005. – 289 с.

3. Есипов Б. П. Самостоятельная работа учащихся на уроках. М.:1. Учпедгиз, 1961. – 239 с.

4. Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении. М.: Педагогика, 1980. -240 с.

5. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. спроба педагогічної антропології: вибр. пед. твори: в 2-хт.; пер. З рос./ К.Д.Ушинський; [ред.кол.: В. М. Столетов]. – К.: Рад.шк., 1983. – 488 с.

6. Селюнина С. Проблемы обучения в педагогическом наследии А. П. Усовой // Дошкольное воспитание. – 1979. – № 12. – 315 с.

Zviekova V. Self-Paced Learning Activity of Primary School-Age Children in the Conditions of the Primary Education Modernization.

The most important prerequisite for the full mastery of knowledge, skills and abilities is the pupils' self-paced study. Frequently and properly used independent work develops an arbitrary children's attention, produces the ability to think, prevents formalism in the absorption of knowledge and generally forms independence as a personality trait. This leads to the obligation and variety of independent work. There are many different points of view in the sense of independent work of pupils in the educational process. The analysis of pedagogical literature gives grounds to highlight such approaches to the category of independent work. Taking into account, we may say that they are not always clearly delineated and can be described as prevailing tendencies.

One of the approaches is that independent work is considered as an appropriate form of the educational process. The criteria for its arm from non-independent work is the direct participation of the teacher in the training. It is understood that this type of work is characterized by a certain length of time. Researchers considering this problem from these positions, distinguish educational situations in which pupils are busy for a fairly long period of time, but its duration is not clearly defined. Thus, in the Pedagogical Encyclopedia Dictionary, «independent work of pupils» is defined as «individual or collective educational activity carried out without teacher's guide».

In our view, Boris Yesipov offers the most optimal definition of the concept of «independent work». «Independent work of the students entering the educational process is such work, which is carried out without the teacher's guide, according to his tasks in a special time allocated for this purpose; at the same time, pupils consciously seek to achieve the goal set in the task, using their efforts and expressing in one form or another the results of mental and physical (one or another) actions».

The set of various teaching methods and actions help pupils independently consolidate and increase previously acquired theoretical knowledge, practical skills and abilities, as well as mastering new ones.

Key words: *personality, abilities, self activity, younger students, pedagogical conditions.*

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-7

УДК 378.091.33

ПЕДАГОГІЧНА ІНТЕРНАТУРА – ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ФАХІВЦЯ

Н. Кічук

*доктор педагогічних наук, професор**Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

Висвітлюються деякі аспекти проблеми становлення професійної ідентичності педагога в умовах педагогічної інтернатури. Обґрунтовується важливість цього ланцюжка вітчизняної системи неперервної освіти на професійно-педагогічну самореалізацію фахівця та його професійну рефлексію у педагогічній діяльності.

Ключові слова: педагогічна інтернатура, компетентність, професійна самореалізація, професійна рефлексія, професійна ідентичність.

Актуальність проблеми зумовлена вітчизняними реаліями, які загострюють увагу і науковців, і практиків освітньої сфери до параметрів якісної базової вищої професійної освіти фахівця, де контекстним осмислюється підвищений дослідницький інтерес до кращих європейських практик (І. Бех, І. Зюзян, О. Локшина, О. Курган, Н. Ничкало та інші). Учені довели конструктивність саме компетентнісного підходу, у розробці якого суттєвим визнано проект «Карікулум педагогічної освіти в країнах ЄС» (2010), який був виконаний фінським університетом Ювескюля, зокрема, на замовлення Європейської Комісії. Так, встановлено, що нині пріоритетного значення набуває низка компетентностей, що є спільними для закладів освіти Європи, з-поміж яких чільне місце посідає компетентність майбутнього освітянина щодо неперервного навчання і навчання упродовж життя [3, с. 76-81]. Принагідно зазначимо, що в Європейських країнах утвердилися такі моделі визначення організаційного запровадження вмінь і компетентностей фахівців у системі педагогічної освіти:

1. визначеність умінь і компетентностей в педагогічній освіті на національному рівні (Великобританія, Естонія, Німеччина);
2. умінням і компетентностям надано наскрізний характер через навчальні курси (Австрія, Польща, Словенія, Швеція та інші, у цілому в 18 Європейських країнах);
3. уміння і навички майбутніх педагогів визначаються на рівні закладу вищої освіти (Греція, Фінляндія, Чеська Республіка).

Отже, дослідники, які вивчають найбільш конструктивні практики в освітній сфері (А. Бермус, М. Лейтер, А. Мейхсю, Дж. Равен, Р. Хайгерті, Е. Шорт та інші) здебільшого маркують компетентність через уміння, здатність, правомочність особистості, визначаючи її сформованість і подальше вдосконалення в якості важливого не лише параметра підготовленості фахівця на етапі університетського становлення, а й за вектором успішного розв'язання проблеми професійної кар'єри.

Аналіз останніх наукових досліджень щодо вище окресленого проблемного поля засвідчує, що в пошуках підходів до становлення професійної ідентичності студентів-майбутніх педагогів та їхньої здатності до особистісно-професійного зростання впродовж життєвого шляху призвели, зокрема, до появи нового поняття – «професійна зрілість», котре було введено у науковий обіг Д. Сьюпером. Учені небезпідставно осмислюють проблематику успішного педагога через феномен «професійна кар'єра», акцентуючи увагу як на найбільш визнаному нині трактування означеного поняття як динамічного, так і на конструктивності розробленої (Дж. Бріско, Ф. Марвіс, Д. Холл) концепції поліваріативності кар'єри [1, с. 28-31]. У першому випадку йдеться про доречність розуміти, що професійна кар'єра є способом реалізації «стратегії успіху» особистості та стратегії її

самореалізації; щодо домінуючої ідеї концепції поліваріативності кар'єри, то дослідники (зокрема, Л. Богун) убачають її, з одного боку, у визнанні в цьому динамічному явищі певних міні-стадії (входження, освоєння, досягнення майстерності, стадія інтенсивних періодів навчання), а, з іншого – професійний успіх фахівця та професійна відданість, прихильність власному життєвому шляху.

Мета статті – на основі аналізу наукового фонду з проблематики становлення конкурентоздатного педагога, саморефлексії досвіду розвитку у вищій школі професійної ідентичності майбутніх педагогів, окреслити деякі параметри педагогічного сенсу одного з важливих складників вітчизняної системи неперервної освіти – педагогічної інтернатури.

Концепцією розвитку педагогічної освіти (2018 р.) окреслено континуум навчання пересічного педагогічного працівника впродовж життя, враховано ті негативні тенденції, що мають місце в українському соціумі дотична педагога, як провідного суб'єкта освітнього процесу. Так, з-поміж трьох етапів названо першим – початкова професійна діяльність, другим – педагогічна інтернатура, а третім – безперервний професійний розвиток. У такий спосіб видається за можливе й деталізувати згідно окресленої концепції, шлях, спрямований на підвищення довіри суспільства до педагога за існуючого нині дисбалансу між запитами соціуму до особистості і діяльності педагога та станом, який дослідники здебільшого характеризують як такий, що вимагає суттєвого покращення, бо і учні, і заклади освіти, і батьківська громада, і соціум «чекають № на якісно нового педагога (А. Дубасенюк, З. Курлянд, В. Лозова, С. Сисоєва, М. Фіцула та інші). Оскільки ж «вчителем школа стоїть» (за І. Франком), то всі якісні зміни в освітній сфері здатен здійснювати, насамперед, творчий учитель.

У вище окресленій площині привертає особливу увагу філософія освіти Кена Робінсона – визнаного в освіті експерта з питань сучасної освіти. В чому це вбачається? По-перше, в актуалізації, зокрема, такого положення педагогів-класиків як-от: «від творчості вчителя до творчості учня». Аналіз фундаментального доробку Кена Робінсона і Лу Ароніки [6]. Дозволяє по-новому оцінити значущість розвитку як у майбутнього педагога, так і у вихованця допитливості, творчості, критичного мислення, уміння спілкуватись, здатності до співпраці та самоврядування, співчуття і емпатії, а також громадянської свідомості. По-друге, аргументації тих новацій, які відбуваються у соціально-педагогічному призначенні педагога, ваги його відкритості до змін із урахуванням сучасної статистики, (зокрема, щодо зникнення від 40% до 60% сучасних робочих місць у США протягом найближчих 20 років та появою нових професій). А це обумовлює визнання домінантою педагогічних зусиль – «створення сприятливих умов для дітей, завдяки яким вони зможуть розкрити й примножити свої таланти і здібності» [6, с.9-10].

Вища школа – основний етап професійної підготовки фахівця. Якісно нова модель педагогічної професії та підвищення її статусу обумовлюють зміну акцентів та вимог до атестації (сертифікації) здобувачів вищої освіти. За сучасних умов трансформації вищої та фахової перед вищої освіти за педагогічними спеціальностями, науковцями здійснюється інтенсивний пошук нових моделей університету як соціальної інституції. До зазначеного слід додати й переконливо доведене дослідниками суттєве зниження рівня освітньої підготовки сучасного студентства [4, с. 95].

Деякі науковці (М. Кроу, У. Дебарс) стверджують про доцільність розуміти важливість виконання сучасним університетом «нової місії», актуалізації в ньому «міждисциплінарного співробітництва», посилення ролі у програмах «соціального розвитку території розташування університету», спроможності «працювати із різними студентами» та ефективно впливати на соціальну їхню інтеграцію.

На наше переконання, у контексті вищезазначеного особливе дослідницьке зацікавлення становить такий ресурс, що ще й досі безсистемно використовується на різних етапах становлення професійної ідентичності педагога – здатність і студента і педагога-практика вивчати й узагальнювати передовий досвід творчих фахівців. Нам видається, що із набуттям означеної компетентності створюється можливість

прогнозувати більш стрімку позитивну динаміку професійної самореалізації педагога, а, відтак, система неперервної педагогічної підготовки у логіці підсистеми «вища школа – початкова професійна діяльність – педагогічна інтернатура – безперервний професійний розвиток» набуватиме більш істотний педагогічний сенс. Особливо, якщо і майбутній педагог, і фахівець-практик добре обізнаний у критеріях передового педагогічного досвіду. А саме: актуальність і перспективність; висока результативність; наявність елементів новизни й оригінальності; можливість творчого наслідування досвіду іншими педагогами [5, с. 4-5].

Принагідно зауважимо на тому, що сприяючою обставиною у зазначеному плані виступає інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій – «стимул-реакції» світового соціально-економічного розвитку. Нині знаходження, збирання, оброблення, створення та передавання інформаційного змісту передового педагогічного досвіду значно прискорює інструментарій інформаційних технологій. До того ж можливість поєднувати текст, звук, нерухомі ілюстрації, відео та анімацію завдяки мультимедійним технологіям значно збагачують суб'єкт-суб'єктну взаємодію «носія» творчого досвіду і педагога, який має на меті «вивести ідею» з передового досвіду, тобто студента або фахівця-практика. До того ж потенційні можливості інформаційно-комунікаційних технологій (комп'ютерних, мультимедійних та телекомунікаційних) значно посилюють вияв професійно-педагогічної самореалізації автора передового педагогічного досвіду, урізноманітнюють форми самопрезентації (веб-портфоліо, створення власного сайту, дистанційний майстер-клас тощо), а це значно скорочує інтервал довіри до досвіду творчого практика освітньої сфери.

Неперервна освіта осмислюється нині ще й як засіб адаптації фахівця. У цьому відношенні такий ланцюжок, яким постає педагогічна інтернатура (форма післядипломної освіти, що керівництвом досвідченого педагога-наставника) набуває виняткової ролі. Особливо якщо враховувати провідну вимогу до педагогічної інтернатури – «входження» (допуск) до професійної діяльності педагога. Специфічними видаються на цьому етапі й принципи неперервної освіти – нові базові знання і навички для всіх; збільшення інвестицій в людські ресурси; інноваційні методики викладання – учіння; новації у системі оцінювання навчальних досягнень педагога-практика; імператив консультування та освіти до «домашнього навчання» [2, с. 581].

У нашому розумінні, в умовах педагогічної інтернатури найбільш результативним доцільно вважати двоєдиний і пріоритетний формувальний вплив на процес становлення професійної ідентичності педагога: по-перше, аспект професійно-педагогічної самореалізації, по-друге, випереджувальний розвиток його професійної рефлексії безпосередньо у педагогічній діяльності.

Так, професійно-педагогічна самореалізація маркується сучасними дослідниками (Л. Ведерникова, О. Киричук, І. Ніколаєску, А. Сущенко та інші) як складний процес усвідомлення наявних особистісно-професійних ресурсів, спрямованість на самоствердження у професійному середовищі й соціумі через самовизначення, самоствердження, самоздійснення, самоактуалізацію, самоосвіту та самоідентифікацію. Відтак, йдеться про активну дію механізмів розвитку особистості впродовж року після завершення вищої школи. Професійна саморефлексія, за висновками науковців (М. Васильєва, П. Вульфова, Г. Дегтяр, О. Плахотнік та інші), здебільшого пов'язана із самооцінкою, задоволенням своєю професійною діяльністю, здатністю до конструктивного подолання тих соціально-педагогічних проблем, які перешкоджають професійній діяльності та способам самореалізації.

Висновки. Отже, реалізація концепції освіти впродовж життя актуалізує вагу багаторівневості і багатоступеневості системи неперервної освіти педагога, посилює роль наступності освітніх програм, збагачує ресурси розвитку творчої індивідуальності фахівця через доступність вибору індивідуальної траєкторії набуття професійної зрілості.

Педагогічна інтернатура – нове явище у проблематиці розвитку педагогічної освіти. Натомість вимоги, що окреслені у Концепції розвитку педагогічної освіти до такої соціально-педагогічної інституції, дозволяють прогнозувати стійкі педагогічні результати в аспектах професійно-педагогічної самореалізації педагога-практика та розвитку професійної рефлексії у педагогічній діяльності.

Перспективи подальшого наукового пошуку пов'язуємо із поглибленням наукових уявлень про напрямки і зміст наставницької діяльності досвідченого педагога в умовах педагогічної інтернатури.

1. Богуш Л. А. Зарубіжні концепції в контексті досліджування проблеми професійної кар'єри майбутніх фахівців / Л. А. Богуш // Наук. вісник Нац. університету біоресурсів і природо використання України : зб. н. праць. – Серія «Педагогіка, психологія, філософія». – 2018. – № 279. – С. 27-32.

2. Енциклопедія освіти / гол.ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

3. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія і практика: монографія / Н. Авменюк, Т. Десятов, Л. Дьяченко та ін. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 280 с.

4. Кроу М. Модель нового американського університета / пер. с англ. М. Рудакова; под научн. ред. М. Добряковой. – М.: Изд. дом «Высшей школы экономики», 2017. – 419 с.

5. Курган О. Передовий педагогічний досвід як передумова підвищення фахового рівня вчителя / О. Курган // Управління школою. – 2018. – №16-17. – С. 2-7.

6. Робінсон Кен. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту / пер. с англ. Г.Лелів. – Львів: Літопис, 2016. – 258 с.

Kichuk N. Pedagogical internship is an important part of the national system of the continuing education of a specialist.

In modern conditions, when it is generally recognized as a decline in the level of education and professional training of specialists, as well as changes in the teacher's profession with a significant increase in the socio-pedagogical requirements for him and his professional activities, the concept of «life long education» is being updated. In this regard, interest in such a phenomenon as a pedagogical internship is increasing. This is a new socio-pedagogical institution and an important link in the native system of continuous education.

The constructive implementation of the competence approach to the training of a specialist, which has developed in the experience of some European countries, is substantiated.

Attention is drawn to these sources that are still unused now a days for the formation of competence in both students and practicing teachers in the aspect of studying, generalizing and disseminating advanced pedagogical experience; increasing of this competence has a fundamental importance at all stages of continuing education of a teacher. In this regard, the pedagogical internship is not an exception.

At the same time, the self-reflection of the established practice gives ground to assert the crucial importance of the pedagogical internship in the professional-pedagogical self-realization of the specialist, as well as in the development of his professional reflection in the pedagogical activity.

Key words: *pedagogical internship, competence, professional self-realization, professional reflection, professional identity.*

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-8

УДК 373.2.015.31:796.011.3

ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

С. Корнієнко

*кандидат педагогічних наук, доцент**Тернопільський національний педагогічний університет**імені Володимира Гнатюка*

У статті висвітлено проблему культури здоров'я дітей дошкільного віку. Феномен «культура здоров'я дітей дошкільного віку» визначено як сукупність набутих валеологічних знань, умінь і навичок щодо власного здоров'я та здоров'я інших. Виховання культури здоров'я дітей дошкільного віку розглянуто як процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії вихователя і вихованців, у процесі якого вихователь створює умови для формування у дошкільників усвідомленого ціннісного ставлення до власного здоров'я.

Ключові слова: *культура, здоров'я, культура здоров'я, діти дошкільного віку, методика, заклад дошкільної освіти.*

Актуальність проблеми. Інтенсивні перетворення в соціально–економічному розвитку суспільства, глобальна соціокультурна криза, зміна умов життя на планеті, наслідки широкомасштабної перебудови в нашій країні призвели до появи великої кількості непрогнозованих раніше чинників, що негативно впливають на соціальний статус населення, моральні відносини між людьми та спричиняють погіршення їхнього здоров'я.

Важливим завданням на сучасному етапі є формування в дітей ставлення до власного здоров'я як до найвищої людської цінності. Концептуальні положення щодо збереження і зміцнення здоров'я дітей визначено в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, державних документах («Діти України», «Концепція неперервної валеологічної освіти», «Концепція інтегративної українознавчої валеологічної освіти в Україні», «Базовий компонент дошкільної освіти»), Законах України «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства» тощо.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення проблеми. Проблема формування здоров'я в дітей дошкільного віку досліджено в різних аспектах, а саме: надання дітям знань про основи здоров'я (Л. Лохвицька, С. Юрочкіна та ін.), формування ціннісного ставлення до власного здоров'я (Т. Андрющенко, Г. Беленька, О. Богініч, А. Богуш, М. Машовець та ін.), особливості виховання фізичного здоров'я (О. Богініч, Е. Вільчковський, Л. Волков, Н. Денисенко, О. Дубогай, М. Єфіменко, Н. Лісневська, С. Петренко, О. Потужний, Л. Сварковська, Ю. Шевченко та ін.), забезпечення основ здорового способу життя (Н. Андреєва, Т. Бабюк, Н. Бикова, Л. Касьянова, Т. Овчиннікова, А. Ошкіна, О. Перевертайло та ін.), професійну підготовку майбутніх вихователів до освітньо–оздоровчої роботи з дітьми дошкільного віку (Н. Денисенко, Л. Зданевич, Н. Кот, Н. Маковецька та ін.). Водночас актуальним є дослідження культури здоров'я дітей дошкільного віку, що підтверджено сучасною соціальною ситуацією, недостатнім розробленням зазначеної проблеми та практичною потребою в її реалізації.

Мета роботи. *Метою статті є обґрунтування особливостей культури здоров'я дітей дошкільного віку.*

Виклад основного матеріалу дослідження. Культура здоров'я особистості є складником загальної культури поведінки людини, характеризує її емоційно–ціннісне ставлення до свого здоров'я та практичне втілення потреби вести здоровий спосіб

життя, піклуватися про власне здоров'я і здоров'я оточуючих. Поняття «культура здоров'я» розуміємо як інтегроване особистісне утворення, що відображає усвідомлене ціннісне здоров'язбережувальне ставлення людини до власного здоров'я, засноване на валеологічних знаннях, уміннях і навичках дотримання здорового способу життя і виражене в повноцінному гармонійному розвитку особистості.

Поняття «культура здоров'я» розглядається як частина загальної культури особистості, що пов'язана з її ставленням до свого здоров'я та здоров'я інших людей, веденням здорового способу життя і включає в себе численні компоненти. Так, І. Поташнюк розглядає культуру здоров'я як сукупність знань філософського, педагогічного, психологічного, медичного спрямувань, що збагачує духовне, психічне, фізичне життя індивіда, формує його особистісний складник [8, с. 21]. Г. Кравцова зазначає, що культура здоров'я учнів – це діяльнісно освоєний шар знань, зорієнтований на здоров'ябудування, здоров'язбереження і прищеплення навичок здорового способу життя [9, с. 121]. За Т. Андрющенко, культура здоров'я може виступати інтегративною характеристикою особистості та її діяльності, що відображає синтетичну природу культури, яка об'єднує створення людиною матеріальних і духовних цінностей як результат системи її ставлення до природи, суспільства, самої себе і свого здоров'я, зв'язку людини зі світом і прояву в ньому через створювані нею цінності [1, с. 54].

В Державному стандарті дошкільної освіти передбачено формування у дітей якостей, умінь і навичок, які забезпечать їм можливість підтримувати та зберігати власне здоров'я і здоров'я людей, які їх оточують. Зауважимо, що заявлене стосується переважно виховання фізичного здоров'я особистості дошкільника і зовсім відсутнє виховання психічного, духовно-морального і соціального здоров'я особистості.

Так, у змістовій лінії «Здоров'я та фізичний розвиток» зазначено, що дитина дошкільного віку повинна усвідомлювати цінність здоров'я, його значення для повноцінної життєдіяльності, володіти елементарними знаннями про основні чинники збереження здоров'я; розуміти значення для зміцнення здоров'я і запобігання захворюванням загартування, щоденної ранкової гімнастики, плавання, масажу, фізіотерапії, правильного харчування, безпечної поведінки, гігієни тіла; дотримуватися правил здоров'язбережувальної поведінки; брати участь в оздоровчих та фізкультурно-розвивальних заходах, виявляти позитивне ставлення до національних та сімейних оздоровчих традицій; знати про вплив основних природних чинників на стан здоров'я організму; володіти найпростішими навичками загартування, виявляти інтерес до процедур загартування; визначати і правильно називати частини тіла та основні органи, їх елементарні функціональні можливості; розуміти, що є шкідливим та корисним для організму; орієнтуватись у призначенні органів чуття, дотримуватися правил їх охорони; усвідомлювати, що людина народжується, проходить різні етапи життєвого шляху – дитинство, юність, зрілість, старість; мати елементарне уявлення про статеву належність; орієнтуватись в ознаках своєї статевої належності; з повагою ставиться до протилежної статі [2, с. 82-83].

Відповідно до змістової лінії «Безпека життєдіяльності», сучасна дитина дошкільного віку має: диференціювати поняття «безпечне» і «небезпечне», усвідомлювати важливість безпеки життєдіяльності (власної та інших людей); знати правила безпечного перебування вдома, у дошкільному закладі, на вулиці, на воді, льоду, ігровому, спортивному майданчиках; орієнтуватись у правилах поводження з незнайомими предметами та речовинами, пожежної та електробезпеки, користуванні транспортом, в основних знаках дорожнього руху тощо; знати та може скористатися номером телефону основної служби допомоги (пожежна, медична, міліція); усвідомлювати, до кого можна звернутись у критичній ситуації; володіти навичками

безпечної поведінки при агресивному поводженні однолітків або дорослих.

Змістова лінія «Здоров'я та хвороба» передбачає, що дитина дошкільного віку: усвідомлює, що може бути здоровою і хворою, розрізняє відповідні стани; орієнтується в основних показниках власного здоров'я (хороше самопочуття, відсутність больових відчуттів) та здоров'я довоколишніх людей; знає, що для зміцнення здоров'я й запобігання захворюванням корисні рухова діяльність, правильне харчування, безпечна поведінка, догляд за тілом; виокремлює основні ознаки захворювання (висока температура тіла, біль, відсутність апетиту); повідомляє дорослому про погане самопочуття, під його керівництвом виконує необхідні лікувальні процедури; знає про існування різних захворювань, толерантно ставиться до хворих однолітків; знає, що розвиток людського тіла, його здоров'я залежать від повноцінного харчування; називає основні групи продуктів харчування, відрізняє корисну їжу від шкідливої; оперує назвами основних корисних напоїв, знає про їх роль для розвитку організму; розуміє виняткове значення питної води для здоров'я, орієнтується в ознаках спраги й голоду; дотримується вимог до розпорядку дня і культури харчування.

У змістовій лінії «Гігієна життєдіяльності» зазначено, що дитина дошкільного віку: самостійно виконує основні гігієнічні процедури; без нагадування дорослого користується основними гігієнічними засобами та предметами догляду, знає, що ними користуються індивідуально; прагне бути охайною, володіє елементарними навичками особистої гігієни; намагається контролювати власну поставу, усвідомлює вплив постави на здоров'я, зовнішню красу тіла, естетику рухів, виконує комплекс вправ для запобігання порушенням постави та плоскостопості.

Результатом змістової лінії «Рухова активність та саморегуляція» передбачено, що діти усвідомлюють роль фізичних вправ у розвитку та зміцненні організму, емоційно реагують на власні досягнення у руховій сфері (пластичність, виразність та естетика рухів); здатні самостійно застосовувати руховий досвід у повсякденному житті, оцінюють і регулюють можливості власного тіла; володіють основними рухами (ходьба, біг, стрибки, лазіння); виконують з різних вихідних положень вправи з предметами та без них; знають та свідомо дотримуються правил у рухливих та спортивних іграх, цінують чесність, виявляють спритність; володіють власним тілом, свідомо реагують на елементарні потреби організму, витримують відповідно віку фізичне навантаження; виявляють вольові зусилля у руховій діяльності [2, с. 84].

Кінцевий результат виховання культури здоров'я презентовано в освітній лінії «Особистість дитини», яка передбачає формування у дошкільників позитивного образу «Я», створення бази особистісної культури дитини, її активної життєдіяльності; виховання в дитини позитивного ставлення до своєї зовнішності, формування основних фізичних якостей, рухових умінь, культурно-гігієнічних, оздоровчих навичок та навичок безпечної життєдіяльності [2, с. 85].

Зміст дослідження вимагає з'ясувати зміст феномена «культура здоров'я дітей дошкільного віку» за чинними програмами. Звернімося насамперед до чинних програм виховання дітей дошкільного віку щодо їхньої культури здоров'я. На сьогодні відсутні тематичні (парціальні) програми з виховання культури здоров'я дітей. Оскільки в дослідженні задіяно діти старшого дошкільного віку, розглянемо зміст роботи з виховання культури здоров'я у дітей цього віку за такими чинними програмами: «Українське дошкільня», «Світдитинства», «Дитина», «Я у світі».

Аналіз означених програм свідчить, що вони пов'язують вимоги щодо охорони життя і зміцнення здоров'я дітей з процесом фізкультурно-оздоровчої роботи. Окремо визначено виховання культурно-гігієнічних навичок, правил поведінки в процесі прийняття їжі, особистої гігієни. Наголошується на необхідності стежити за чистотою рук, обличчя, тіла, одягу. Значна увага приділяється зміцненню здоров'я дітей дошкільного віку засобами фізичних вправ, активних рухових ігор, що

визначаються відповідно до віку дітей.

Однак багаторічний досвід роботи дошкільних навчальних закладів свідчить, що визначений у цих програмах обсяг знань, уявлень і вмінь дітей, не дозволяє сформувавши у них цілісне усвідомлене, дбайливе ставлення до свого здоров'я. Програми передбачають знайомити дітей з широким колом дій, об'єктів і явищ природи, громадського життя, натомість у них відсутні такі форми і методи роботи, які призводять до переконання цінності здоров'я і потреби стежити за ним. За текстами програм з'ясувалося, що поданий у них зміст щодо виховання культури здоров'я обмежений здебільшого фізичними вправами і формуванням у дошкільників санітарно-гігієнічних навичок.

Спроба конкретизувати зміст, форми і методи виховання культури здоров'я у дітей дошкільного віку відображено в окремих тематичних програмах, які сьогодні використовуються у дошкільних навчальних закладах. Одна з таких програм – це парціальна програма з основ здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей дошкільного віку «Про себе треба знати, про себе треба дбати» (авт. Л. Лохвицька) поглиблено висвітлює змістові компоненти «Про здоров'я» і «Безпека життєдіяльності» освітньої лінії інваріативної складової «Особистість дитини» за Базовим компонентом дошкільної освіти [6, с. 83].

Зазначимо, що різні аспекти виховання культури здоров'я та формування здоров'язбережувальних компетенцій і здорового способу життя дітей дошкільного віку досліджувалися сучасними вченими в різних напрямках:

- валеологічне виховання дітей (О. Тихомірова, С. Юрочкіна);
- виховання здорового способу життя у дітей дошкільного віку (О. Іванашко, Л. Касьянова, А. Ошкіна);
- розвиток здоров'язбережувальної компетентності у дошкільників (Т. Андрющенко, Л. Кузнецова) та ін.
- розвиток культури здоров'я дітей дошкільного віку (Т. Каменська, М. Мелічева).

Під «здоров'язбережувальною компетентністю дітей дошкільного віку» Т. Андрющенко розуміє суб'єктивну категорію, що передбачає свідоме прагнення дитини до здорового життя, наявність сукупності знань про здоров'я та чинники його збереження, сформованість здоров'язбережувальних життєвих навичок і здатність до їх адекватного використання у відповідних життєвих ситуаціях. Діяльність із формування здоров'язбережувальної компетентності, на думку автора, передбачає поглиблену роботу з дітьми в дошкільний період їхнього життя на основі набуття ними здоров'язбережувальної компетенції, заявленої в Базовому компоненті дошкільної освіти; формування у дітей позитивної мотивації до збереження здоров'я; системи знань про здоров'я та чинники його збереження; життєвих навичок, що сприяють збереженню фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я. Робота має відбуватися з урахуванням вікових і психологічних особливостей, а також життєвого досвіду дітей [1, с. 67].

Метою дослідження Т. Каменської було розробити педагогічну систему, що забезпечить розвиток культури здоров'я дітей старшого дошкільного віку в дошкільному навчальному закладі. Автор наголошує, якщо життєдіяльність дітей старшого дошкільного віку має здійснюватися в рамках педагогічної системи, яка базується на таких положеннях: мотиви, цілі, принципи відбору змісту і його технологічного втілення розглядаються як єдина цілісність (система), спрямована на розвиток культури здоров'я дітей; освітнє середовище закладу дошкільної освіти має розвивальний характер як результат забезпечення його безпеки, екологізації і валеологізації, а освітній процес ґрунтується на ключових ідеях педагогіки здоров'я; педагогічні технології взаємодії учасників освітнього процесу (батьки, діти, педагоги) розробляються на основі рефлексивного осмислення суб'єктності їхньої

позиції, то прогнозованим соціально–освітнім результатом може стати розвиток культури здоров'я дітей [8, с. 63]. Ученою було реалізовано передбачувані положення її методичної системи, що й дозволило забезпечити розвиток культури здоров'я дітей старшого дошкільного віку в дошкільному навчальному закладі.

Культура здоров'я є компонентом загальної культури особистості дошкільника та умовою подальшої успішної життєдіяльності; формування культури здоров'я в період дошкільного дитинства визначається психофізіологічними особливостями цього вікового етапу; ефективність формування культури здоров'я дошкільників залежить від найближчого соціального оточення дитини, яке включає батьків і педагогів закладу дошкільної освіти. Стан здоров'я дитини визначається його активністю як суб'єкта життєдіяльності, а також наявністю знань про здоров'я і правила ведення здорового способу життя; духовно–моральний компонент здоров'я зумовлює формування ціннісних настанов на збереження власного здоров'я та здоров'я близьких людей [3, с. 195].

Формування основ здорового способу життя у старших дошкільників можливо в силу їхніх психофізіологічних особливостей: розвиваються образні форми пізнання навколишнього світу, що свідчить про готовність дітей опанувати різноманітними відомостями про елементи здорового способу життя (від конкретних понять до їх зв'язків); готовність оперувати уявленнями значно розширює межі пізнання елементів здорового способу життя (дотримання режиму, гігієнічних процедур, рухова активність); діяльність дітей спрямовується із підпорядкуванням мотивів (з віком відбувається інтенсивне засвоєння мотивів, характерних для діяльності дорослих); змінюється емоційна сфера (від ситуативності і нестійкості до регуляції) тощо. Психофізіологічні особливості дітей служать психологічним фундаментом для розуміння основ здорового способу життя у старших дошкільників та обґрунтування процесу їх формування [7, с. 82-83].

Заслуговує уваги той факт, що усвідомлення дошкільниками здорового способу життя розглядається в єдності кількох структурних компонентів:

- когнітивного, що включає розуміння вимог здорового способу життя через аргументоване представлення його основних елементів; наявність понять, які вказують на особистісні якості та елементи міжособистісної взаємодії людини у здоровому способі життя і самостійну побудову образу результату дотримання принципів здорового способу життя;

- емоційного, що виявляє перевагу позитивної емоційної настанови на здоровий спосіб життя через переживання почуття відповідальності в дотриманні здорового способу життя, яка формується у взаємодії з однолітками та дорослими; узагальнені емоційні переживання передбачення результатів дотримання здорового способу життя дитиною і значущими іншими;

- оцінно–вольового, що включає функціонування вольової поведінки, яка проявляється в довільності, та критичність суджень, що характеризує здатність дитини до реалізації сформованої позиції щодо здорового способу життя [5, с. 12-13]. Реалізація комплексу діагностичних процедур дозволила з'ясувати особливості усвідомлення здорового способу життя дошкільниками та виділити рівні усвідомлення здорового способу життя, властиві дитині в цьому віці.

Формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку буде ефективним, якщо здійснюватиметься в межах цілісної побудови навчально–виховного процесу дошкільного закладу відповідно до моделі формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку і визначених педагогічних умов: наявність позитивної мотивації дітей на здоровий спосіб життя; насичення здоров'язбережувальним змістом різних видів діяльності дітей з урахуванням вікових особливостей; забезпечення в навчальному закладі розвивального здоров'язбережувального середовища [3, с. 196].

Аналіз наукових досліджень умов діяльності, спрямованої на формування культури здоров'я та основ здорового способу життя засвідчив, що науковці здебільшого акцентують увагу на змісті підготовленої для дітей інформації, створенні відповідного середовища та здійсненні співпраці педагогів і батьків. Вважаємо, що визначальним чинником для виховання культури здоров'я дітей дошкільного віку є створення вихователем умов для розвитку самосвідомості вихованців, які будуть спрямовані на ціннісне ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок. Отже, феномен «культура здоров'я дітей дошкільного віку» визначаємо як сукупність набутих дитиною валеологічних знань, умінь і навичок щодо власного здоров'я та здоров'я інших; усвідомлення цінності і необхідності їх дотримання в процесі здоров'язбережувальної життєдіяльності, що віддзеркалюється в гармонійному розвитку дитини. Виховання культури здоров'я дітей дошкільного віку розглядаємо як процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії вихователя і вихованців, у процесі якого вихователь створює умови для повноцінного та гармонійного розвитку дітей і формування у них усвідомленого ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми виховання культури здоров'я дітей дошкільного віку. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробленні методики виховання культури здоров'я дітей раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти.

1. Андрищенко Т. К. Формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку: монографія / за ред. Т. К. Андрищенко. – Умань: Жовтий О. О., 2014. – 384 с.

2. Базовий компонент дошкільної освіти: спецвип. журн. «Вихователь–методист дошкільного закладу» / наук. кер. А. М. Богуш; авт. кол. : А. М. Богуш та ін.К., 2012. – 30 с.

3. Бедрань Р. В. Методика виховання культури здоров'я дітей дошкільного віку в різновікових групах / Р. В. Бедрань // Наука і освіта. – №10/СХХХХХІ. – Одеса, 2016. – С. 194-199.

4. Денисенко Н. Ф. Формування у молодших дошкільників свідомого ставлення до власного здоров'я : навч.-метод. посіб. / Н. Ф. Денисенко. – К.: Наш час, Х.: Ранок, 2010. – 95 с.

5. Лісневська Н. В. Педагогічні умови створення здоров'язберігаючого середовища в дошкільному навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. пед. Наук / Н. В. Лісневська. – К., 2016. – 24 с.

6. Лохвицька Л. В. Програма з основ здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей дошкільного віку «Про себе треба знати, про себе треба дбати» / Л. В. Лохвицька. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 120 с.

7. Овчинникова Т. С. Организация здоровьесберегающей деятельности в дошкольных образовательных учреждениях / Т. С. Овчинникова. – СПб.: Каро, 2006. – 176 с.

8. Оздоровча робота в дошкільному навчальному закладі : навч. посіб. / уклад. Г. І. Григоренко та ін. – Запоріжжя : ЗНУ, 2006. – 99 с.

9. Організація оздоровчої роботи в ДНЗ / упоряд. Л. А. Швайка. – Харків : Вид. група «Основа», 2011. – 319 с.

Kornienko S. The peculiarities of health culture of preschool age children.

The formation of children's attitude towards their own health as the highest human value is an important task at the present stage. Conceptual provisions for the preservation and strengthening of children's health are defined in the National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the period up to 2021, in the state documents («Children of Ukraine», «The Concept of Continuous Valeological Education», «The Concept of Integrative Ukrainian Valeological Education in Ukraine», «The Basic Component of Preschool Education»), in the Laws of Ukraine «On Preschool Education», «On the Protection of Childhood», etc.

The health culture of the individual is a component of the general culture of human behavior, it characterizes the individual's emotional and value attitude to his/her own health and the practical implementation of the need to lead a healthy lifestyle, take care of his/her own health and the health of others.

The concept of «health culture» is considered by the researchers (L. Lokhvitska, T. Andriushchenko, I. Potashniuk, O. Perevertailo and others) as a part of the general culture of the individual, which is related to the individual's relation to his/her own health and the health of other people, the pursuit of a healthy lifestyle and includes numerous components.

The analysis of scientific research of the conditions of the activity aimed at forming health culture and the foundations of a healthy lifestyle showed that most scholars focus on the content of information provided for children, the creation of an appropriate environment and the cooperation of teachers and parents. We believe that the determining factor for the health culture education of preschool age children is when an educator creates the pupils' self-consciousness development conditions, which will be aimed at a value attitude to their own health and the health of others.

The current programs: «Ukrainian Preschool», «The World of Childhood», «The Child», «I am in the World» testify to the fact that they link the requirements for the protection of life and the strengthening of children's health with the process of physical culture and health work. The education of cultural and hygienic skills, rules of conduct in the process of eating, personal hygiene are defined separately. It is emphasized on the need to monitor the cleanness of hands, face, body, clothing. Considerable attention is paid to strengthening the health of preschool age children by means of physical exercises, active outdoor games, which are determined according to the age of children.

However, long-term experience in preschool educational institutions argues that the amount of knowledge, representations and abilities of children determined in these programs does not allow them to form a coherent, conscious, careful attitude to their health.

Thus, health culture education of preschool age children is considered as a process of subject-subject interaction between the educator and pupils in the process of which the educator creates conditions for full and harmonious development of children and the formation of a conscious value attitude towards their own health and the health of others.

Key words: *culture, health, health culture, children of preschool age, methodology, institution of pre-school education.*

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-9

УДК 37:656+528.931(477)

ВНЕСОК ГІДРОГРАФІЧНИХ СЛУЖБ І ВИДАТНИХ ГІДРОГРАФІВ У РОЗВИТОК ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ МОРСЬКОЇ ОСВІТИ (початок ХІХ – початок ХХ століття)

В. Кузьменко

*доктор педагогічних наук, професор,
КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»*

І. Рябуха

*кандидат педагогічних наук,
Херсонська державна морська академія*

Висвітлено внесок гідрографічних служб, їх очільників і співробітників у розвиток теорії та практики морської освіти. Розглянуто доробок гідрографів, що слугував навчальним практичним матеріалом для морських навчальних закладів. Особливу увагу приділено гідрографам, що працювали на півдні Російської імперії (сучасній Україні) і робили описи Чорного та Азовського морів.

Ключові слова: *гідрографічні служби, південь України, історія морської освіти.*

Визначення пріоритетів і напрямів реформування системи професійної освіти, яке останніми роками відбувається в Україні, спричиняє необхідність опертя на досвід минулого, встановлення ролі окремих установ та з'ясування внеску державних діячів і науковців у формування і розвиток системи освіти, на регіональному рівні зокрема. Зазначене у повній мірі стосується морської освіти, оскільки безпечне мореплавання у Чорному морі, вихід до якого Російська імперія отримала шляхом колонізації південноукраїнських земель наприкінці ХVІІІ століття, потребувало не лише морських фахівців різних спеціальностей, а й налагодженої діяльності гідрографічних служб. Саме вони забезпечували навігацію та підтримували усі інші види морської діяльності, відповідали за метеорологічні спостереження, здійснювали топографічні і гідрологічні дослідження, результати яких унаочнювали у вигляді карт та лоцій (путівників).

З огляду на унікальність і специфічність Азово-Чорноморського басейну, який планувалося використовувати для базування флоту (не лише воєнного, а й торговельного), здійснення вантажних і пасажирських внутрішніх перевезень та морської торгівлі із зарубіжними країнами, недостатню вивченість його узбережжя, водного режиму, гідрогеологічних, гідробіологічних та інших процесів, доцільним визнавалося створення місцевої гідрографічної служби. Розкриття змісту діяльності такої служби, організованої у 1803 році на Півдні України, – Миколаївське Депо карт, реорганізоване у 1832 р. у Чорноморське гідрографічне депо, з'ясування внеску його очільників та провідних співробітників центральних гідрографічних установ Російської імперії щодо розвитку теорії і практики морської освіти, обрано метою цієї статті.

Оглядовий аналіз широкого джерельного масиву засвідчив, що Азово-Чорноморський регіон перебуває у центрі уваги науковців різних галузей, різних історичних періодів. У наукових розвідках, аналітичних доробках і журнальних статтях імперського періоду, радянських часів та сучасності досить широко представлено здобутки з вивчення того чи іншого аспекту організації мореплавання у вказаному басейні на певному часовому проміжку. Проте цілісних досліджень щодо внеску різних гідрографічних служб та окремих гідрографів у розвиток теорії та практики морської освіти, немає.

З урахуванням історико-педагогічного ракурсу проблеми становлення і розвитку гідрографії у Північному Причорномор'ї у період початок ХІХ – початок ХХ століття, всю

сукупність джерел можна об'єднати у такі групи: праці, що стосуються гідрографічних досліджень і картографії України та її південного регіону; доробки, в яких відстежено історію розвитку практичної гідрографії для складання морських карт і лоцій; наукові розвідки щодо використання специфічних засобів (карт і лоцій) і методів (гідрографічні і гідрологічні вимірювання) навчання.

До джерел першої групи віднесено видання офіційного характеру, що друкувалися державними установами. Це: «Морський збірник» (1848-1919 рр.), «Морські записки» (1801 р., 1 том), «Записки ученого комітету Морського штабу Її Імператорської високості» (1828-1845 рр., 17 частин) «Записки Адміралтейського департаменту, що стосуються мореплавання, наук та словесності» (1807-1827 рр., 13 томів), «Записки Гідрографічного Департаменту Морського міністерства» (1842-1852 рр., 10 томів), «Записки Гідрографічного депо» (1835-1837 рр., 5 частин). На сторінках цих видань розповідалося про події, що відбувалися у морській справі загалом, описувалися гідрографічні роботи, що проводилися на усіх водних просторах імперії, у тому числі й на Чорному та Азовському морях. Авторами тематичних статей виступали державні діячі (О. Шишков, історіограф флоту; М. Кумані, керівник Чорноморського гідрографічного депо та ін.), науковці (Л. Багров, В. Кордт, Єгор та Михайло Манганарі та ін.) і флотоводці (М. Лазарев, С. Макаров, Ф. Ушаков та ін.), морські офіцери (П. Гамалея, Г. Саричев, П. Крузенштерн та ін.).

Окремі аспекти діяльності державних установ, до яких належали і гідрографічні служби, знаходимо у працях істориків України та воєнно-морських істориків імперського періоду – В. Антоновича, М. Аркаса, Д. Багалія, Д. Яворницького; радянських часів – Л. Безкровного, І. Крип'якевича та ін. Висвітлюючи історію південноукраїнських земель, вони описують й походи вчених-мандрівників, які вивчали Північне Причорномор'я (водні шляхи зокрема).

Вагому роль у дослідженні різних аспектів історії півдня України відіграло Одеське товариство історії та старожитностей (1839-1922) та його засновник, відомий науковець і громадський діяч, М. Мурзакевич (1806-1883). Під його редакцію товариство видавало «Записки Одесского общества истории и древностей» (1844-1919 рр., 33 томи), у яких часто публікувались матеріали гідрографічних та топографічних експедицій, відомості про морські походи та діяльність морських навчальних закладів [1]. На сторінках цього видання можна зустріти вагомі праці керівника Одеського Статистичного комітету Аполлона Скальковського (1808-1898) [2] та професора Рішельєвського ліцею Пилипа Бруна (1804-1880), об'єктами досліджень яких виступала статистика та економіка краю, культура й освіта населення, картографія [3].

Ядро другої групи склали спеціальні тематичні збірки, такі як: «Звіти директора Гідрографічного департаменту Морського міністерства» (1854-1883 рр.) та щорічні звіти Головного Гідрографічного управління (1885-1916 рр.). У них міститься статистика про результати гідрографічних досліджень, відомості про діяльність гідрографічних організацій, південних зокрема [4; 5].

До джерел третьої групи віднесено «Матеріали для історії російського флоту» (1865-1904 рр., 17 томів), на сторінках якого укладачі (С. Єлагін, Ф. Веселаго, С. Зеленой, С. Огородніков та ін.) розміщували відомості про підготовку морських спеціалістів, організацію і зміст навчання морських навчальних закладів, використання при цьому різних навчальних засобів [6].

Особливої уваги у ракурсі нашого дослідження заслуговують праці першого українського історика картографії В. Ляскоронського (1860-1928), якого сучасники вважають зачинателем проблеми персоналій великих гідрографів і картографів минулого, таких як: Гійом Боплан, який у 1650 р. видав цінну і цікаву працю про Україну і козаків; Вільгельм Гондт (Гондіус), який у 1647 р. вигравірував карту України; Веніамін Кордт, який підготував доробок «Матеріали до історії картографії України» [7]. Сучасні дослідники, А. Герус, Л. Колотило, С. Половка, Ю. Пряхін, Т. Шовкопляс та ін.

продовжують вивчати внесок відомих гідрографів імперського періоду (наприклад, Ф. Дриженка, родини Манганарі) у розвиток практичної гідрографії, використовуючи нове методологічне підґрунтя й раніше невідомі архівні документи [8; 9].

Значний внесок у розробку названої проблеми зробили сучасні науковці, зокрема Т. Мітковська (дисертаційне дослідження «Розвиток гідрографії в Північному Причорномор'ї у XIX – на початку XX ст.») [10], Р. Сосса (навчальний посібник «Історія картографування території України») [11], Б. Замерзлий (монографія «Діяльність метеорологічної служби Азово-Чорноморського басейну») та ін.

Названі вище та інші науковці картографічну діяльність вважають науковим феноменом, що супроводжує розвиток суспільства, карту (лоцію) – результатом людської діяльності; у межах нашої наукової розвідки карти і лоції розглядаються як специфічні засоби навчання вихованців морських навчальних закладів, а гідрографічні (топографічні, гідрологічні, метеорологічні) дослідження – вивчення рельєфу дна і берегового рельєфу морів, озер і річок, визначення особливостей гаваней, конфігурації берегової лінії (включаючи штучну інфраструктуру для судноплавства), проміри глибин, визначення вітрового режиму, кліматичних умов, фізичних властивостей води, припливів і течій – як вид навчальної діяльності.

Слід відмітити, що більшість архівних матеріалів з історії Північного Причорномор'я, особливо такі, що стосуються Чорноморського флоту та системи його забезпечення, сьогодні зберігається в архівах Санкт-Петербургу і тому є недоступними (у відкритому доступі – електронних каталогах – можна знайти лише поодинокі документи різних років). Зважаючи на місце розташування установи, аналізу якої присвячена стаття (воєнно-морський центр м. Миколаїв), основу джерельної бази склали документи, що зберігаються у державному архіві Миколаївської області, архіві Миколаївської астрономічної обсерваторії, Миколаївській обласній універсальній науковій бібліотеці імені О. Гмирьова, фондах Миколаївського обласного краєзнавчого музею, зокрема його філії – музею суднобудування та флоту. Окремі документи знайдено у Центральному державному історичному архіві України (м. Київ) та державному архіві Одеської області.

Виклад основного матеріалу. У процесі вивчення названих джерел встановлено, що гідрографія зароджувалася як область практичних знань, необхідних для забезпечення мореплавання. Із розширенням географії морських походів, технічним та економічним розвитком людства змінювалися й вимоги та конкретний зміст гідрографічних досліджень, проте основним способом зберігання і представлення їх результатів залишалася карта – графічне зображення сукупності елементів географічного середовища (морська карта відображує властивості й форму узбережжя, глибини, загальний характер і структуру морського дна, місцеположення навігаційних небезпек, припливи і відпливи, навігаційні застереження, створені людиною) на площині та лоція – текстовий опис морів, річок та узбережжя [12].

Як відомо з історичних документів, від початку XVIII століття мореплавці користувалися морськими картами фламандського гідрографа Герарда Меркатора, які вперше були виконані у зручній рівнокутній циліндричній проекції, і у 1569 р. вийшли друком у вигляді збірника. Спираючись на них, викладався курс природничих дисциплін (пласкої геометрії і географії зокрема) у морських навчальних закладах. Не менш популярними були й навігаційні карти голландського картографа Луки Вагенера, створені на основі вимірів глибин (із позначенням проток, підводних каменів і мілководдя, якірних стоянок), надруковані у двотомному зібранні (1584-1585), що отримав назву «атлас» (термін вперше було введено у науковій обіг) [12].

Перша Спеціальна карта України (без південних територій, які на той час належали Османській імперії) із позначенням не лише річок і шляхів (нижньої течії Дніпра зокрема), а й значної кількості населених пунктів, була створена Гійомом Бопланом і надрукована у 1650 р. [11, с. 85]. Першими, офіційно визнаними, науковими результатами вивчення акваторії Азово-Чорноморського регіону вважаються вимірювання, здійснені капітаном

П. Памбургом і штурманом Х. Отто під час виконання дипломатичної місії – доставки у 1699 р. російського посла Є. Українцева та членів посольства до Стамбулу (Туреччина) на кораблі «Крепость» [13].

Організована участь держави у складанні карт для мореплавання в Російській імперії була запроваджена Петром I. Він не лише заснував державну установу – Адміралтейств-колегію, яка збирала інформацію і виготовляла карти, а й залучив офіцерів-викладачів відкритої у 1701 р. школи навігаційних та математичних наук до топографічних і гідрографічних зйомок і зобов'язав їх навчати цьому вихованців (кадетів). Упродовж першої чверті XVIII століття було налагоджено підготовку гідрографів, топографів і картографів, створено друкарську базу для видання морських карт (тут видавалися й навчальні карти та атласи, наприклад, «Атлас, створений на користь і вжиток для юнацтва...», 1737 р.). У 1777 р. у складі Адміралтейств-колегії була створена спеціальна картографічна креслярська майстерня, яка почала централізовано готувати морські карти [14].

Приєднанням Кримського півострову та Північного Причорномор'я до Російської імперії (кінець XVIII ст.) розпочинається історія Чорноморського флоту, який потребував гідрографічного забезпечення, та історія морської освіти, яка розпочала своє становлення саме на цих територіях. З 1801 року у головній воєнно-морській базі флоту – м. Миколаєві – при Чорноморському штурманському училищі було здійснено перші метеорологічні спостереження, топографічні зйомки узбережжя й гідрографічні дослідження. Трохи пізніше такі роботи були організовані у Херсоні (1808), Одесі (1821) та Севастополі (1824) [14].

У 1803 р. за ініціативи адмірала де Траверсе, Головного командира портів Чорного моря і воєнного губернатора Севастополя та Миколаєва, для збору та зберігання креслень кораблів флоту, журналів з описами моря і навігаційних карт Чорного та Азовського морів, а також для складання та виправлення карт у Миколаєві було створено спеціальну службу – Депо карт Чорноморського флоту – окрему структуру, а не підрозділ загальнодержавного Депо карт Російської імперії, заснованого у 1797 р. (саме тут офіцерами флоту Є. Берсеньєвим і С. Пустошкіним було створено перший атлас Чорного моря (1785), який складався з 11 карт; упродовж 1797-1798 рр. видано перший опис північного берега Чорного моря, виконаний капітаном І. Біллінгсом). У цей час (1805) при реорганізації морського відомства було засновано Державний Адміралтейський департамент, до якого від Адміралтейств-колегії перейшли справи з гідрографічного дослідження морів, укладання й видання морських карт і посібників для плавання.

Наглядачем (очільником) Депо карт упродовж 1807-1808 рр. був генерал-майор Пантелеймон Адамопуло (1768-1835), випускник морського кадетського корпусу, який чітко уявляв необхідні дії і заходи із навігаційно-гідрографічного забезпечення флоту. Пізніше він був призначений директором Чорноморського штурманського училища, до якого передав певну кількість морських карт і лоцій для навчання.

У 1809 р. Депо очолив морський офіцер Іван Будішев (1870-1828), який підготував і видав «Атлас Чорного моря», «Морський путівник Азовським і Чорним морями» та «Лоцію, або морський путівник» – доробки, якими до 1842 р. користувалися не лише флотські офіцери, а й вихованці морських навчальних закладів Миколаєва та Херсона [15, с. 292].

У період 1825-1829 рр. та упродовж 1832-1856 рр. директором вже реорганізованого Чорноморського гідрографічного Депо був нащадковий морський офіцер Микола Кумані (1793-1869). За його ініціативи у 1825 р. було сформовано гідрографічну експедицію під керівництвом капітана II-го рангу Єгора Манганарі, яка упродовж наступних 10-ти років проводила топографічну зйомку і опис узбережжя Чорного моря. Під керівництвом М. Кумані за результатами гідрографічної експедиції Є. Манганарі у 1833 р. було видано «Карту Азовського моря», у 1834 р. – «Карту Чорного моря», а у 1842 р. – «Атлас Чорного і Азовського морів». Унікальності цьому атласу

додали 16 листів з видами Чорноморського узбережжя, зняті з натури академіком О. Кухаревським (роботи із гравірування цих картин виконували англійські майстри). На підставі відомостей, зібраних лейтенантами І. Шестаковим та Г. Бутаковим (майбутніми морськими міністрами) та Михайлом Манганарі у типографії депо у 1851 р. було опубліковано першу систематичну лоцію Чорного моря [16]. Названі документи значно збагатили як теорію, так і дидактичну базу морської освіти.

Слід відмітити, що у 1827 р. було створено імперське Управління генерал-гідрографа, яке структурно складалося із канцелярії та гідрографічного депо, що мали по два відділення кожен. Перше відділення канцелярії здійснювало управління основною гідрографічною діяльністю, зокрема призначенням гідрографічних експедицій; друге – збирало відомості про плавання воєнних кораблів. Перше відділення гідрографічного депо у своєму розпорядженні мало бібліотеку, музей та архів для зберігання карт, атласів, лоцій шканечних (вахтових) журналів та інших документів; друге займалося укладанням і видавництвом морських карт, атласів і лоцій, забезпеченням воєнного і комерційного флотів цими посібниками і морехідними інструментами. Першим і єдиним генерал-гідрографом був віце-адмірал Гавриїл Саричев (1763-1831), який окрім адміністративної діяльності займався й науковою – написав чимало праць, серед яких «Правила морської геодезії» (1804, 1825). Першим і єдиним директором гідрографічного депо був генерал Фрідріх Шуберт (1789-1865), який також поєднував адміністративну й наукову діяльність (праці з топографії). У 1837 р. звання генерал-гідрографа було скасоване, управління гідрографічною частиною передано щойно створеному Гідрографічному департаменту, директорами якого послідовно були: генерал-лейтенант А. Вілламов (1837-1854), віце-адмірал барон Ф. Врангель (1854-1855), кілька місяців, після призначення Ф. Врангеля Морським міністром, посаду обіймав контр-адмірал Б. Глазенап, після – контр-адмірал М. Рейнеке (1855-1859), віце-адмірал С. Зеленой (1859-1874), віце-адмірал Г. Вевель фон Крігер (1874-1881), генерал-лейтенант Ф. Веселаго (1881-1892) [16]. Як бачимо, посади обіймали знані мореплавці, науковці та викладачі морських навчальних закладів (у минулому). Отже, гідрографічна служба через своїх керівників мала безпосереднє відношення не лише до теорії морської освіти (зокрема через створення навчальних книг), а й до її практики.

Одразу після закінчення Кримської війни (1856), у результаті якої Чорноморський флот практично перестав існувати, роботи Гідрографічного депо майже припинилися. Через це у 1860 р. Чорноморське депо було закрито, Гідрографічне відділення перетворено на Гідрографічну частину Миколаївського морського порту, до складу якої увійшло картографічне відділення. Саме воно тепер займалося укладанням карт і путівників для кораблів, що залишилися.

Початок нового етапу у дослідженні басейну Чорного та Азовського морів поклала Гідрографічна експедиція під керівництвом капітана І-го рангу В. Зарудного (упродовж 16-ти років, починаючи із 1871 р., проводилися астрономо-геодезичні роботи на західному, північному та східному узбережжях Чорного моря, Керченській протоці та на узбережжях Азовського моря), за результатами якої у 1889 р. було видано (а у 1903 р. перевидано) лоцію Чорного моря, яка містила окремі розділи лоції Азовського моря. У наступні роки вивчення басейну названих морів продовжувалися: гідрографічна експедиція барона Ф. Врангеля (1881-1882) та гідрографічні роботи під керівництвом адмірала С. Макарова надали підстави для теоретичного обґрунтування причин течій між Чорним і Мармуровими морями та непрямих оцінок водного обміну [13]. Результати інших гідрографічних досліджень, що виконувалися Чорноморським депо, використовувалися для доповнення атласу карт, планів міст-портів: Севастополя, Одеси, Новоросійська, Батумі, Генічеська, Бердянська, Маріуполя.

У 1885 р. відбулася чергова реорганізація Морського міністерства, Гідрографічний департамент було перетворено на Головне гідрографічне управління. Його першим очільником було призначено віце-адмірала Романа Баженова (1821-1896), який одночасно

був головою Морського ученого комітету. Наступними директорами департаменту були: генерал-майор Корпусу флотських штурманів Н. Пушкін (також очолював Морський учений комітет), генерал-майор того же корпусу К. Михайлов, відомий мореплавець І. Назімов, адмірал Я. Гільтебрандт, генерал-лейтенант А. Вількіцький. Всі очільники були випускниками морського кадетського корпусу, мали чималий досвід мореплавання, зокрема у гідрографічних експедиціях. Загальними зусиллями директорів на початок ХХ століття імперська Гідрографічна служба являла собою структурний підрозділ Морського міністерства, мала 30-річний план гідрографічних робіт, що включали метеорологічні та гідрологічні дослідження, була представлена у Постійній міжнародній асоціації судноплавних конгресів, на міжнародних виставках і конференціях з мореплавання зокрема. До 1917 р. Головне гідрографічне управління видало понад 60 карт Чорного та Азовського морів.

У період з 1887 р. до 1908 р. гідрографічні роботи на Чорному і Азовському морях продовжувала Окрема зйомка – реорганізована Гідрографічна експедиція. За ці роки було закінчено детальний опис Азовського моря і російських берегів Чорного моря. У 1886 р. Гідрографічна частина Миколаївського порту була перетворена на Дирекцію маяків і лоцій Чорного і Азовського морів. До складу Дирекції увійшла і картографічна, яка постачала флот та навчальні заклади карти та посібники. Упродовж 1890-1891 рр. відбулася експедиція під керівництвом полковника І. Шпіндлера, яка збрала значний матеріал з гідрології. Починаючи із 1908 р., гідрографічні роботи на Чорному й Азовському морях значно скоротилися, до 1914 р. виконувалися Окремою гідрографічною партією.

Викладене дає підставу зробити такі **висновки**. Певний внесок у розвиток гідрографії південного регіону внесли імперські гідрографічні структури та їх очільники, проте гідрографічні служби Миколаєва, будучі окремими державними службами, відіграли вирішальну роль у забезпеченні мореплавства в Азово-Чорноморському басейні. Науково-прикладні напрацювання названих та інших гідрографів займають гідне місце не лише у воєнно-морській історії, а й в історії морської освіти, оскільки створювані ними карти і лоції використовувалися у підготовці морських спеціалістів.

1. Записки Одесского общества истории и древностей. Т. 3, 1853. – С. 144-150.
2. Скальковский А. Хронологическое обозрение истории Новороссийского края. 1730-1823: [в 2 ч.] / сост. Аполлоном Скальковским. - Одесса : печ. в Гор. Тип., 1836-1838.
3. Брун Ф. Черноморье : сб. исслед. по ист. географии Южной России (1852-1877 г.) : в 2 ч. / Ф. Брун. – Одесса : тип. Г. Ульриха, 1879-1880. Ч. 1. – 1879. – IV, 277 с.
4. Веселаго Ф. Извлечение из отчёта по Гидрографическому департаменту за 1881 г. Введение и краткий исторический очерк русских гидрографических работ / Ф. Веселаго // Морской сборник. – 1884. – № 4. – С. 1-60.
5. Отчет директора Гидрографического департамента Морского министерства за 1875 г. – СПб., 1876. – С. 60-82.
6. Материалы для истории русского флота. – Ч. XVII. – СПб.: Типография Морского министерства, 1904. – 667 с.
7. Кордт В. Матеріали до історії картографії України / В. Кордт // Всеукраїнська академія наук, Археографічна комісія. – Київ, 1931. – 111 с.
8. Шовкопляс Т. І. Брати Манганарі та їх гідрографо-картографічні дослідження (за матеріалами картографічного фонду НБУВ) / Т. І. Шовкопляс, А. Л. Герус // Національне картографування: стан, проблеми та перспективи розвитку : зб. наук. пр. / відп. за вип. А. А. Москалюк. – К. : ДНВП «Картографія», 2008. – Вип. 3. – С. 251-256.
9. Пряхин Ю. Д. Братья Манганари в истории России / Ю. Д. Пряхин // Из глубины времен. – 2000. – № 12. – С. 124-137.

10. Мітковська Т. С. Розвиток гідрографії в Північному Причорномор'ї у ХІХ – на початку ХХ ст...Авто-т дис-ї на зд. наук. ст. канд. іст. н (17.00.01) / Т. С. Мітковська Миколаїв, 2018. – 21 с.
11. Сосса Р. І. Історія картографування території України : Підручник для студ. ВНЗ / Р. І. Сосса. – Київ: Либідь, 2007. – 334 с.
12. Багров Л. История картографии / Л. Багров. – М.: Центрполиграф, 2004. – 320 с.
13. Краткий исторический очерк гидрографии русских морей. Часть 4. Черное и Азовское моря. – Петроград: Тип-ия Морского мин-ва, 1916. – 72 с.
14. История Гидрографической службы Российского флота: В 4 т. / Под ред. А.А. Комарицына. Т. 1. СПб.: изд. Главного управления навигации и океанографии МО РФ, 1996. – С. 340-341.
15. Зубов Н. Н. Отечественные мореплаватели-исследователи морей и океанов / Н. Н. Зубов. – М.: Гос. из-во географической лит-ры, 1954. – 474 с.
16. Алексеев А. Н. 150 лет гидрографической службе военно-морского флота: Исторический очерк / А. Н. Алексеев, Л. В. Басис, К. А. Богданов. – Л.: Изд. глав. управ. нав. и океаногр. МО, 1977. – 267 с.

Kuzmenko V., Ryabukha I. Contribution of hydrography services and outstanding hydrographers into development of theory and practice of maritime education (beginning of 19th – beginning of 20th century)

The process of defining of priorities and ways to reform the system of vocational education, which has recently started in Ukraine, reviled the need to determine the role of separate institutions and to establish the contribution of state officials and researchers into progressive development of education; especially at the regional level. The abovementioned is fully related to the system of maritime education as safe navigation in the Black Sea basin, excess to which was required by the Russian Empire through colonization of South Ukrainian territories at the end of 18th century, demanded not only maritime professionals of different specialties but also configured activity of hydrography services. These services insured navigation and supported all other kinds of shipping activity, conducted meteorological observations, topographical and hydrological researches. The results of these researches were consequently depicted in nautical charts.

Taking into account uniqueness and specificity of the Azov-Black Sea basin, which was planned to be used for navy and merchant fleet basing, conducting cargo and passenger transportation and international marine trade, insufficient research on shore line and water regime, hydrogeological and hydrobiological processes it was decided to be purposeful to create local hydrography services. The article is aimed at revealing the content of activity of such service – the Black Sea Hydrography Depot among founded in 1803 in the South of Ukraine, as well as finding out the contribution of its heads and principal officers of central hydrography institutions of Russian Empire into development of theory and practice of maritime education.

Key words: hydrography services, South of Ukraine, history of maritime education.

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-10

УДК 37.014.553.014.67

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ВНУТРІШНЬОЇ АВТОНОМІЇ ЗВО

О. Літашов

аспірант

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

Студентське самоврядування (СС) – феномен, існування якого можливе лише за розвиненої демократії у закладі вищої освіти. Наслідування демократичних цінностей призводить до розширення автономії в ЗВО. А студентське самоврядування виконує роль «наглядача» за дотриманням умов автономії, яка має покращити навчальний процес, але не перетворити його на анархію. У науковій статті представлені механізми, за допомогою яких студентське самоврядування посилює та утримує внутрішню автономію. Також у статті проаналізовано наслідки впливу студентського самоврядування на навчальний процес, авторитет викладачів та студентське життя в ЗВО.

Ключові слова: ЗВО, автономія, студентське самоврядування, заклад вищої освіти, самоврядування, студентське життя, навчальний процес.

Актуальність проблеми полягає в тому, що, незважаючи на чіткий курс на автономії закладів вищої освіти в Україні, не всі виші мають сформоване та ефективне студентське самоврядування, існування якого є запорукою успіху розвитку демократії. А отже – стабілізації та управління внутрішньою автономією ЗВО. Тому наша наукова стаття покликана теоретично підтвердити та обґрунтувати необхідність розвитку студентського самоврядування в усіх українських ЗВО та саме через цю структуру лобювати та поглиблювати перехід до повної внутрішньої автономії закладів вищої освіти в Україні.

Для теоретико-методологічного аналізу теми наукової статті ми використали теоретичну базу таких науковців як Бордовский Г. А., Буданов В. Г., Камінецький Я. Г., Катькало В. С., Одерій Л. П., Плюшкіна Т. А., Родіонова, Н. М., Сбруева А. А., В. В. Фещенко

Мета нашої статті складається з декількох етапів.

По-перше, ми маємо вповні розкрити питання студентського самоврядування, акцентувавши увагу на діяльності основного органу студентського самоврядування – Асамблеї СС, з метою правильно презентувати нашу основну думку, що відстоює позиції розширення повноважень студентського самоврядування у ЗВО України.

По-друге, необхідною метою є, спираючись на проаналізовані нами наукові публікації, зробити власний логічний висновок про те, чому студентське самоврядування – необхідний чинник демократизації освітнього процесу та переходу до плавної автономізації навчального процесу в ЗВО.

По-третє, наголосити на обов'язкових і необхідних обмеженнях повноважень у діяльності Асамблеї студентського самоврядування з метою уникнення протиправних та неправомірних дій Асамблеї СС у разі якщо цей орган студентської влади вийде з-під контролю та розпочне процес порушення навчального процесу, свідомого паплюження авторитету ЗВО та порушення чинного законодавства України.

Так, наприклад, у статті Г. Буданова «Управління якістю навчального процесу» [1, с. 450-451] науковець виділяє такі основні особливості, які притаманні автономізації навчального процесу та прямо вказують на покращення механізмів управління якістю навчального процесу:

- Незалежне від держави фінансування закладу вищої освіти;
- Наявність педагогічної ради, що керує ЗВО разом із ректором;
- Ректор обирається шляхом загального голосування серед викладачів та студентів всередині ЗВО;
- Наявність власної навчальної програми ЗВО;
- Наявність внутрішнього тестування та іспитів ЗВО, що не продукується та не контролюється державою.

На думку Я. Камінецького [2, с. 216-218], однією з переваг впровадження студентського самоврядування в навчально-освітній та виховний процес у ЗВО є зменшення психологічного напруження на студентів та створення невимушеної творчої атмосфери під час взаємодії викладачів, обслуговувального персоналу та вищого керівництва ЗВО, формування системи цінностей та соціальних установок у галузі міжособистісного та професійного спілкування. Це не лише стимулює ситуацію розвитку, свободу вибору, автономність та незалежність дій, а й одночасно формує відповідальність за ухвалення рішення, здатність до рефлексії.

А от А. Сбруєва [3, с. 167-170] переконана, що дозвіл студентам самостійно формувати потужний інститут самоврядування впливає на ефективне впровадження внутрішньої автономії ЗВО у такі гуманістичні способи як:

- Формування ціннісного ставлення до природного й соціального середовища, здоров'я духовного та фізичного, творчого потенціалу людини та її здібностей трансформувати реальність відповідно до культурного та розумового розвитку;
- Засвоєння людиною гуманістичних цінностей;
- Зосередженість на функціонування людських взаємин у соціумі, що продукуються її культурно-освітнім бекграундом;
- Створення та реалізація людської особистості на нормативно-рольовому та особистісному й смисловому рівнях;
- Вивчення внутрішньо ставлення особистості до самої себе [3, с. 168].

Завдяки цим складовим, що формують студента як цілісну особистість, розвиваються і персоналізовані гуманістичні та демократичні цінності в кожній людині, а вже через ці цінності виникає бажання вчитися, пізнавати.

І для цього зовсім не потрібен суворий викладач-наглядач. Для цього потрібна лише свобода створювати власне студентське самоврядування та жити за законами, за якими приємно формувати ефективний навчальний процес.

Отже, науковець зазначає, що маючи свободу створення студентського самоврядування, весь студентський світ в Україні поступово перейде від опції «треба», бо за цим йде обов'язково елемент примусу й покарання, до опцій «важливо», «хочу», «подобається», за яким навчальним процес стане більше легким, невимушеним та ефективним [4, с. 203-209].

Адже, на думку науковиці, ми маємо справу сьогодні з поколінням міленіалів та кліперів, які просто вже органічно не витримують примусу в закладах вищої освіти, і вже на підсвідомості тяжіють до розвиненої демократії, яку готові формувати самостійно, починаючи від її впровадження у закладах вищої освіти – як свого невеличкого мікроклімату.

Якщо говорити про особливості повноважень, які матиме студентське самоврядування та як вони впливатимуть на діяльність ЗВО, то серед основних необхідних повноважень науковці Л. Одерій та Т. Плюшкіна згоджуються та виділяють такі основні:

- Мають можливість самостійно вирішувати проблему управління самоврядуванням: обирати голову, студентський парламент та депутатів студентського парламенту, які покликані спільно з викладачами та ректоратом вирішувати спільні для закладу вищої освіти проблеми, починаючи від типових

проблем навчального процесу і закінчуючи проблемами організації умов життя в гуртожитках закладу вищої освіти [5, с. 72-73];

- Мають повноваження спільно з науковою радою, ректоратом та викладацьким складом ухвалювати навчальні річні плани (ухвалювати мають право тільки депутати студентського парламенту, за яких проголосувала більшість студентів закладу вищої освіти);

- Дотримуються обов'язків слідкувати за дотриманням норм та правил поведінки студентів у закладі вищої освіти відповідно до встановлених та відрегульованих вищим керівництвом ЗВО спільно з головою студентського парламенту або з головою Асамблеї студентського самоврядування);

- Мають свободу створювати вільні студентські гуртки, спілки та рухи, які не обмежують діяльність закладу вищої освіти та не протирічать чинному законодавству України [6, с. 45-48];

- Мають можливість отримати повноваження формувати міський бюджет Асамблеї студентського самоврядування, який може бути застосований на покращення діяльності ЗВО, відрядження найкращих студентів за кордон на різні конкурси та наукові конференції, підвищення рейтингу ЗВО на всеукраїнській та міжнародній арені;

- Мають вільне право розпоряджатися бюджетом Асамблеї студентського самоврядування має лише голова Асамблеї СС та його фінансовий директор, який призначається головою Асамблеї СС без права залучення депутатських голосів Асамблеї студентського самоврядування;

- Декілька депутатів студентського парламенту Асамблеї студентського самоврядування мають право бути присутніми під час засідань ради викладачів та наукової ради ЗВО, брати участь у круглих столах з представникам вищого керівництва навчального закладу, вступати в переговори та дискусії з ректоратом (або директоратом) ЗВО, вносити до розгляду свої пропозиції щодо покращення навчального процесу або будь-яких умов існування закладу вищої освіти відповідно до чинного законодавства України;

- Депутати студентського самоврядування Асамблеї СС мають право голосу на нараді молодий вчених ЗВО;

- Депутати студентського парламенту та члени Асамблеї СС мають право брати участь в громадських обговореннях актуальних соціально значущих тем, представляти свій заклад вищої освіти ЗВО у вигідному світлі та підносити його авторитет на всеукраїнській та міжнародній освітній арені [6, с. 67-70].

Тому, на думку ще одного вченого, чий робити ми досліджували для написання нашої статті, В. Каткало, у роботі «Теорія стратегічного управління: етапи розвитку та основні парадигми» [7, с. 3-6] підбиває підсумки з того, що основним обмеженням діяльності Асамблеї студентського самоврядування може бути той випадок, якщо самоврядування поводить поза законом або використовує свої повноваження аби спалювати всеукраїнський чи міжнародний авторитет свого закладу вищої освіти з корисливою метою або особистісною метою. Тільки в такому випадку повноваження Асамблеї СС мають бути різко обмежені або навіть припинені, а голову Асамблеї СС – терміново звільнено з посади, і проведено позачергові вибори в середині Асамблеї СС в закладі вищої освіти.

Ще одним приводом для обмеження повноваження Асамблеї СС може бути зловживання навчальним часом через діяльність в студентського самоврядування, невиконання основних умов навчального процесу, прикриваючись великим завантаженням в роботах Асамблеї СС, навмисне зривання та саботаж навчального процесу, створення умов для розвитку негативних рис самоврядування таких як вседозволеність, розгул, розбій, порушення законів України, шахрайство, підрив репутації окремих викладачів чи ЗВО в цілому тощо.

Так, аналізуючи переваги студентського самоврядування для поширення та розвитку внутрішньої автономії ЗВО, спираючись на дослідження Н. Родіонової «Професійно-технічна освіта: сучасний стан, проблеми, перспективні напрями» [8, с. 31-35] та проаналізувавши наш основний посил в науковій статті, ми можемо зробити висновки, що створення та посилення авторитету Асамблеї студентського самоврядування має відбуватися на засадах демократизації та гуманізму, що призводять до появи на виховання свідомих високорозвинених особистостей, патріотів України й вільних закладів вищої світи, які неодмінно спрямовують діяльність студентського самоврядування виключно на посилення демократичних процесів у країні та провадження ефективної автономізації ЗВО з метою покращення та розвитку навчального процесу і, як наслідок, сприяння появі нових висококваліфікованих фахівців та молодих підприємців – випускників таких ЗВО в Україні.

Отже, відповідно до встановленої мети нашого дослідження, можемо констатувати, що створення та підтримка Асамблеї студентського самоврядування – необхідна умова плавного та правильного переходу до автономізації закладу вищої освіти та демократизації освітнього процесу в Україні в цілому.

1. Буданов В. Г. Управление образовательным процессом в современных условиях: инновации и проблемы моделирования / В. Г. Буданов, В. А. Журавлев, В. А. Харитоновна // Синергетическая парадигма. Синергетика в образовании / Отв. ред. В. Г. Буданов. – М., 2006. – С. 450-451.

2. Камінецький Я. Г. Управління підготовкою кваліфікованих робітників та фахівців у регіоні: організаційно-педагогічні та економічні засади: монографія / Я. Г. Камінецький, Б. І. Клим, М. П. Копельчак, Л. Я. Криницька, Г. В. Субтельна / за ред. Я. Г. Камінецького. – Львів, 2004. – 383 с.

3. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. / А. А. Сбруєва. – Суми: СДПУ, 1999. – 300 с.

4. Фещенко В. В. Проблемы управления развитием региональных систем образования в условиях социально-экономической модернизации / В. В. Фещенко, Н. Ю. Щеликова // Вестник Бердянского государственного ун-та. – 2012. – Т. 3. – № 3. – С. 203-209.

5. Плюшкина Т. А. Содержание и технологии подготовки менеджеров в высших профессиональных школах Франции: дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Татьяна Александровна Плюшкина; Инс-т пед. и психол. Проф. образования РАО. – Казань, 2004. – 188 с.

6. Одерій Л. П. Менеджмент якості освіти: методи і механізми / Л. П. Одерій. – К.: ІСДО, 1995. – 100 с.

7. Катякало В. С. Теория стратегического управления: этапы развития и основные парадигмы / В. С. Катякало // Вестник СПб ГУ. – 2002. – Вып. 2. – С. 3-12; Вып. 3. – С. 3-6.

8. Родіонова Н. М. Професійно-технічна освіта: сучасний стан, проблеми, перспективні напрями / Н. М. Родіонова // Вісник ДНУ імені Тараса Шевченка. – 2012. – №4 (239), Ч. I. – С. 31-35.

Litashov O. Student self-government and its value for inner autonomy of the universities

Student self-government is a phenomenon whose existence is possible only with a developed democracy in a higher education institution. Adherence to democratic values leads to increased autonomy in the universities. The student self-government fulfills the role of «supervisor» over the fulfillment of the conditions of autonomy, which should improve the educational process, but not make it anarchy.

The scientific article presents the mechanisms by which student self-government enhances and maintains internal autonomy. The article also analyzes the consequences of the influence of student government on the educational process, the credibility of teachers and student life in the universities.

In order to understand how the introduction of student self-government will contribute to the autonomy of the educational process, we first found out what mechanisms of quality management of education are inherent in the internal autonomy of higher education institution. Among the main ones, we identified the following:

- *Independent of the state funding of a higher education institution;*
- *Presence of a teaching council that manages the universities together with the rector;*
- *The rector is elected through a general vote among teachers and students within the universities;*
- *Availability of own curriculum of universities;*
- *Availability of internal testing and testing of non-produced and non-state controlled non-produced.*

Accordingly, the following advantages of the students to the main advantages of creating a Student Self-Government Assembly in the universities of Ukraine are:

- *The ability to independently manage the quality of education at the level of student self-government, to influence the educational process, to feel democracy, so to speak «in practice»;*
- *Opportunity to address important issues at an educational institution, together with the top management of the universities, from the preparation of the curriculum for a year to solving problems with provision of housing and communal services in hostels;*
- *Ability to build your own student budget and dispose of it at your own discretion;*
- *Possibility to participate in public discussions of relevant socially important topics, to present their institution of higher education of the universities in a favorable light and to increase its authority in the national and international educational arena.*

Thus, having the freedom to create a student's self-government, the entire student's world in Ukraine will gradually move from the option «necessary», because it necessarily involves the element of coercion and punishment, the options «important», «want», «like», by which the learning process will become more easy, relaxed and effective.

Current conclusions from the abstract were made based on the theoretical basis of scientific research of such scholars as Bordovsky G. A., Budanov V. G, Kaminetsky Y. G., Katkalo V. S., Oderi L. P., Plyushkina T. A., Rodionova, N. M., Sbrueva A. A, Feshchenko V. V.

Key words: *university, autonomy, student self-government, establishment of higher education, self-government, student life, educational process.*

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-11

УДК 37.014.77+ 004.77

ІНФОРМАЦІЙНА ВІДКРИТІСТЬ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ ЯК УМОВА ПРОЗОРОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

В. Мізюк

*кандидат педагогічних наук, доцент**Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

В. Рябчук

*магістрант факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

В статті розглянуто поняття «інформаційна відкритість закладу освіти» як засіб позиціонування школи в глобальній мережі Інтернет, що сприяє поширенню інформації про заклад, його діяльність, досягнення у навчально-виховній і науково-дослідній діяльності. Інформаційна відкритість в інформаційному суспільстві відіграє важливу роль у стратегії розвитку закладу, сприяє покращенню взаємодії між школою і соціумом, педагогічним складом і учнями та їх батьками. В статті проаналізовано позитивний досвід зарубіжних країн у налагодженні зовнішнього зв'язку закладу за допомогою мережевих засобів. З'ясовано, що ефективними засобами інформування громадськості про діяльність школи є соціальні мережі і сайти шкіл. Окреслено цільові групи відвідувачів сайту за критеріями зацікавленості в отриманні інформації. Визначено позиції, за якими визначається ефективність інформаційної відкритості закладу освіти. Доведено, що відкритість і прозорість діяльності освітнього закладу сприяє підвищенню його іміджу та конкурентоспроможності.

Ключові слова: *інформаційне суспільство, інформаційна відкритість, взаємодія школи і соціуму, сайт школи.*

В умовах становлення в Україні інформаційного суспільства, впровадження ІКТ в усі виробничі і соціальні сфери інформаційна відкритість освіти є однією із ключових умов її модернізації, індикатором рівня комунікаційних відношень між адміністрацією і педагогічним складом освітнього закладу з одного боку, а з другого – між учнями та їх батьками. Про це наголошено в статті 30 Закону України «Про освіту», в якій сказано, що «...заклади освіти формують відкриті та загальнодоступні ресурси з інформацією про свою діяльність та оприлюднюють таку інформацію» [1].

Сучасна система освіти сьогодні повинна представляти відкрите соціально-педагогічне середовище взаємодії із громадськістю. Нині вважається, що ефективними засобами налагодження інформаційного обміну між постачальниками та споживачами освітніх послуг і додатковими інструментами стратегічного розвитку сучасної школи є новітні мережеві технології.

Питання відкритості освітніх закладів широко обговорюються у науковому колі з різних позицій. Так, В. Ю.Биков розглядає відкрите навчальне середовище як якісно новий етап розвитку систем мережно-дистанційного навчання [2, с. 34]; О. М. Спірін, А. В. Яцишин, С. М. Іванова аналізують системи відкритого доступу з метою інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень [3, с. 136]; Н. В. Морзе і Л. О. Варченко-Троценко досліджують відкритість і прозорість як показники якості освіти, які впливають на результати діяльності вищих навчальних закладів [4, с. 62]; Ю. А. Махновець розглядає інформаційну відкритість навчального закладу як засіб, що «...сприятиме залученню батьків першокласників до підготовки

й проведення різних родинних свят, відкритих уроків, конкурсів, проектів, міні-досліджень та інше» [5, с. 136].

Незважаючи на величезний інтерес дослідників до проблеми інформаційної взаємодії школи з громадськістю, які забезпечують відкритість освітнього закладу, деякі аспекти інформаційної взаємодії залишаються маловивченими. Так, в дослідженнях недостатньо розкрито саме поняття «інформаційна відкритість», роль інформаційної відкритості освітнього закладу відповідно до значення, сформульованого у Законі України «Про освіту».

Отже, спостерігаються протиріччя між вимогами сучасного інформаційного суспільства і споживачів освітніх послуг до відкритості освітньої установи й рівня впровадження відкритості зі сторони закладів освіти.

Мета статті: визначити значення поняття інформаційної відкритості закладу освіти і роль, яку вона (інформаційна відкритість) відіграє у сучасному інформаційному суспільстві.

Як було зазначено вище, у Законі України «Про освіту» підкреслено, що заклади освіти мають надати можливість споживачам освітніх послуг ознайомитися з найголовнішою інформацією про діяльність закладу. Стаття 30 Закону про Освіту так і називається «Прозорість та інформаційна відкритість закладу освіти». Як бачимо, поняття відкритості використовується разом із поняттям прозорості.

В тлумачному словнику української мови під поняттям «відкритість» розуміється: «...який можна бачити без перешкоди; доступний зорові, ...доступний для всіх бажаючих» [6, с. 597]. У цьому ж словнику «прозорість» пояснюється у прямому значенні як «...крізь який чітко видно інші предмети; дуже чистий» та переносному – «...доступний для сприймання; зрозумілий, ясний, дохідливий» [6, с. 184].

Отже, робимо висновок, що обидва терміни мають на увазі щось доступне для кожного, яке можна побачити без зайвих зусиль.

Поняття відкритості розкриває у своїх наукових працях З. Н. Курлянд, та науковець розуміє під цим поняттям «...ділові партнерські зв'язки з професійними закладами в інших регіонах і за кордоном», а саме «...це звітування навчальних закладів перед батьками, можливість здійснення контролю навчально-виховного процесу представниками громадськості, залучення науковців, робітників високої кваліфікації, досвідчених практиків до діяльності у складі органів громадського самоврядування, кваліфікаційної атестації учнів, у складі державних екзаменаційних комісій тощо» [7].

Ткач І. В. у своєму дослідженні розкриває поняття «відкритість і прозорість», описуючи принципи управлінської роботи, і вважає, що принцип відкритості має проявлятися у забезпеченні впливу суспільства на зміст управлінської діяльності установ на підставі отримання інформації про їх діяльність, а прозорість як принцип комунікації передбачає забезпечення інформованості населення про діяльність закладу [8, с. 30].

Достатньо повно визначають поняття відкритості Т. А. Мерцалова і С. Г. Косарецький: «інформаційна відкритість – це надання споживачам і всім зацікавленим особам достовірної й повної інформації про систему освіти (освітню організацію), забезпечення можливостей для безпосереднього спілкування із працівниками освіти, одержання зворотного зв'язку від споживачів освітніх послуг» [9, с. 30].

Отже, під поняттям відкритості навчального закладу будемо розуміти надання необхідної інформації про діяльність закладу освіти з метою підвищення рівня довіри й задоволеності потреб й інтересів учасників освітнього процесу.

Корисним у розумінні реалізації інформаційної відкритості закладами освіти зарубіжних країн, є досвід який проаналізовано у чисельних науково-публіцистичних

статтях. Так, в Австралії для інформування батьків і громадськості про діяльність школи використовують різні формальні й неформальні можливості: широко використовують соціальні мережі Facebook, Twitter, YouTube та інше; в школах практикується випуск щомісячного електронного бюлетеня з акцентом на поточні й майбутні новини, події, освітні програми для учнів шкіл і їх батьків.

З метою інтеграції різних шкільних закладів в освітньому просторі в Австралії розроблено єдиний сайт, інформація якого забезпечує батьків і учнів даними про всі шкільні справи: місія, ресурси, фінансова інформація школи, розклад, кваліфікація вчителів, досягнення учнів.

Отож, інформація на сайті допомагає користувачам знайти статистичну і контекстну інформацію про школу, яка їх цікавить, порівняти її з подібними школами по всій країні. Порівняння закладів служить стимулом для підвищенні якості освіти, інструментом у стратегії розвитку закладу [10].

Для формування громадської думки батьків учнів і представників різних зацікавлених груп у Великобританії діють «... спеціальні організації, наприклад, «Національний освітній форум», до якого входять Національна Рада батьків (National Parent Governors'), Національна Рада шкільних управлінських рад (National Governor's Council and the GNC), які мають свої Інтернет-сайти» [11, с. 8]. Для забезпечення прозорості інформації на сайті певної школи розміщують інформаційні і рекламні матеріали, досягнення школи і дітей школи у вигляді таблиць, оцінювання якості освіти, шкільні і міжшкільні рейтинги, звіти про наслідки перевірки школи державною інспекцією тощо [там же, с. 9].

У США інформуванню батьків про діяльність школи приділяється велика увага. Дані про заклад і його діяльність публікуються на сайті, при цьому однією з вимог надання інформації для батьків є «читабельність» текстів, тобто тексти для батьківської громадськості пишуться доступною мовою, без використання професійної термінології. Крім того, інформацію для батьків переводять на кілька мов. Для цього адміністрація шкільних округів (шкіл) спочатку визначає, на яких мовах говорять батьки в даному окрузі, й публікують повідомлення на цих мовах [12].

Відповідно до українського законодавства, освітні заклади з метою реалізації інформаційної відкритості формують відкриті й загальнодоступні інформаційні ресурси, які містять інформацію про їхню діяльність, а саме програми розвитку закладу, щорічний звіт про надходження й витрати фінансових і матеріальних засобів, звіти про результати самообстеження, звіти за підсумками проведення інспекцій шкіл, звіти про використання закріпленого за школою майна тощо.

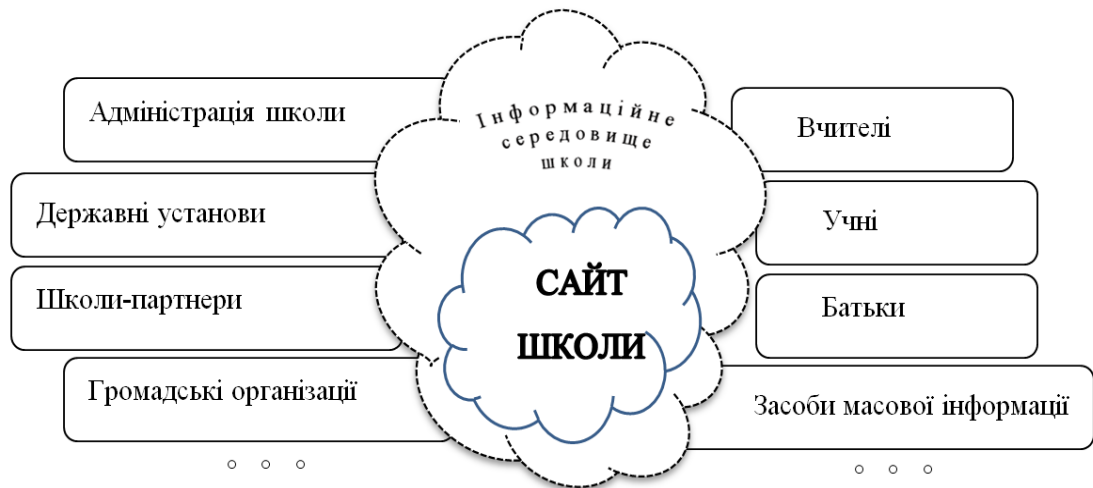
Вивчення міжнародного і вітчизняного досвіду показує, що інформування споживачів освітніх послуг, в першу чергу, батьків, є обов'язковим на рівні країни, зафіксовано законодавчо, має багато форм. Найчастіше для інформування громадськості про діяльність школи використовують сайти шкіл і соціальні мережі.

Сайт школи як елемент інформаційної політики – це найважливіший інструмент, за допомогою якого школа може заявити про себе на рівні не тільки міста і району, а й далеко за її межами. Правильно налаштований, інформаційно насичений, задовольняючий інформаційні запити користувачів сайт здатний представити школу як особливий освітній заклад, який виконує держзамовлення в області виховання й навчання дітей. Якщо на сайті налаштовано ще й зворотній зв'язок для ведення діалогу з відвідувачами, то він стає інструментом діалогу школи з батьками, партнерами, соціумом.

Позиціонування в мережі полягає в тому, що сайти розглядаються як засіб комунікації, засіб, який існує для демонстрації, реклами й інформаційних повідомлень. Тобто користувачі мережі хочуть одержати відповіді на питання, знайти те, що їх цікавить. Надаючи користувачам «інформаційний продукт», власники сайтів

встановлюють стосунки з аудиторією, яку цікавить певна інформація. Звідси випливає, що вся інформація, що містить шкільний сайт, повинна мати безпосереднє відношення до цільової аудиторії відвідувачів.

До цільової групи відвідувачів шкільного сайту, тобто споживачів, що потенційно зацікавлені в ньому, відносяться: адміністрація школи, вчителі, учні, батьки учнів, батьки, що планують навчання своїх дітей у школі, представники керівних органів освіти та інші зацікавлені особи (мал. 1).



Мал. 1. Цільова група відвідувачів шкільного сайту

Для того, щоб сайт школи став інструментом відкритості школи, на ньому мають виставлятися наступні компоненти:

правові основи діяльності (документи, що регламентують діяльність закладу: устав, освітня програма, навчальні плани, різні локальні акти – положення, правила, вимоги);

особливості змісту освіти (опис навчальних програм, передбачувані освітні результати, підручники, які використовуються у навчальному процесі, відомості про додаткові освітні послуги);

система виховної роботи (ціннісно-значеннєві основи виховання, програма організації дозвілля дітей, система шкільного самоврядування);

досягнення шкільного колективу (на рівні закладу, педагогічного колективу, дитячого співтовариства);

рівень і якість освіти (опис і результати різних перевірочних процедур, акредитаційної експертизи, перевірка якості освіти незалежних досліджень, а також продукти діяльності дітей – проекти, творчі роботи, звіти про діяльність різних дитячих об'єднань);

професійний рівень педагогічного колективу (зміст методичної й дослідно-експериментальної роботи колективу, методичні розробки педагогів);

можливості служби супроводу (робота психолога, соціального педагога, логопеда, інформація про можливості продовження освіти).

Наявність на сайті різноманітного змістового наповнення, яке регулярно обновляється, розкриває динамічну діяльність закладу, стає інструментом інформаційної політики школи, що працює на престиж, і забезпечує його відкритість для всіх зацікавлених осіб.

Ефективність інформаційної відкритості школи визначається наступними позиціями:

1. Наявність інформації, відомостей і документів, які відповідають користувачькому запиту й забезпечують інформаційні інтереси й потреби зацікавлених сторін;

2. Затребуваність інформації й сервісів, що забезпечують комунікацію (відкритість). Показником затребуваності є обіг споживачів до даних інформаційних джерел, запит тієї чи іншої інформації;

3. Корисність сервісів і інформації для рішення конкретних прикладних завдань учасників освітніх відносин.

Отже, можливості використання інформаційного потенціалу навчального закладу суттєві. Завдяки відкритості, в процес управління включається максимальна кількість учасників освітнього процесу, що дозволяє вирішувати різні освітні й виховні завдання. Інформаційна відкритість освітньої установи здатна посилити її конкурентоспроможність шляхом інформування про свої переваги, донести до соціуму свої суттєві проблеми і знайти підтримку у їх вирішенні.

В умовах «закритості» закладу відсутня площадка для обговорення досягнень і проблем, а, отже, послаблена професійна рефлексія, звужено ресурси для встановлення партнерських відносин з іншими закладами освіти. Інструментами реалізації інформаційної відкритості закладу є сайт школи та її представництво у популярних соціальних мережах, які мають стати частиною інформаційно-освітнього середовища того чи того закладу.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у визначенні функціональних можливостей шкільного сайту в інформаційному середовищі для певних цільових груп з метою розширення напрямів інформаційних потоків, що сприятиме розвитку позитивного іміджу школи засобами мережевих технологій.

1. Закон України «Про освіту» // ВВР. – 2017. – № 38-39. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Биков В. Ю. Відкрита освіта в єдиному інформаційному освітньому просторі / В. Ю. Биков // Педагогічний дискурс. – 2010. – Вип. 7. – С. 30-35. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2010_7_7

3. Спірін О. М. Використання електронних систем відкритого доступу для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень / О. М. Спірін, А. В. Яцишин, С. М. Іванова, А. В. Кільченко, Л. А. Лупаренко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2016. – Т. 55, вип. 5. – С. 136-174.

4. Морзе Н. В. Е-портфоліо як інструмент відкритості та прозорості освітньої діяльності сучасного університету / Н. В. Морзе, Л. О. Варченко-Троценко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2016. – Т. 52. – Вип. 2. – С. 62-80.

5. Махновець Ю. А. Забезпечення громадської підтримки освітніх інновацій у системі роботи вчителя з батьками першокласників / Ю. А. Махновець // Психолого-педагогічне забезпечення громадської підтримки освітніх інновацій: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2018. – 100 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://umo.edu.ua/konferenciji-ta-seminari>.

6. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – Т. 1.; Т. 7.

7. Курлянд З. Н. Теорія і методика професійної освіти: навчальний посібник / З. Н. Курлянд, Т. Ю. Осипова, Р. С. Гурін. – К.: Знання, 2012. – 390 с.

8. Ткач І. В. Принципи прозорості та відкритості як невід'ємна складова публічного управління: теоретичний аспект / І. В. Ткач // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». – 2016. – № 12 (1). – С. 25-32. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_12%281%29__6

9. Мерцалова Т. А. Управлінська рада школи: грані відкритості / Т. А. Мерцалова, С. Г. Косарецький. – М., 2015. – 53 с.
10. Бондарчук О. А. Моніторинг якості шкільної освіти в Австралії / О. А. Бондарчук // Порівняльно-педагогічні студії. – 2012. – № 4. – С. 54-60.
11. Бобошко В. Інтеграція виховного потенціалу сім'ї, школи і громади у Великій Британії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 – теорія і методика виховання / В. Бобошко. – Умань, 2018. – 24 с.
12. Гоцуляк Ю. В. Правове регулювання діяльності навчального закладу та спеціалістів у сфері освіти обдарованих дітей у США та Канаді / Ю. В. Гоцуляк // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2015. – № 6. – С. 9-13. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2015_6_4.

Miziuk V., Ryabchuk V. Information openness of educational institution as a condition of transparency of educational services

Information openness of the educational institution is a requirement of a modern information society. This is emphasized by the normative documents of the Ministry of Education and Science of Ukraine, namely Article 30 of the Law «On Education», which is called «Transparency and Informational Openness of the Educational Establishment». Information openness means providing consumers and all interested persons with accurate and complete information about educational organization, provision of possibilities for direct communication with employees of education, reception of feedback from consumers of educational services.

According to the Ukrainian legislation, educational establishments in order to realize information openness form open and public information resources. They contain information about their activities, the program of development of the institution, the annual report on the receipt and expenditure of financial and material resources, reports on the results of self-examination, reports on the results of inspections of schools, reports on the use of property attached to the school, etc. Effective means in this process are the latest network technologies, which include the site of an educational institution.

The educational institution's website is a means of positioning the school in the global Internet. The site promotes the dissemination of information about the institution, its activities, achievements in educational and research activities. With the help of the site, the education institution can declare itself at the level of not only the city and the district, but also far beyond its borders.

The target group of site visitors in accordance with the level of interest in obtaining information is the administration of the school, teachers, pupils, parents of pupils, representatives of educational authorities and other interested persons.

The positive experience of foreign countries in establishing the external connection of the institution through network facilities confirms the fact that a properly configured, informatively rich, satisfying information requests of users of the site is able to represent the school as a special educational institution. The site-tuned feedback for conducting a dialogue with visitors is an effective tool for school dialogue with parents, partners and society.

Key words: *information openness, information society, school interaction with society, school's website.*

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-12

УДК 372.8

ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРЕДМЕТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З АНАТОМІЇ ТА ФІЗІОЛОГІЇ ЛЮДИНИ ПРИ НАВЧАННІ ШКОЛЯРІВ

О. Мондич

викладач

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

У статті розглядаються шляхи підготовки учителя початкових класів до реалізації в освітньому процесі предметної компетентності, складовою частиною якої є компетентність з анатомії та фізіології людини. Висвітлено основні змістові лінії і порядок вивчення дисциплін у вищому педагогічному навчальному закладі, що сприяють формуванню і розвитку у вчителя молодших класів предметної компетентності з анатомії та фізіології людини. Описано змістове наповнення складової предметної компетентності з анатомії та фізіології людини та показана реалізація змістового компоненту через процесуальний.

Ключові слова: *початкова школа, підготовка учителя початкових класів, професійна компетентність, предметна компетентність, анатомія та фізіологія людини.*

Актуальність дослідження проблеми підготовки учителя початкової школи у контексті компетентнісного підходу зумовлена соціальним запитом на здоров'язбережувальну діяльність учителів; необхідністю діяльності із збереження, зміцнення та формування здоров'я учнів в умовах освіти; актуальністю формування паритету здоров'я й освіченості студентів.

Учитель молодшої школи є основним діячем, який продовжує формувати в учнів ключові компетентності. Серед них вирішальне значення для життя молодої людини відіграють уміння вчитися, спілкуватися, берегти та зміцнювати здоров'я. На сьогоднішній день турбота про збереження здоров'я учнів розглядається як важливий аспект професійної діяльності вчителя та можливий показник і критерій рівня його професіоналізму.

Проект «Нова українська школа» передбачає реформування середньої загальної освіти на всіх її структурних ланках від змістового і процесуального забезпечення до підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних працівників [1, с. 5]. Аналіз наукових досліджень визначив, що формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи, до яких відноситься предметна компетентність із анатомії та фізіології людини, досліджено недостатньо [4, с. 93].

В умовах оновлення вітчизняної початкової освіти, диверсифікації її функцій в освітньому, культурному та суспільному просторі, поширюється соціальний запит на коло професійних завдань, якісне виконання яких залежить від сформованості предметної компетентності із анатомії та фізіології людини у випускників педагогічних навчальних закладів [3, с. 124].

Пошук шляхів формування предметної компетентності майбутніх учителів початкових класів із анатомії та фізіології людини обумовлюється потребою суспільства і держави в удосконаленні та розвитку вищої педагогічної освіти в напрямках, що відображено у Законах України «Про освіту» (2017), «Про охорону дитинства» (2001), «Про вищу освіту» (2014), «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» (2010), «Національній стратегії розвитку освіти в

Україні на період до 2021 року» (2013), галузевої «Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти» (2013).

Предметна компетентність із анатомії та фізіології людини дозволяє реалізовувати освітні програми з природничих предметів («Природознавство» та «Основи здоров'я») відповідно до вимог освітніх стандартів [2, с. 26]. Окрім того, предметна компетентність із анатомії та фізіології людини як складова загальнопредметних (загально професійних) є основою здатності майбутнього вчителя здійснювати навчання, виховання і розвиток з урахуванням вікових, психофізичних і індивідуальних особливостей, зокрема учнів з особливими освітніми потребами; готовність до забезпечення охорони життя і здоров'я тих, що навчаються.

Модернізації освіти на основі компетентнісного підходу присвячені наукові дослідження В. Байденко, Н. Бібік, М. Вашуленка, Б. Ельконіна, І. Зимньої, В. Кременя, Н. Олефіренко, І. Пальшкової, А. Хуторського, й ін. Вітчизняні науковці, такі як Т. Байбара, О. Біда, Н. Борисенко, З. Запорожан, А. Крамаренко, Т. Пушкарьова, А. Степанюк у своїх працях розглядають шляхи професійної підготовки вчителів початкової школи до навчання природознавства, основ здоров'я, екологічної освіти і виховання учнів.

Дослідження психологів і педагогів І. Беха, К. Гуза, Л. Зоріної, М. Іванчук, В. Ільченко, В. Моргуна, О. Мякушко, Т. Піроженко, М. Холодної, Н. Яришевої присвячені підготовці вчителів початкової школи на основі компетентнісного підходу.

Аналіз робіт вище зазначених науковців свідчить, що окремо аспект формування предметної компетентності з анатомії та фізіології людини, як складової професійної компетентності учителя початкових класів, не розглядався. Тому вважаємо тему нашого дослідження і статті актуальною і, у разі важливості формування і розвитку в учнів здоров'язберігаючої компетентності, вкрай необхідною.

Метою статті є розглянути шляхи підготовки учителя молодших класів до реалізації в освітньому процесі предметної компетентності, складовою частиною якої є компетентність з анатомії та фізіології людини.

У методичній системі підготовки майбутнього учителя початкових класів виділено три логічні взаємопов'язані блоки:

- змістово-цільовий (мета та зміст предметної компетентності);
- діяльнісний (форми, методи і засоби навчання);
- контрольо-оцінювальний (контроль засвоєння знань та сформованості вмій здоров'язбережувальної діяльності).

Розглянемо особливості впровадження методичної системи підготовки майбутніх учителів початкових класів у контексті формування предметної компетентності з анатомії та фізіології людини.

Були проаналізовані навчальні плани закладів вищої освіти, де здійснюють підготовку майбутніх учителів початкової школи. Було з'ясовано, що формування предметної компетентності майбутніх учителів з анатомії і фізіології є основним напрямом підготовки студентів до забезпечення здоров'язбережувальної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах.

У навчальних планах професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, дисципліни здоров'язбережувальної спрямованості, віднесено до блоків природничо-наукової та професійної і практичної підготовки.

Навчальний курс «Анатомія і фізіологія дітей з основами генетики» (1 семестр) покликаний надати майбутнім спеціалістам загальні знання анатомо-фізіологічних особливостей будови людського організму та спадкові аномалії розвитку дітей з метою збереження життя і здоров'я людини.

Частина дисциплін, таких як «Анатомія і фізіологія з основами генетики», «Екологія», «Основи валеології», «Основи природознавства» вивчаються студентами одночасно і становлять основу для опанування змісту «Основ медичних знань»,

«Методики викладання природознавства», «Методики вивчення валеології, основ безпеки життєдіяльності». Тобто ми можемо говорити, що перші чотири дисципліни взаємодоповнюють одна одну і мають логічне продовження у наступних трьох. Як результат вивчення зазначених курсів предметна компетентність з анатомії та фізіології людини набуває вигляду завершеної системи. Звичайно для кожного окремого студента наповнення змістом кожного компонента буде відрізнятися.

Мета та завдання курсу «Анатомія і фізіологія з основами генетики» – підготовка студентів з теоретичних питань анатомії і фізіології та основ генетики в обсязі, необхідному вчителю для плідного виховання і навчання дітей; знайомство із анатомо-фізіологічними особливостями організму людини; засвоєння знань про будову і функції спадкового апарату, співвідношення ролі генотипу та зовнішніх впливів у формуванні фенотипу, успадкування генетичних ознак; оволодіння методами організації освітнього процесу за принципами збереження здоров'я школярів.

Розроблена нами авторська програма навчання дисципліни «Анатомія і фізіологія з основами генетики» за своєю сутністю принципово відрізняється від аналогічних інших за наступними особливостями: суттєве зменшення кількості суто медичних термінів; включення додаткового розділу щодо особливостей ліворуких дітей, дітей з синдромом гіперактивності і дефіциту уваги, дітей із генетично обумовленими хворобами, які потребують особливого підходу з боку вчителя; додаткова увага до прикладних питань використання знань із анатомії та фізіології людини; спрямованість дидактичних, методичних та наукових підходів на особистісні інтереси студентів; спрямованість на майбутню професійну діяльність на основі міждисциплінарних зв'язків [3, с. 245].

Зміст курсу «Анатомія і фізіологія з основами генетики» сформований на основі досліджень не тільки з анатомії і фізіології, він містить необхідну інформацію із профілактичної медицини, гігієни, валеології, вікової фізіології. У навчальній дисципліні на основі знань з анатомії і фізіології формуються автентичні інноваційне розуміння та сприйняття здоров'я, його значення для людини, система ЗУН щодо закономірностей формування і збереження здоров'я. У процесі навчання обґрунтовується зростаюча значущість здоров'я як чільної складової особистісного капіталу кожної людини і категорії якості її життєдіяльності.

У формуванні змісту дисциплін здоров'язбережувальної спрямованості ми врахували, що поняття «предметна компетентність з анатомії і фізіології» поєднує не тільки знання з анатомії і фізіології, а визначає теоретичні та методологічні питання стосовно навчання здоровому способу життя і забезпечення здоров'язбереження в системі освіти; організаційно-методичні засоби організації здоров'язбережувального освітнього процесу та практичний інструментарій освітнього процесу – систему рекомендацій та вказівок, дотриманнях який дозволить забезпечити ефективність і результативність навчання одночасно із збереженням здоров'я учнів.

Завдяки цьому в змісті всіх дисциплін здоров'язбережувальної спрямованості представлені теоретичні й практичні питання щодо здоров'язбережувальної діяльності. Але зміст, відповідні форми та методи навчання, послідовність викладання дисциплін, які забезпечують підготовку майбутніх учителів початкових класів, враховували вікові особливості студентів, потреби та етапи професійної соціалізації.

Результатом освіти повинна бути компетентність, що розглядається не як сума засвоєної інформації, але як здатність людини діяти в різних проблемних ситуаціях.

Формування компетентностей в цілому та предметної з анатомії та фізіології зокрема, вимагає доповнення традиційних форм навчання сучасними.

Формами і методами формування предметної компетентності із анатомії та фізіології людини у запропонованій авторській методиці було встановлено:

- лекції – в традиційній формі та сучасних форматах: бінарні, проблемні, круглі столи, лекції-конференції, вебінари тощо;
- практичні заняття, які проводяться у медичних і навчальних закладах;

- самостійна робота (аудиторна, позааудиторна), яка передбачає проектну діяльність, аналітичний огляд інформації з мережі Інтернет;
- педагогічна практика, яка передбачає виконання завдань здоров'язбережувальної спрямованості;
- волонтерські заходи – створення блогів, сайтів, груп для здійснення акцій в Міжнародний день боротьби з ВІЛ/СНІД, Міжнародний день здоров'я; волонтерські дії щодо боротьби із туберкульозом, СНІД тощо;
- візити до медичних закладів з метою практичного закріплення теоретичних знань.

На нашу думку, аудиторні заняття в формуванні предметної компетентності майбутніх учителів початкових класів мають бути спрямовані на використання інтерактивних технологій, які включають діалогічну міжособистісну взаємодію «викладач – студент» та «студент – студент»; діяльність в групах, що заснована на співпраці, інтеграції та поєднанні зусиль, ідей тощо; активно-рольову (ігрову) та тренінгову організацію навчання.

У позааудиторних заняттях важливим елементом є самостійна навчальна діяльність із використанням сучасних інформаційних та інтерактивних технологій.

Розглянемо деякі форми організації освітнього процесу, що використовуються при розвитку у студентів предметної компетентності з анатомії та фізіології людини. На нашу думку, однією з найбільш ефективних форм є бінарні лекції.

Як приклад бінарної лекції розглянемо лекцію на тему «Вікові особливості вищої нервової діяльності дітей та підлітків», яку послідовно викладають викладач кафедри і залучений лікар з досвідом дитячого невропатолога. Так, процес мієлінізації нервових волокон впливає на розвиток уваги, що пов'язано з можливостями дитини до навчання. Особливості цього процесу стають предметом розгляду на лекції з боку викладача-фізіолога і лікаря. Паралельний розгляд таких питань формує у майбутніх учителів цілісний погляд на дитину, її здоров'я та розвиток. Нами для проведення бінарних лекцій залучалися фахівці з психології, наркологи, лікарі, які працюють з ВІЛ-інфікованими, вчителі, які мають власний досвід викладання дисципліни «Основи здоров'я» у школі та ін. Автором розроблено різні моделі проблемних бінарних лекцій. За спостереженнями, найбільш ефективними були ті лекції, на яких матеріал викладався у напрямі від педагогічної проблеми до пошуку її фізіологічного та психологічного підґрунтя.

Лекції з використанням інформаційних технологій, зокрема з використанням медіа-продуктів, дозволяють в умовах недостатнього часу розглянути значний обсяг навчального матеріалу в концентрованому вигляді, значно підвищити наочність його викладання, забезпечити міжпредметні зв'язки тощо.

Практичні заняття передбачають засвоєння методичних прийомів оцінки функціонального стану організму, кількісного оцінювання рівня фізичного здоров'я людини, методів первинної профілактики соціально небезпечних захворювань, алкоголізму, наркоманії, небажаної вагітності, прийомів корекції стану організму та ін.

При вивченні дисципліни «Анатомія і фізіологія з основами генетики» з метою активізації навчання було застосовано студентів такий вид навчальної роботи як екскурсії. Під час екскурсій студенти знайомляться з лікувальними об'єктами, різними медичними професіями, з фізичними приладами і вимірювальними інструментами, які застосовуються у лікувальних закладах для діагностики та лікування хворих різних патологій.

Екскурсії здійснюються до Дунайської басейнової лікарні на водному транспорті м. Ізмаїла до різних відділів:

- рентгенологічного відділення, де студенти можуть формувати знання про рентгенологічні методи дослідження кісток скелету;
- відвідування кабінету остеоденсіметрії та формування знань про методику дослідження кісток;

- кабінет функціональної діагностики для формування знань про методи функціональної діагностики серцево-судинної системи: проведення електрокардіографії, УЗД обстеження, велоергометрії;

- кабінет функціональної діагностики для формування знань студентів щодо обстеження дихальної системи методом проведення спірографії;

- кабінет ультразвукового дослідження де студенти можуть формувати знання щодо обстеження сечовидільної системи;

- неврологічне відділення для формування знань студентів щодо обстеження головного мозку та ознайомлення з методикою проведення енцефалограми, ехоенцефалограми, реоенцефалограми.

Після екскурсії обов'язково проводиться узагальнююче колективне і всебічне обговорення, систематизування побаченого. Студенти діляться враженнями, дають відповіді на питання, які ми поставили перед екскурсією. Оформлюється письмовий звіт про екскурсію де описуються висновки з матеріалами, одержаними під час екскурсії, узагальнюються результати (у вигляді реферату, презентації, стенда тощо).

Обговорюючи результати екскурсій, студенти поглиблюють і збагачують отримані ЗУН, а також отримують навички та уміння логічно пояснювати та дискутувати, у них розвиваються уміння науково та професійно відстоювати власне бачення та позиції.

Одним з технологічних прийомів, який використовується у авторській методиці, є сорбонка. Сорбонка є карткою, де з одного боку записується питання, а з іншої – відповідь. Таким чином, студент дає відповідь на поставлене запитання і має можливість перевірити правильність своєї відповіді. Використання сорбонки дозволяє більш дієво заучувати визначення, поняття.

Основними ознаками ділових ігор, які ми використовували і пропонуємо використовувати при формуванні предметної компетентності з анатомії та фізіології людини в навчальній роботі, є:

- наявність моделі об'єкта, наявність ролей, відмінність ролевих цілей у процесі прийняття рішень, взаємодія учасників, які виконують різні ролі;

- наявність загальної мети гри у всіх учасників, колективне вироблення рішень учасниками гри; фіксація всіх етапів гри на фліп-чарті;

- реалізація «ланцюжка рішень» в процесі гри;

- багатоваріантність рішень;

- управління емоційною напругою;

- розгалужена система індивідуальних або групових оцінок діяльності учасників гри.

Авторський досвід свідчить, що реалізація проектів здоров'язбережувальної спрямованості в професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи забезпечує формування позитивної мотивації до активізації навчальної діяльності, самонавчання, самопідготовки та самоосвіти; формує почуття задоволеності від професійного успіху та професійної здатності; формує усвідомлення перспектив особистісного професійного зростання; розвиває засади формування професійного самовизначення та прискореної професійної соціалізації. З іншої позиції, діяльність над проектом та процедура його захисту дозволяють кожному студенту реально оцінити особистий професійний світогляд як майбутнього вчителя.

Проектна діяльність в групах як елемент формування предметної компетентності реалізується через мотивоване включення студентів у розроблення конкретних проектів та забезпечує свідому спрямованість на кінцевий результат. Індивідуальна робота над проектом забезпечує творчість через свободу вибору тем та ідей проектів; дозволяє освоїти технології особистого планування подальшої освіти, післядипломної освіти, самонавчання та самоосвіти тощо.

У формуванні предметної компетентності майбутніх учителів було використано інформаційні технології навчання: електронні словники, посібники, комп'ютерні ігри;

презентації лекцій, проектів, наочних матеріалів; пошук інформації із мережі Інтернет; елементи дистанційного навчання та ін.

Презентації лекцій, проектів, наочних матеріалів готувалися студентами й викладачами з використанням сучасних комп'ютерних програм, дозволяли ефективно засвоїти значні об'єми навчальних матеріалів.

Пошук та аналіз інформації із мережі Інтернет був важливим елементом формування критичного мислення студентів, джерелом важливої інформації, ми навчали студентів використати ресурси ВООЗ, ЮНІСЕФ, національної бібліотеки імені В. Вернадського, сайтів щодо питань здоров'я та здоров'язбережувальної діяльності.

З використанням можливостей Інтернет проводилось консультування студентів на всіх етапах професійної підготовки. Таким чином, завдяки застосуванню комп'ютерів і програмно-педагогічних засобів навчання, ми проектували й реалізовували освітній процес на основі сучасних інформаційних технологій.

За авторським баченням, спроектований таким чином процес навчання можна швидко адаптувати до змінних структурних елементів авторської методичної системи, впроваджувати за необхідністю до післядипломної педагогічної освіти, в систему внутрішньо шкільного підвищення кваліфікації вчителів щодо здоров'язбережувальної діяльності.

Моніторинг знань студентів із навчальної дисципліни «Анатомія і фізіологія дітей з основами генетики» забезпечений рейтинговою системою контролю якості знань, постійним та заключним тестуванням із питань курсу.

Таким чином, сутність розвитку предметної компетентності із анатомії та фізіології людини майбутнього учителя початкових класів полягає в засвоєнні особистістю професійних ролей учителя та вихователя на основі поглиблення знань щодо морфологічних і функціональних особливостей організму, вмінь організації освітнього процесу на принципах здоров'язбереження, розвитку відповідального відношення до здоров'я учнів і власного здоров'я, професійної мотивації для забезпечення творчої самореалізації в здоров'язбережувальному секторі професійної діяльності. Сформованість предметної компетентності із анатомії та фізіології людини майбутнього учителя початкових класів передбачає сформованість її структурних компонентів.

У формуванні змісту дисциплін здоров'язбережувальної спрямованості враховувалось, що предметна компетентність з анатомії і фізіології визначає теоретичні та методологічні питання стосовно навчання здоровому способу життя і забезпечення здоров'язбереження в системі освіти; організаційно-методичні засоби організації здоров'язбережувального навчального процесу та практичний інструментарій освітнього процесу – систему рекомендацій та вказівок, врахування яких дозволить забезпечити очікувану ефективність і результативність освітнього процесу в інтеграції із збереженням здоров'я учнів.

Отже, предметна компетентність майбутнього вчителя початкових класів із анатомії і фізіології людини формується при вивченні навчальної дисципліни «Анатомія і фізіологія з основами генетики», є складовою загальнопредметних та втіленням ключових компетенцій на предметному рівні.

Предметна компетентність фахівця із анатомії та фізіології людини дозволяє реалізовувати майбутньому вчителю освітні програми з природничих предметів відповідно до вимог освітніх стандартів; забезпечує здатність випускника педагогічного навчального закладу до здоров'язбережувальної діяльності. Предметна компетентність із анатомії та фізіології людини є метою і результатом педагогічного впливу процесу професійної підготовки на особистість майбутнього вчителя. Методика формування предметної компетентності студентів з анатомії і фізіології людини є цілеспрямованим динамічним процесом, у якому здобуття студентами нових знань мотивує їх до здоров'язбережувальної діяльності.

1. Концепція нової української школи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya.html>
2. Державний стандарт початкової загальної освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF>
3. Єфімова В. М. Підготовка майбутніх учителів природничих дисциплін до використання здоров'язберезувальних технологій у професійній діяльності: теорія та методика [Монографія] / В. М. Єфімова. – Сімферополь : Сонат, 2011. – 442 с.
4. Клочко А. О. Теоретичні аспекти формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи / А. О. Клочко // Науковий вісник Ужгородського університету – Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – 2013. – Вип. 26. – С. 93-95.
5. Мондич О. В. Загальні підходи до формування предметної компетентності майбутніх учителів із анатомії та фізіології людини / О. В. Мондич // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя : КПУ, 2015. – Вип. 43 (96). – С. 243-251.

Mondych O. Preparation of elementary school teacher for realization of subject competence on anatomy and physiology of a person during schooling

The project «New Ukrainian School» provides for the reform of secondary education in all its structural units from the content and procedural support to the training and further training of teaching staff. The search for ways of forming the competence of future teachers of elementary school in the field of anatomy and physiology of man is conditioned by the need of society and the state in improving and developing higher pedagogical education in the directions reflected in the Laws of Ukraine «On Education» (2017), «On the Protection of Childhood» (2001), «On Higher Education» (2014), «Strategies of Ukraine's Innovation Development for 2010-2020 in the context of Globalization Challenges» (2010), «The National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021» (2013), the sectoral «Concept for the Development of Continuous and Higher Education» (2013).

In the methodical system of preparation of the future teacher of elementary school three logical interconnected blocks are allocated:

content-purpose (purpose and content of subject competence);

activity (forms, methods and means of training);

control and evaluation (control of knowledge acquisition and formation of skills of health-saving activity).

In shaping the content of healthcare preservation, we took into account that the concept of «competence in anatomy and physiology» combines not only knowledge of anatomy and physiology, but also defines theoretical and methodological issues concerning the teaching of a healthy lifestyle and the provision of healthcare in the education system; organizational and methodological means of organizing a health-preserving educational process and practical tools for the educational process - a system of recommendations and guidelines, which will ensure the effectiveness and efficiency of learning while preserving the health of students.

The result of education should be the competence, which is considered not as the sum of the acquired information, but as the ability of a person to act in various problem situations.

Formation of competencies in general and of anatomy and physiology in particular requires the addition of traditional forms of teaching modern.

In forming the content of health disciplines, the preservation focus was taken into account that competence in anatomy and physiology determines theoretical and methodological issues concerning the education of a healthy lifestyle and the provision of healthcare in the education system; organizational and methodological means of organizing a health-saving educational process and practical tools for the educational process – a system of recommendations and guidance, which will allow to ensure the expected effectiveness and efficiency of the educational process in integrating with the preservation of students' health.

Key words: *elementary school, elementary teacher training, professional competence, subject competence, anatomy and physiology of a person.*

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-13

УДК:378.147+613.6.01

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

С. Онишук

викладач

Одеський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті представлені результати формування діяльнісного компонента щодо здорового способу життя в майбутніх економістів на етапі формувального експерименту. Результати цього експерименту свідчать про доцільність використання змісту, методів, форм і видів роботи, які були задіяні у підготовці майбутніх економістів у вищих закладах освіти.

Основною проблемою сучасної системи вищої освіти є пошук оптимальних шляхів підготовки висококваліфікованих спеціалістів із високим рівнем конкурентоспроможності в умовах ринкової економіки. У цьому зв'язку адаптація молодих фахівців до нових умов праці вимагає від них професійної компетентності, мобільності, стійкої працездатності, фізичного здоров'я, які у своїй єдності сприяють високій продуктивності праці.

Питання підготовки майбутніх економістів до здорового способу життя та в професійної самореалізації, оздоровчій діяльності є актуальним в сучасних умовах європейської інтеграції освітніх систем в процесі навчання у вищих закладах освіти. У статті акцентується увага на тому, що особливості підготовки майбутніх економістів до професійної самореалізації в оздоровчій діяльності пов'язані з тим, що цей процес не зводиться тільки до оволодіння певними знаннями, вміннями, навичками та професійно важливими якостями. Професійна самореалізація майбутніх економістів пов'язана з прагненням стати та зберегти власне здоров'я у професійному аспекті, спрямованому на формування здорового способу життя професіоналів.

Серед об'єктивних і суб'єктивних причин різкого зниження рівня здоров'я студентів найбільшу питому вагу набуває глибока соціально-економічна криза, зниження матеріального добробуту значної системи населення, погіршення екологічної ситуації, слабка матеріально-технічна база загальноосвітніх, навчальних та оздоровчих закладів, збільшення навчального навантаження, порушення гігієнічних умов при складанні розкладу занять, розумові перенавантаження, низька фізична активність, недосконала структура системи охорони здоров'я та мотивації на здоровий спосіб життя, як провідного чинника збереження і зміцнення здоров'я [5, с. 233.].

Фізичне виховання, як складова частина системи підготовки майбутніх фахівців, потребує вдосконалення в руслі сучасної концепції розвитку вищої школи. Фізичне виховання у вищих навчальних закладах виступає, з одного боку, як фізкультурно-спортивна діяльність, а з іншого – є навчальною дисципліною, орієнтованою на підготовку особистості, яка має високий рівень здоров'я, й достатню фізичну підготовленість.

Традиційна організація, зміст і методи теоретико-методичного забезпечення фізичного виховання в вищих навчальних закладах недостатньо відповідають сучасним вимогам і не забезпечують усебічну підготовку майбутнього фахівця, здатного на високому професійному рівні вирішувати виробничі проблеми.

Ключові слова: підготовка, здоровий спосіб життя, майбутній економіст, діяльнісний компонент.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями... Сучасні вимоги до професійної підготовки студентів, зміна умов життя,

проблеми соціально-економічного розвитку, – вимагають нового підходу до змісту теорії та методики фізичного виховання з акцентом на професійно-прикладну підготовку та формування відповідної підготовки до здорового способу життя у майбутніх економістів. Аналіз літературних джерел свідчить, що оптимізація процесу фізичного виховання студентів, формування їхньої культури здоров'язбереження повинні відігравати у ЗВО провідну роль і базуватись на положеннях, котрі враховували б специфіку навчання майбутньої професійної діяльності та освітньо-кваліфікаційні характеристики. В теперішній час ми зіткнулися з масовим скороченням годин із зазначеного курсу «фізичне виховання», а в деяких навчальних закладах курс «фізичного виховання» виведене на самостійну роботу студентів, тому ми вважаємо, що край необхідно сформувавши здоров'язбережувальну компетентність в майбутніх фахівців.

В умовах сьогодення набуває особливої уваги й потребує вирішення проблема якісної підготовки майбутніх фахівців міжнародної торгівлі як професіоналів в обізнаній галузі, спроможних здійснювати здоров'язбережувальну роботу із урахуванням здоров'язбережувальної діяльності. Посилення оздоровчої функції фізичної культури у ЗВО, забезпечення індивідуального та диференційованого підходу до різних груп студентської молоді – все це має за мету створення для студентів здоров'язбережувального навчального середовища, що потребує модернізації процесу підготовки майбутніх фахівців міжнародної торгівлі у вищих навчальних закладах та спрямування його на формування здорової і творчої особистості, здатної виконувати роль керівника і координатора здоров'язбережувальної освіти.

Підвищення вимог до майбутніх фахівців міжнародної торгівлі відповідно до світових стандартів орієнтує їх на неперервну освіту, фізичну та інтелектуальну працездатність, мобільність, витривалість, що потребує гарного здоров'я, тому у нових соціально-економічних умовах розвитку держави і подальшого науково технічного прогресу потужним засобом забезпечення ринку праці здоровими трудовими ресурсами виступає підготовка фахівців із належним рівнем здоров'язбережувальної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми... У вітчизняних педагогічних дослідженнях особлива увага приділяється теоретичним і практичним аспектам здоров'язбережувальної компетентності студентської молоді у ЗВО: засобами фізичного виховання (Д. Воронін, Н. Башавець, В. Бобрицька [3,1, 2] на засадах аксіології О. Шукатка [10]) тощо. Тому, відповідно до запитів соціуму, науки та практики з метою реалізації пріоритетів у сфері професійної підготовки здорового покоління та підвищення продуктивності праці у фаховій діяльності, актуалізується необхідність формування здоров'язбережувальної компетентності в майбутніх фахівців міжнародної торгівлі засобами спортивно-масової роботи. В сучасних умовах розповсюдження інформаційного пресингу різної технологічної модальності (комп'ютерні технології та інтернет-реалії, ТВ програми, масові видовища тощо), культу насильства, пияцтва, злочинності, наркоманії та інших негативних соціальних явищ; які приводять до раннього згасання фізичних властивостей і розвитку духовно-моральної кризи, ведуть до небезпечної дегуманізації, як особистості, так і суспільства в цілому. Виникає об'єктивна необхідність підвищення ролі у ЗВО фізичного виховання, спортивно-масової роботи та здоров'язбережувальної діяльності студентської молоді для подальшого формування здорового способу життя у майбутніх економістів.

Формулювання мети статті... Мета даної статті полягає у дослідженні та формуванні підготовки майбутніх економістів до здорового способу життя за діяльнісним компонентом.

Виклад основного матеріалу дослідження... Діяльнісний компонент зазначеного утворення теми, віддзеркалює взаємодію педагогів і вихованців, їх співробітництво, організацію й управління процесом, спрямовуючи на позитивний підсумковий результат.

Діяльнісний компонент передбачає використання різноманітних форм, методів, засобів, прийомів підготовки майбутніх економістів до здорового способу життя

спрямованих на реалізацію його мети і завдань. В цьому аспекті доцільно використовувати ділові ігри, тренінги, дискусії, індивідуальні, творчі завдання, моделювання, завдання творчого та дослідницького характеру, які спрямовані на оволодіння педагогом комплексом засобів, які сприяють організації педагогічно доцільної взаємодії зі студентами майбутніх фахівців міжнародної торгівлі щодо проблеми здоров'язбереження.

Діяльнісний компонент відображає опанування студентською молоддю у вищих навчальних закладах способів використання набутих знань для здорового способу життя; оволодіння життєвими навичками, наявність яких є необхідною для реалізації здорового способу життя. Поведінка студентів поступово стає менш імпульсивною і підпорядковується сформованим уявленням, вони починають регулювати власну поведінку згідно певного зразка [6, с. 32-36.].

Діяльнісний компонент, на нашу думку, вимірюється знанневим критерієм щодо здорового способу життя у майбутніх економістів, який передбачає: володіння вміннями трансформувати теоретичні знання з питань здоров'я в сферу практичної діяльності, здатність постійно вдосконалювати набуті вміння і навички з метою набуття більш високого рівня педагогічної майстерності; здійснення самоконтролю та самоперевірки щодо правильності застосування професійних умінь, внесення змін і коректив у процес підготовки студентів у разі виявлення недоліків; активність у встановленні міжособистісних стосунків зі студентами; прояв ініціативи, самостійності, творчості в організації та проведенні занять з фізичного виховання та спортивно-масової роботи з проблем здоров'язбереження.

Так, діяльнісний компонент вимірюється також практико-оздоровчим критерієм, який пов'язаний із застосуванням знань і умінь для розв'язування реальних задач, поставлених перед майбутнім фахівцем відповідно до цінностей свого власного здоров'я і здоров'я довколишніх, вирішення проблеми здоров'я майбутніх фахівців засобами спортивно-масової роботи. Згідно цього вбачаємо, що через урахування таких чинників, як: правовий (розробка нормативних актів, що регламентують механізм реалізації прав студента на здоров'я), соціально-економічний (обумовлює види, форми участі і відповідальності соціально-економічних структур у формуванні, збереженні та зміцненні здоров'я, а також формування нормативних умов для професійної діяльності), освітній (під час навчання молоді формування пріоритету здоров'я, виховання мотивації на здоровий спосіб життя та навчання методам, засобам і способам досягнення здоров'я, пропаганда здорового способу життя) [4, с. 21-22.].

Наш підхід розглядає формування здорового способу життя молоді як важливу складову молодіжної та соціальної державної політики. Втім передбачає: по-перше – вивчення уявлень молоді про здоровий спосіб життя та розробку методів оцінки індивіда; по-друге формування свідомості та культури здорового способу життя; по-третє розробку методик навчання молоді здоровому способу життя; по-четверте – впровадження соціальних програм культивування здорового способу життя та збереження здоров'я; по-п'яте, – розробку та впровадження системи скринінгу і моніторингу здорового способу життя студентської молоді у процесі навчання у вищих закладах освіти.

Ми акцентуємо увагу на проблемі підготовки до здорового способу життя саме молоді, оскільки саме у молоді роки відбувається сприйняття певних норм та зразків поведінки, накопичення відповідних, знань та умінь, усвідомлення потреб та мотивів, визначення ціннісних орієнтацій, інтересів та уявлень.

Можливі засоби впливу на формування здорового способу життя, з огляду на це, ми вважаємо, що необхідність впровадження політики здоров'я у молодіжно-студентському середовищі питання засобів цього впровадження є одним з головних. Індикатори опитування спрямовувались на визначення найбільш впливових, ефективних засобів, на сприйняття їх функціонування молоддю. Характер впливів різних джерел на

підготовку до здорового способу життя майбутніх економістів відбивають індикатори різних джерел інформації та їх ефективність.

Продовжуючи наше дослідження ми виокремили такі показники діяльнісного компонента, що характеризують підготовку майбутніх економістів до здорового способу життя засобами спортивно-масовій роботи:

- наявність тестової карти комунікативної діяльності майбутніх економістів до здорового способу життя;
- визначення оцінки комунікативного уміння щодо здорового способу життя майбутніх економістів [9, с. 46-53];
- рівень розвитку шкали оцінки потреби в досягненні позитивного результату щодо здорового способу життя майбутніх економістів;
- рівень суб'єктивного контролю щодо здорового способу життя майбутніх економістів; (УСК)- [8, с. 10, с. 302].

Отже, зазначені нами компоненти підготовки майбутніх економістів до здорового способу життя існують в єдності, внутрішньо взаємозалежні та взаємообумовлені й утворюють цілісні явище, оскільки наявна певна залежність кожного із зазначених компонентів, властивостей та зв'язків системи від їх місця і функцій усередині цілого:

- під усвідомленою розуміється діяльність, пов'язана з участю розуму, тобто обміркована, розумна;
- усвідомлена майбутнім фахівцем система знань, умінь та навичок щодо здорового способу життя формує його світогляд, оскільки знання, перевірені на практиці системою оздоровчих заходів, перетворюються в переконання щодо цінності здоров'я та формують потребу у здоров'язбереженні, відповідаючи реаліям сьогодення та потребі суспільства у здорових фахівцях [7, с. 128.].

Отже, підготовка майбутніх економістів до здорового способу життя відбувається завдяки створенню системи здоров'язбережувальної компетентності і настанов на здоров'язбереження, усвідомленню здоров'я як найважливішої цінності, оволодінню відповідними знаннями, вміннями та навичками та дотриманню здоров'язбережувальної поведінки. Діяльнісний компонент впливає на підготовку майбутніх економістів до здорового способу життя.

Висновки. Вивчено стан підготовки майбутніх економістів до здорового способу життя за діяльнісним компонентом на формульованому етапі досліджень. На прикінцевому етапі ми фіксували значні зрушення в обох досліджуваних групах. Натомість в експериментальній групі, завдяки озброєнню студентів в процесі підготовки інтерактивними методами навчання, цілеспрямованій роботі з підготовки майбутніх економістів до здоров'язбережувальної професійної діяльності, результати виявилися більш високими.

Перспективи використання результатів дослідження полягають у розробці методичних рекомендацій, індивідуальних та самостійних програм, які допоможуть підвищити рівень знань та умінь майбутніх фахівців у збереженні власного здоров'я.

1. Башавець Н. А. Теоретичні основи формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації майбутніх фахівців-економістів: [монографія] / Н. А. Башавець. – Одеса: Фенікс, 2011. – 418 – 159 с.

2. Бобрицька В. І. Теоретичні і методичні основи формування здорового способу життя у майбутніх учителів у процесі вивчення природничих наук: дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / В. І. Бобрицька. – К., 2006. – 462 с.

3. Воронін Д. Є. Здоров'язберігаюча компетентність студента в соціально-педагогічному аспекті / Д. Є. Воронін // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 2. – С. 25-28.

4. Зысманов Б. М. Педагогические условия формирования здорового образа жизни студентов в образовательном процессе вуза: дисс... канд..пед.н.:13.00.01, 13.00.08 / Б. М. Зысманов – Смоленск, 2006. – 154 – С. 21-22.

5. Онищук С. О. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Здоров'я людини: теоретичні, практичні та методологічні аспекти» / С. О. Онищук. – Полтава, 2016. – С. 346, С. 233.

6. Поліщук Н. М. Здоров'язберігаюча компетентність особистості: сутність, структура / Н. М. Поліщук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць. – Київ-Вінниця, 2012. – Вип. 33. – С. 32-36.

7. Педагогические технологии: [учебное пособие] / Авт.сост. Т. П. Сальникова. – М.:ТЦ Сфера, 2008. –128 с.

8. Психологические тесты 1 / под редакцией А. А. Карелина. – Москва, 1999. – 312 с.

9. Психологические тесты 2 / под редакцией А. А. Карелина. – Москва, 1999. –247 с.

10. Шукатка О. В. Компоненти та рівні здоров'язбережувальної компетентності майбутніх економістів в контексті моделі її формування на засадах аксіології / О. В. Шукатка // Наукові записки. – Серія: Педагогіка. – 2012. – №4. – С. 25-32.

Onischuk S. Preparation of future economists to healthy way of life after diyal'nisnim by component.

In the article future economists have the presented results of forming of diyal'nisnogo component in relation to the healthy way of life on the stage of forming experiment. The results of this experiment testify about expedience of the use of maintenance, methods, forms and types of work, which were involved in preparation of future economists in higher establishments of education.

The basic problem of the modern system of higher education is a search of optimum ways of preparation of highly skilled specialists with the high level of competitiveness in the conditions of market economy. In this connection adaptation of young specialists to the new terms of labour requires from them a professional competence, mobility, proof capacity, physical health, which in the unity are instrumental in the high yield of labour.

Question of preparation of future economists to the healthy way of life and at professional self-realization, health-improvement activity is actual in the modern terms of European integration of the educational systems in the process of studies in higher establishments of education. In the article attention is accented on that the features of preparation of future economists to professional self-realization in health activity are related to that this process is not taken only to the capture certain knowledges, abilities, skills and professionally important qualities. Professional self-realization of future economists is related to aspiration to become and save an own health in a professional aspect, directed on forming of healthy way of life of professionals.

Among objective and subjective reasons of fall-off of health of students level most specific gravity a deep socio-economic crisis, decline of financial welfare of the considerable system of population, worsening of ecological situation, acquires, weak material and technical base of general, educational and health establishments, increase of the educational loading, violation of hygienical terms, at folding to the time-table employments, mental overload, low physical activity, imperfect structure of the system of health protection and motivation on the healthy method of life, as a leading factor of maintainance and strengthening of health.

Physical education, as component part of the system of preparation of future specialists, needs perfection in the river-bed of modern conception of development of higher school. Physical education comes forward in higher educational establishments, from one side, as athletic-sporting activity, and from other – is educational discipline, oriented to preparation of personality, which has a high level of zdorov'ya, and sufficient physical preparedness.

Traditional organization, maintenance and methods, teoretiko-methodical providing of physical education in higher educational establishments not enough answer modern requirements and does not provide comprehensive preparation of future specialist, capable at high professional level to settle production problems.

In the philosophical understanding a way of life is description of aggregate of typical types of vital functions of people (individuals and social educations) in combination with the terms of life of society. The way of life engulfs all spheres of society: labour and way of life, public life and culture, conduct (lifestyle) of people, and them spiritual values. That, a conduct, or lifestyle, is one of major elements of way of life on the whole, which influences on a health individual or on a health those or other task forces of population.

A conduct is one of basic determinant of health, the degree of influence of which considerably exceeds influence many other the determinant. On determination of M. Lalonde, it together with biology of man, medicare and environment, belongs to four basic factors which determine a health level. results of the special researches, conducted in 70th in The USA (Mckeown of and of Lowe, 1974) with the purpose of quantitative estimation of influence of different factors discovered on a health, that group of factors of adopted «bikheviornimi» (povedinkovimi) constantly vperedzhuvala other. The nastiest illnesses in the developed countries are in our time related to individual habits, especially permanent which in an aggregate often name the way of life.

Most full intercommunication between the way of life and health is represented in a concept «healthy way of life».

A healthy way of life is a way of life of separate man, directed on the prophylaxis of illnesses and strengthening of zdorov'ya. He includes such principles, as an observance of the mode of day, rational feed, physical culture, observance of rules of hygiene, absence of harmful habits, benevolent attitude toward circumferential, active rest, favourable terms of life.

From positions of the expounded understanding of fenomena of zdorov'ya man there is determination of concept of healthy way of life (ZSZH): it all in human activity which touches a maintainance and strengthening of zdorov'ya, all, that is instrumental in implementation of the human functions a man through activity from making healthy of terms of life – labour, rest, way of life.

The constituents of ZSZH are contained by various elements which touch all spheres of zdorov'ya – physical, psychical, social and spiritual. Major from them is a feed (including consumption of high-quality drinking-water, necessary amount of vitamins, oligoelementss, proteins, fats, carbonhydratess, special products and food additions), way (quality of habitation, condition, for passive and active rest, psychical and physical strength security on territory of vital functions) of life terms of labour (safety not only in physical but also psychical aspect, presence of stimuli and terms of professional development), motive activity (physical culture and sport, use of facilities of the various systems of making healthy, directed on the increase of level of physical development, his support, proceeding in forces, after the physical and psychical loadings).

For an awareness ZSZH is important knowledge and possibility of access to the special prophylactic procedures, which must slow the natural process of senescence, presence of the proper ecological terms, other constituents of ZSZH, which touch mainly not only physical and psychical, and also social and spiritual zdorov'ya.

The problem of forming of healthy way of life carefully enough lights up in many socialphilosophical, pedagogical, sociological, medical labours. This problematika purchased the special actuality in the second half of XX age both in the world on the whole and in Ukraine.

Key words: *preparation, healthy way of life, future economist, diyal'nisniy component.*

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-14

УДК 37.013.42:81'246.2

БІЛІНГВАЛЬНІ ЗАСАДИ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТУ

С. Ситняківська

*кандидат педагогічних наук, доцент**Житомирський державний університет імені Івана Франка*

У статті представлені особливості функціонування моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі. Пояснення функціонування моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі здійснено на базі характеристики основних її конструктів у їх структурному та функціональному взаємозв'язку та взаємозумовленості.

Ключові слова: професійна підготовка, білінгвальне навчання, фахівці соціальної сфери.

Постановка проблеми. Однією із ключових характеристик сучасного українського суспільства є його глобалізація, а основною характеристикою сучасної вітчизняної соціальної сфери – динаміка змін, що поставило перед освітою завдання формування фахівця соціальної сфери, здатного виконувати професійні обов'язки у нових умовах. Це, у свою чергу, вимагає активізації пошуку нових форм і методів, моделей, технологій організації професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. Оскільки в умовах глобалізації зростає роль іноземної мови загалом та володіння фаховою іноземною мовою для фахівців певної професії (це було спричинено низкою факторів: посилення розвитку міжнародних зв'язків України з країнами ЄС, розширення професійного обміну, активізувалась участь українських фахівців у міжнародних проектах, збільшення міграційних процесів), то багато вітчизняних ЗВО почали розробляти технології навчання, які б дали змогу студентам вивчати іноземну мову профільного спрямування.

Тому багато вітчизняних наукових шкіл, закладів вищої освіти зайняті проблемою розробки і впровадження у практику вищої школи технологій підготовки фахівців різних галузей іноземною мовою, або на білінгвальній основі. До теперішнього часу накопичений певний досвід навчання студентів немовним дисциплінам на основі штучного білінгвізму у вітчизняних закладах вищої освіти, який узагальнений у певній кількості дослідницьких робіт.

Так, Н. Микитенко представлено технологію формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей [1], О. Канюк обґрунтовано формування умінь іншомовного ділового спілкування майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки [2], З. Корнеєвою представлено методiku навчання майбутніх економістів англійського ділового мовлення на основі технології занурення [3], Р. Девлетовим розроблено теоретико-методичні засади навчання майбутніх учителів початкових класів кримськотатарської мови в умовах трилінгвального мовленнєвого середовища [4], А. Гусаком у співавторстві з А. Ковальчук розроблено методiku білінгвального викладання фізики, яка знайшла своє відображення у білінгвальних підручниках, посібниках, наукових статтях [5].

Однак варто зазначити, що українські науковці у своїх дослідженнях більше уваги приділили полікультурному навчанню і вихованню. Мусимо констатувати, що у вітчизняних дослідженнях лише побіжно представлені шляхи організації білінгвальної професійної підготовки фахівців немовних спеціальностей. Відповідаючи на сучасні виклики часу у Житомирському державному університеті імені Івана Франка на кафедрі соціальних

технологій була створена і упроваджена у навчальний процес модель професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі.

Мета статті: представити функціональні особливості моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі в університеті.

Виклад основного матеріалу. Оскільки модель професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі має усі ознаки системи (наявність зв'язків і відношень між конструктами, що її утворюють, нерозривна єдність із середовищем, у якому вона втілюється і функціонує, ієрархічність, багаторівневність), то її функціонування є результатом взаємодії її базових елементів. Також функціонування моделі залежить від властивостей її структури, яка визначається властивостями базових елементів моделі та системотвірними, інтегративними її зв'язками [6].

Модель в процесі функціонування виступає як цілісне утворення, у якому між її структурою і конструктами існує взаємозв'язок і взаємообумовленість. Функціонування моделі обов'язково базується на її структурних компонентах, оскільки її реалізація відбувається на основі цих компонентів [7].

Тому пояснення функціонування моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі базується на характеристиці базових елементів авторської моделі у їх структурному та функціональному взаємозв'язку та взаємоумовленості.

У процесі функціонування моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі можна виділити два ключові аспекти, які характеризують особливості її функціонування: зовнішній (взаємодія моделі із освітнім середовищем, в якому вона втілюється) та внутрішній (узгодженням функціонування елементів (конструктів) моделі як цілісного організму).

Як зазначалося, потреба у розробці моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі була викликана соціальним замовленням на таких фахівців. З точки зору підготовки фахівців соціальної сфери високого рівня, в якості мети навчання у ЗВО у межах приведеного дослідження було визначено: забезпечення професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери з посиленням ефективності цього процесу шляхом застосування інноваційної моделі професійної підготовки на білінгвальній основі [8, с. 225-226].

Як відомо, професійна компетентність розвивається за умови системного і цілісного процесу навчання за усіма дисциплінами, що викладаються у ЗВО (як блоку загальної підготовки (соціально-гуманітарної), так і блоку професійної та практичної підготовки). Це означає, що загальна дидактична система навчання будь-якого ЗВО повинна складатися із підсистем, які відповідають кожній дисципліні чи блоку дисциплін, та створюють єдину дидактичну систему закладу вищої освіти [9]. Тому спроектована модель професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі повинна також виступати частиною загальнодидактичної системи підготовки студентів соціального профілю в межах університету (зовнішній аспект функціонування моделі). Внутрішній аспект функціонування моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери розглянемо через її реалізацію, яка відбувалася на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка (кафедра соціальних технологій) за спеціальністю 231 «Соціальна робота».

Зважаючи на те, що розвиток білінгвальної професійної комунікативної компетентності, який і є метою моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі, це довготривалий процес, то при розробці такої моделі було висунуто припущення, що білінгвальна професійна комунікативна компетентність може бути досягнута лише за умови поетапної організації процесу білінгвального навчання. Відповідно до цього припущення, були виділені 4 етапи розвитку такої компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери у процесі навчання в університеті: супровідний, доповнюючий, паритетний, еволюційний. Для змістового та часового визначення цих етапів були

використані критерії, за якими визначають рівні іншомовної комунікативної компетентності (ІКК), адже вона є необхідною умовою вивчення дисциплін соціального профілю білінгвально [10, с. 53-63.].

Кожен із виділених етапів білінгвального навчання (будучи базовим елементом моделі) має свої змістові та організаційні особливості, завдання, а також різні форми, методи та засоби навчання, які повинні бути враховані в умовах реалізації моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі.

Перший супровідний етап навчання реалізується протягом I-IV семестрів. Зміст білінгвального навчання на супровідному етапі втілює в собі білінгвальне подання лише окремих елементів (фахових термінів, історичних коментарів, біографій визначних діячів соціальної сфери), які є складовими навчання дисциплін блоку професійної та практичної підготовки, що викладаються протягом I-IV семестрів навчання. Таким чином, білінгвальні елементи, що включаються у дисципліни зазначеного блоку, проникають у предметно-змістову сферу спілкування студентів іноземною мовою. Так, на першому етапі білінгвальне навчання починає частково проникати у загальний зміст навчання у ЗВО та фаховий зміст підготовки фахівців соціальної сфери в межах університету. При цьому, важливо зазначити, що таке навчання у рамках реалізації моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі виступає не як елемент вивчення іноземної мови в системі загальної університетської підготовки, а як додатковий елемент доповнення змісту дисциплін блоку професійної та практичної підготовки.

У зв'язку з цим, у процесі впровадження зазначеної моделі, на супровідному етапі були виділені наступні організаційні форми білінгвального навчання: бінарні лекції, бінарні практичні заняття, проєктивна діяльність викладачів і студентів. Щодо методів навчання, то доцільними на даному етапі є загальнодидактичні методи навчання: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, функціональний. Іноземна мова під час лекційних, семінарських та практичних занять використовується фрагментарно з метою поглиблення фахових знань студентів.

Другий етап білінгвального навчання, що здійснюється протягом V-VIII семестрів навчання є доповнюючим. Тут з'являється можливість включати у навчання більш складні елементи предметного змісту, тобто здійснювати представлення іноземною мовою уже не елементів, а блоків додаткової інформації, яка водночас з удосконаленням мовної підготовки, буде суттєво збагачувати і зміст фахового матеріалу, що вивчається.

За одиницю змісту пропонуємо на цьому етапі навчання використовувати білінгвальний змістовий блок (БЗБ), що містить методичний матеріал окремих занять, визначених для білінгвальної підготовки, рідною мовою з перекладом спеціальних термінів та термінологічних словосполучень іноземною мовою та анотаційний матеріал занять іноземною мовою. Доречно враховувати, що білінгвальний змістовий блок не слід ототожнювати із змістовим модулем, оскільки він включає лише додаткову інформацію із дисципліни блоку професійної та практичної підготовки.

На другому етапі загальнодидактичних методів навчання уже не достатньо. Це пояснюється тим, що БЗБ передбачає посилення та ускладнення змістових одиниць, ускладнюється предметний зміст білінгвального навчання, що потребує введення у процес навчання спеціальних методів таких як імерсія, метод мовної підтримки, метод кейсів, варіаційних наближень, контент-навчання, а також методів навчання соціально-педагогічним дисциплінам: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, функціональний [11, с. 257-269.].

Окрім змістової частини білінгвального змістового блоку, яка представлена у вигляді методичної розробки двох білінгвальних лекційних занять та орієнтовного переліку теоретичних та практичних завдань до практичних занять (українською та англійською мовами), відібраних для білінгвального навчання, БЗБ містить також допоміжну частину, до якої входять граматичний довідник з англійської мови та українсько-англійський

термінологічний словник, спрямований на допомогу студентам у підготовці до практичних занять іноземною мовою [12].

Отже, на доповнюючому етапі реалізації моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі студенти отримують знання щодо особливостей наукового перекладу, усного, письмового мовлення, пов'язаного з набуттям мовної компетентності, яка у подальшому дасть можливість студентам вивчати фахові дисципліни білінгвально.

Характеризуючи третій (паритетний) етап білінгвального навчання, варто зазначити, що на цьому етапі, який відбувається протягом I-II семестрів навчання студентів магістратура, при вивченні дисциплін блоку професійної та практичної підготовки передбачається використання як рідної, так і іноземної (англійської) мови. Оскільки студенти на цьому етапі ще не готові сприймати оптимальну кількість дисциплін блоку професійної та практичної підготовки з викладанням їх іноземною мовою, і навряд, чи це є доречним, то практика застосування моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі показала, що варто обмежити об'єм цього етапу викладанням білінгвально 1-2 фахових дисциплін. Таке білінгвальне викладання передбачає проведення усіх лекційних та практичних занять іноземною мовою з частковими вкрапленнями найскладніших фрагментів матеріалу дисципліни рідною мовою.

До цього часу, завдячуючи попереднім етапам втілення моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі та фаховій підготовці студентів, їх мовна, навчальна та фахова комунікативні компетентності дозволяють використовувати іноземну мову (англійську) як засіб отримання нового предметного матеріалу.

Окрім того, на підставі вищезазначених факторів, на цьому етапі складаються умови для відмови від репродуктивних методів навчання, натомість розширюється спектр використання продуктивних методів (метод проблемного навчання, евристичний, доцільних завдань). З точки зору білінгвального навчання, то такі методи як імерсія, метод варіаційних наближень, кейс-метод залишаються ефективними методами, оскільки дають можливість здійснити моделювання як ситуації, так і білінгвального середовища загалом.

У процесі реалізації цього етапу у Житомирському державному університеті імені Івана Франка, шляхом аналізу дисциплін блоку професійної та практичної підготовки студентів за спеціальністю «Соціальна робота», було виокремлено для здійснення білінгвального навчання дисципліну проблемного характеру «Актуальні проблеми соціальної роботи».

Варто відзначити, що вивчення дисципліни розпочинається із представлення особливостей наукової літератури, зважаючи на немовний профіль навчання студентів. Теоретичний матеріал до дисципліни «Актуальні проблеми соціальної роботи» презентується білінгвально (українською мовою та в кінці лекції анотаційно англійською мовою). Після лекційного матеріалу, представленого білінгвально, студентам пропонується перелік теоретичних запитань та професійно-орієнтованих завдань, які вони повинні виконати іноземною мовою [13].

Отже, на цьому етапі на основі продуктивних методів навчання вдається суттєво посилити фахову компетентність студентів, розвиваючи при цьому їх білінгвальну професійну комунікативну компетентність.

На четвертому (еволюційному) етапі білінгвального навчання (III семестр навчання магістратури), який передбачає використання іноземної мови при вивченні оптимальної кількості дисциплін блоку професійної та практичної підготовки, білінгвальне навчання повинно забезпечувати розширення і збагачення виключно фахової компетентності студентів, за умови досягнення студентами високого рівня мовної компетентності на попередньому етапі білінгвального навчання.

Оскільки іноземна мова на цьому етапі починає відігравати домінуючу роль у студентів розвиваються навички здійснення комунікації іноземною мовою на фахову

тематику, що дасть їм можливість вільно і глибоко зануритися у предметний зміст дисципліни, що вивчається білінгвально.

На цьому етапі білінгвально можуть вивчатися усі дисципліни блоку професійної та практичної підготовки магістра за спеціальністю 231 «Соціальна робота». Методика викладання виділених для білінгвального навчання дисциплін, аналогічна методиці, що застосовувалася для викладання білінгвально дисциплін на третьому етапі. Методи, які використовуються на четвертому етапі білінгвального навчання, тотожні методам третього етапу. Вони характерні використанням продуктивних методів викладання дисциплін соціального профілю: проблемного навчання, пошуковий, функціональний.

Загалом, весь процес білінгвального навчання від першого до шостого курсів направлений на досягнення професійно-достатнього рівня білінгвальної професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери.

Таким чином, основним результатом навчання майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі виступає сформованість їх білінгвальної професійної комунікативної компетентності. Тому в межах втілення моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі білінгвальне навчання розглядається не як спосіб вивчення іноземної мови, а як шлях засвоєння соціально-педагогічних знань, забезпечення можливості долучитися до світових здобутків у галузі соціальної роботи та розвитку комунікативних здібностей особистості, які необхідні майбутньому фахівцю у сфері соціальної роботи, за рахунок використання іноземної мови як засобу навчання.

Зміст білінгвального навчання є міждисциплінарним синтезом фахових, мовних, соціокультурних елементів та, на різних етапах навчання, представлений різними одиницями складності: від білінгвально-дидактичного елемента на початковому етапі навчання до викладання фахових дисциплін, які вивчаються іноземною мовою, на завершальному етапі білінгвального навчання у ЗВО.

Специфікою процесуального втілення моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі у навчальний процес є її поетапність. Важливою особливістю функціонування моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі з дидактичної точки зору є поєднання різних методів навчання (загальнодидактичних, спеціальних методів білінгвального навчання та комплексу репродуктивних та продуктивних методів викладання дисциплін блоку професійної та практичної підготовки), а також різноманітних варіантів використання рідної та іноземної мови у процесі білінгвального навчання.

Серед перспектив подальших досліджень професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі вбачаємо розробку навчально-методичного забезпечення для такого способу навчання.

1. Микитенко Н. О. Теорія і технології формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей: дис. ... док. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти», 13.00.02 «Теорія і методика навчання: германські мови» / Н. О. Микитенко. – Тернопіль, 2011. – 534 с.

2. Канюк О. Л. Формування вмінь іншомовного ділового спілкування майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук / О. Л. Канюк. – Тернопіль, 2009. – 187 с.

3. Корнеєва З. М. Методика навчання майбутніх економістів англійського ділового мовлення на основі технології занурення: дис. ... канд. пед. наук / З. М. Корнеєва. – Київ, 2006. – 302 с.

4. Девлетов Р. Р. Теоретико-методичні засади навчання майбутніх учителів початкових класів кримськотатарської мови в умовах трілінгвального мовленнєвого середовища: дис. ... док. пед. наук / Р. Р. Девлетов. – Київ, 2012. – 345 с.

5. Ковальчук А. О. Нерівноважна термодинаміка та фізична кінетика. Частина 1. Білінгвальний курс. (Non-equilibrium thermodynamics and physical kinetics. Part 1. Bilingual

course.) : навчальний посібник / А. О. Ковальчук, А. М. Гусак. – Черкаси : Видавництво ЧНУ, 2010. – 116 с.

6. Мороз О. Модель // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори). – К. : Абрис, 2002. – С. 391.

7. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. – М. : Смысл, 2001. – 366 с.

8. Ситняківська С. М. Білінгвальне навчання як чинник ефективної підготовки майбутніх фахівців в умовах інтеграції України у європейський простір / С. М. Ситняківська, М. Г. Хливнюк // Тези доповідей XVIII міжнародної науково-методичної конференції «Управління якістю підготовки фахівців». Одеська державна академія будівництва та архітектури. – Одеса : ОДАБА, 2013. – С. 225-226.

9. Дидактичні системи у вищій освіті : навч. посіб. / авт.-упоряд. В. В. Бойченко. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – 121 с.

10. Тинкалюк О. Сутність і структура іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів / О. Тинкалюк // Вісник Львівського університету. – Серія педагогічна. – 2008. – Вип 24. – С. 53-63.

11. Ситняківська С. М. Деякі аспекти впровадження активних методів білінгвального навчання при підготовці магістрів із соціальної педагогіки / С. М. Ситняківська // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. – Серія: педагогічні та психологічні науки / [гол. ред. Є. М. Потапчук]. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2013. – № 1(66). – С. 257-269.

12. Ситняківська С. М. Білінгвальний змістовий блок з дисципліни «Соціальний супровід сім'ї» (Bilingual Content Unit on the Subject «Social Support of a Family») : навчально-методичний посібник / С. М. Ситняківська. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – 80 с.

13. Ситняківська С. М. Актуальні проблеми соціальної педагогіки (Topical Issues of Social Pedagogics) : навчально-методичний посібник / С. М. ситняківська, Н. А. Сейко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 165 с.

Sitnyakovskaya S. Functioning of the model of future social sphere specialists' professional training on a bilingual basis in the university.

The article presents the features of the functioning the model of future social sphere specialists' professional training on a bilingual basis. The explanation of the functioning the model of professional training of future social sphere specialists on a bilingual basis is made on the basis of the characteristics of its main constructs in their structural and functional interconnection and interdependence.

The main result in the process of future social sphere specialists training on the bilingual basis is the formation of their bilingual professional communicative competence. Therefore, in the mentioned above model, bilingual education is considered not as a way of learning a foreign language, but as a way of mastering socio-pedagogical knowledge, providing opportunities to the development of communicative abilities of the individual that are necessary for the future social sphere specialist, due to the use of a foreign language as a means of training.

The content of bilingual education is an interdisciplinary synthesis of professional, linguistic, socio-cultural elements and, at different stages of learning, is represented by various units of complexity: from the simple element at the initial stage of teaching to the teaching the whole special subjects in a foreign language, at the final stage of bilingual education.

The specificity of procedural implementation of the model is its staggering. An important feature of the functioning the model from the didactic point of view is the combination of different teaching methods (general didactic, special methods of bilingual education and a complex of reproductive and productive methods of teaching special subjects), as well as various variants of native and foreign language usage in the process of bilingual education.

Key words: professional training, bilingual education, social sphere specialists.

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-15

УДК 377+377.3

МОДЕЛЬ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ МАЙБУТНІХ ЗАКРІЙНИКІВ ШВЕЙНОГО ВИРОБНИЦТВА З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В. Столярова

здобувач,

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

У статті представлена модель підготовленості майбутніх закрійників швейного виробництва з використанням комп'ютерних технологій відповідно до якої в рамках педагогічного експерименту здійснювалась робота щодо реалізації педагогічних умов. Структурно-функціональна модель щодо підготовленості майбутніх закрійників швейного виробництва з використанням комп'ютерних технологій розроблена з урахуванням проведеного теоретичного дослідження і результатів діагностики констатувального етапу педагогічного експерименту.

Ключові слова: *підготовленість, професійна підготовка, модель, педагогічні умови, швейне виробництво, майбутні закрійники, комп'ютерні технології.*

Актуальність проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується високим динамізмом, якісними перетвореннями в усіх сферах життя [1, с. 12]. Соціально-економічні зміни, ускладнення умов виробництва, стрімкий науково-технічний прогрес потребують від закладів професійної освіти розширення спроможності надання освітніх послуг з професійної підготовки відповідно до вимог ринку праці, зростання професійної компетентності сучасного робітника, його знань, умінь та навичок [1, с. 12].

Сьогодні на підприємствах легкої промисловості відбуваються процеси структурної перебудови, вдосконалюються організація та технологія виробництва, впроваджуються системи автоматизованого проектування [2, с. 3]. Система автоматизованого проектування (САПР) – організаційно-технічна система, яка складається з комплексу засобів автоматизації проектування, що взаємодіють з підрозділами проектної організації і виконують автоматизоване проектування, сучасні засоби автоматизації дозволяють поєднати в єдиному комплексі конструкторську і технологічну підготовку виробництва, проектування обладнання і управління технологічними процесами, а також виробничу діяльність швейного підприємства [2, с. 189].

Тому проблема підготовки кваліфікованих фахівців, які розроблятимуть і запроваджуватимуть інноваційні технології в різних галузях діяльності, зокрема в легкій промисловості, є надзвичайно актуальною [1, с. 12].

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблему підготовки кваліфікованих робітників для швейної галузі розглядали у наукових працях такі вчені: В. Баранов (формування змісту та технологій підготовки робітника швейного виробництва), Н. Божко (виробниче навчання майбутніх кравців), Т. Коржавіна (проектування змісту підготовки кравців), С. Нечіпор (формування предметної компетентності майбутніх кравців), О. Єжова (побудова прогностичних моделей підготовки кваліфікованих робітників у закладах професійної освіти швейного профілю) та ін [3]. Однак проблема щодо підготовки кваліфікованих робітників для швейного виробництва з використанням комп'ютерних технологій розроблена недостатньо повно.

Мета роботи. Описати модель, за якою здійснювалася реалізація педагогічних умов підготовленості майбутніх закрійників швейного виробництва з використанням комп'ютерних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наступним кроком дослідження щодо підготовленості майбутніх закрійників швейного виробництва з використанням комп'ютерних технологій став прикінцевий етап педагогічного експерименту, метою якого виступила практична реалізація педагогічних умов та експериментальної методики. З урахуванням проведеного теоретичного дослідження і результатів діагностики констатувального етапу педагогічного експерименту було розроблено модель підготовленості майбутніх закрійників швейного виробництва з використанням комп'ютерних технологій.

На даному етапі передбачався ряд заходів, що дозволяють реалізувати в умовах освітнього процесу раніше сформульовані педагогічні умови (актуалізація мотиваційного потенціалу освітнього середовища закладу професійної освіти; створення сприятливого інформаційно-освітнього середовища; залучення майбутніх закрійників до комп'ютерного проектування одягу).

Науковці зазначають, що до процесу моделювання слід вдаватись у тому разі, коли оцінити всі необхідні параметри реального об'єкта в природних умовах неможливо з певних причин: або через його надмірну складність, або через високу вартість реального експерименту [4].

Поняття «модель» слід розглядати як наступний результат абстрактного узагальнення практичного досвіду, а не прямий результат експерименту [5]; до того ж у дослідженні створення моделі є найкращим методом, який надає певну інформацію про процеси, що відбуваються в так званих «живих системах» [6].

З урахуванням вищевикладеного матеріалу і результатів діагностики констатувального етапу експерименту було розроблено модель підготовленості майбутніх закрійників швейного виробництва з використанням комп'ютерних технологій (див. мал. 1).

Модель складається із трьох основних блоків: цільового, змістово-технологічного та аналітико-результативного.

У цільовому блоці сформульовано головну мету педагогічного експерименту – підготувати майбутніх закрійників швейного виробництва з використанням комп'ютерних технологій.

Змістово-технологічний блок умовно поділено на частини: підготовленість майбутніх закрійників швейного виробництва з використанням комп'ютерних технологій залежить від взаємозв'язку професійно-теоретичної, професійно-практичної підготовки, нормативних навчальних дисциплін робочих навчальних планів, елективного курсу «Комп'ютерне проектування одягу».

Основний зміст означеного блоку передбачає реалізацію педагогічних умов (актуалізація мотиваційного потенціалу освітнього середовища закладу професійної освіти; створення сприятливого інформаційно-освітнього середовища; залучення майбутніх закрійників до комп'ютерного проектування одягу).

Реалізація визначених педагогічних умов здійснювалася поетапно (стимульовально-оцінний, змістово-організаційний, діяльнісно-практичний), успішній реалізації яких сприяв комплекс методів, засобів і форм навчання.

Методи навчання – це засоби взаємопов'язаної діяльності викладача і учня, спрямованої на вирішення завдань навчання, виховання і розвитку; способи отримання інформації та оволодіння вміннями і навичками. Форми навчання – це засоби здійснення взаємодії учнів і викладачів, у межах яких реалізуються зміст та методи навчання, вони визначають, як слід організувати всю роботу з урахуванням того, хто, де коли і з якою метою навчається [7; 8]. Натомість за будь-якої форми роботи викладача і учня певних результатів можна досягти лише при вмілому використанні засобів і методів навчання [4].



Мал. 1. Модель підготовки майбутніх закрійників швейного виробництва з використанням комп'ютерних технологій

Сутність експериментальної роботи щодо підготовки майбутніх закрійників швейного виробництва з використанням комп'ютерних технологій полягала в тому, щоб за умови реалізації педагогічних умов підготувати майбутніх закрійників швейного виробництва з використанням комп'ютерних технологій за компонентами та критеріями: мотиваційно-рефлексивний (настановно-оцінний), системно-когнітивний (пізнавально-змістовий), операційно-діяльнісний (технологічно-процесуальний), що представлено у аналітико-результативному блоці. У цьому ж блоці вказані можливі результати педагогічного експерименту щодо підготовки майбутніх закрійників швейного виробництва з використанням комп'ютерних технологій, а саме оптимальний, помірний і елементарний рівні вказаної підготовки.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок. Запропонована модель підготовки майбутніх закрійників швейного виробництва з використанням комп'ютерних технологій була покладена в основу дослідно-експериментальної роботи, результати якої виявили позитивний вплив запропонованих педагогічних заходів. Перспективою подальших досліджень є детальний аналіз даних педагогічного експерименту і розробка рекомендацій щодо поліпшення запропонованої моделі.

1. Артюшенко В. Формування ринку освітніх послуг у регіоні / В. Артюшенко // Професійно-технічна освіта. – 2018. – № 2.
2. Лазур К. Р. Швейне виробництво та матеріалознавство: словник / К. Р. Лазур, Т. М. Олійник. – Львів : Новий Світ – 2012. – 246 с.
3. Єжова О. В. Теорія і практика створення прогностичних моделей підготовки кваліфікованих робітників швейної галузі : [монографія] / О. В. Єжова. – Кіровоград : РВВ

КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. – 472 с.

4. Балан Л. А. Формирование у будущих инженеров-программистов готовности к использованию дистанционных образовательных технологий в профессиональной деятельности : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. А. Балан. – Одесса, 2016. – 206 с.

5. Краевский В. В. Методология для педагога : теория и практика / В. В. Краевский, В. М. Полонский. – Волгоград : Перемена, 2001. – 324 с.

6. Гнезділова К. М. Моделі та моделювання у професійній діяльності викладача вищої школи : [навчальний посібник] / К. М. Гнезділова, С. О. Касярум. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2011. – 124 с.

7. Комар О. А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій. Теоретико-методичні аспекти : [монографія]. – Умань : РВЦ «Софія», 2008. – 332 с.

8. Курлянд З. Н. Педагогіка : навчальний посібник / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, Т. Ю. Осипова та ін. – [2-ге вид., перероб. і допов.]. – Харків : Бурун Книга, 2009. – 304 с.

Stolyarova V. Model of preparation of future cutters at sewing manufacture using computer technologies.

The model of preparation of future cutters at sewing production using computer technologies, according to which, within the framework of the pedagogical experiment, this work was carried out on the implementation of pedagogical conditions is presented in this article.

Today in the light industry there are processes of structural adjustment, the organization and technology of production are being improved, automated design systems are being implemented.

Therefore, the problem of training qualified professionals who will develop and implement innovative technologies in various fields of activity, in particular in the light industry, is extremely relevant.

The goal of this work. Describe the model by which the pedagogical conditions of preparation of future cutters at sewing production were realized using computer technologies.

Taking into account the conducted theoretical research and diagnostics results of the confirmatory stage of the pedagogical experiment it was developed the model of preparation of future cutters at sewing production using computer technologies

The model consists of three main blocks: target, content-technological and analytical-productive.

In the target block the main goal of the pedagogical experiment is formulated - to prepare future cutters of sewing production using computer technologies.

The content-technological unit is conditionally divided into parts: the preparation of future cutters at sewing production using computer technology depends on the relationship of professional-theoretical, vocational and practical training, normative curriculum, elective course «Computer design of clothing».

The implementation of certain pedagogical conditions was carried out in stages (stimulative-appraisal, content-organizational, activity-practical), the successful implementation of which was facilitated by a complex of methods, means and forms of training.

The essence of the experimental work was that the subject to the implementation of the pedagogical conditions, prepares the future sewing garments by components and criteria: motivational-reflexive (installation-estimating), systemic-cognitive (cognitive-content), operational-activity (technological-procedural), which is presented in the analytical and productive block. In this block, the possible results of the pedagogical experiment are given, namely, the optimum, moderate and elementary levels of the indicated readiness.

The prospect of further research is a detailed analysis of the data of the pedagogical experiment and the development of recommendations for improving the proposed model.

Key words: *preparation, professional training, model, pedagogical conditions, sewing production, future cutters, computer technologies.*

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-16

УДК 81'373+37.02:37.013.43

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ «ЛЕКСИКО-НАРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ»

А. Струк

*кандидат педагогічних наук**Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника*

В статті обґрунтовано культурологічний підхід як методологічної основи дослідження феномену «лексико-народознавчої компетентності», проаналізовано зміст лексико-народознавчої компетентності, її основні функції, визначено підходи її формування.

Представлено різні підходи вчених до трактування ключових понять «культурологічний підхід» «народознавча лексика», «компетентність», «лексико-народознавча компетентність». Уточнено, що «народознавча лексика» – це сукупність знань сучасних наук про народ, його багатогранне життя, історично замовленні сфери творчої діяльності.

Ключові слова: *культурологічний підхід, методологічні основи, лексика, народознавча лексика, компетентність.*

Актуальність проблеми. Процес глибинних змін у житті нашого суспільства висуває як пріоритетну проблему виховання інтелектуальної, творчої особистості, яка здатна забезпечити вихід держави на рівень цивілізованих країн світу. Удосконалення системи професійної освіти пов'язане з відродженням культурологічного підходу вищої школи, а також переходом до культурологічної спрямованості освіти взагалі.

Культурологічна спрямованість є важливою властивістю особистості педагога і визначає його світоглядні позиції, творчий потенціал, систему цінностей, переконань. Відтак, культурологічний підхід, будучи методологічною основою, дає можливість розглядати її як процес оволодіння культурою, спрямований на розвиток, цілісне перетворення особистості людини.

Вибір нами культурологічного підходу зумовлений спрямованістю сучасної освіти в контексті культури і передбачає об'єктивний зв'язок людини з культурою як системою цінностей. Людина містить в собі частину культури. Вона не тільки розвивається на основі освоєної нею культури, але і вносить у неї щось принципово нове, тобто людина стає творцем нових елементів культури. Тому, освоєння культури як системи цінностей є розвитком самої людини, становленням її як творчої особистості і суб'єкта культури.

Аналіз останніх наукових досліджень. У дослідженнях сучасних учених спостерігаються різні підходи. Серед досліджень, котрі стосуються власне культурологічного підходу в освіті, передусім слід назвати праці В. Біблера, Ю. Давидова, Б. Єрасова, І. Коломолгорової та ін. На думку вчених, загальна культура педагога характеризується такими його рисами, як високий рівень розвитку інтелекту, культура поведінки, соціальна активність, моральні якості. Водночас поза увагою дослідників залишилось обґрунтування культурологічного підходу як методологічної основи дослідження лексико-народознавчої компетентності.

Мета статті – обґрунтувати культурологічний підхід як методологічної основи дослідження феномену «лексико-народознавчої компетентності».

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з найбільш актуальних методологічних підходів у формуванні змісту педагогічної освіти в Україні є

культурологічний підхід. Сутність культурологічного підходу як конкретно-наукової методології пізнання і перетворення педагогічної реальності полягає в спрямованості освітнього процесу на становлення культурної особистості фахівця, формування студента як носія загальної та професійної культури, що забезпечує його повноцінне існування в навколишньому світі й у професійній діяльності [8].

Значення та місце культурологічного підходу в існуванні та розвитку суспільства є актуальною проблемою наукових досліджень останніх десятиліть. Проблемою культурологічного підходу в освіті розглядається дослідниками під різним кутом зору. Передусім слід назвати праці С. Батракова, Є. Бондаревської, Р. Гришковой, Ю. Жданова, Є. Шиянова.

У словнику культурологічний підхід визначається як бачення освіти через призму понять культури, тобто розуміння її як культурного процесу, котрий відбувається у культуро відповідному середовищі, всі компоненти якого наповнені людськими смислами і слугують людині, котра вільно проявляє свою індивідуальність, здатність до культурного саморозвитку і самовизначення у світі культурних цінностей [1].

На думку Є. Бондаревської культурологічний підхід визначає бачення освіти крізь призму розуміння культури, тобто його розуміння як культурного процесу, що відбувається в культуро відповідному освітньому середовищі, всі компоненти якого наповнені людськими сенсами та слугують людині, яка вільно виявляє свою індивідуальність, здатність до культури саморозвитку й самовизначення у світі культурних цінностей. Автор наголошує що, сучасний педагог є носієм і творцем загальної та професійної культури, що володіє гуманістичним мисленням, здатністю до постійного самовдосконалення і творчого саморозвитку. Підготовка таких спеціалістів вимагає суттєвих змін у системі вищої педагогічної освіти [3, с. 251].

Саме культурологічний підхід відкриває можливість для пошуку нових шляхів у навчанні та вихованні, забезпечує вивчення освітніх проблем, можливість аналізувати педагогічні явища в їх динаміці. Так, на думку Р. Гришковой необхідно поглиблювати культурологічну спрямованість усіх складових частин навчального процесу в освітньому закладі, скеровувати професійну підготовку майбутнього спеціаліста від навчання як нормативно зумовленої діяльності до вміння як індивідуально значущої діяльності суб'єкта освітнього процесу [4].

«Культура» – (від лат. *cultura* – виховання, освіта, розвиток) трактується як сфера духовного життя суспільства, що охоплює систему виховання, освіти, духовної творчості, установи й організації, що забезпечує її функціонування [10, с. 167]. Дане визначення тією чи іншою мірою стосується вчителя, а саме: функцій педагога в суспільстві, діяльності вчителя та її результатів, особистісних якостей.

У дослідженнях сучасних учених (В. Біблер, Ю. Давидова, Е. Маркаряна) спостерігаються різні підходи до аналізу таких складних явищ, як загальна культура, педагогічна культура та культурна діяльність. На наш погляд, з поміж цих підходів ми виділяємо педагогічну культуру. Тому що, невід'ємною частиною педагогічної культури вчителя є його мовленнєва культура. Ознайомлення з яким дає можливість вчителю оволодіти обов'язковим запасом культурних надбань свого народу, підняти рівень усного та писемного мовлення на високий щабель.

Мова як прояв національної самобутності народу зберігає і передає наступним поколінням етнічні особливості світосприймання, картини соціального та культурного побуту, народні думки і почуття, звичаї та обряди, втілені у відшліфованих словесно-виражальних формах. «Оскільки мова є продуктом певної етноспільноти, вона передусім консолідує націю. Упродовж століть у народній мовній свідомості переосмислюється світ реалій, у результаті чого формується категоризаційна етнічна модель світу» [11, с. 4].

У сучасному мовознавстві феномен «мова» розкривається як «складна багаторівнева знакова система, що використовується людьми з метою спілкування (обмін інформацією, волевиявлення), фіксації та збереження інформації» [6, с. 3].

Мова виконує важливу етнотворчу та етнооб'єднувальну функції; найповніше пов'язана з культурно-побутовими особливостями етносів, бо їхня культура, особливо духовна, найповніше виражається рідною мовою. Більше того, мова входить у культуру етносів, зберігає і передає способи їхнього мислення і психологію [10, с.160].

Думка про те, що мова етносу виконує культурологічну функцію і формує національно-мовну картину світу виникла ще у XVIII столітті завдяки Є. Верещагіну та В. Костомарову і продовжила свою реалізацію у працях І. Голубовської, В. фон Гумбольдта, Р. Кісь, В. Кононенка, Бодуен де Куртене, О. Потебні, та ін. Учені наголошували на очевидності та двобічному характерові зв'язку між мовою і світобаченням культурно-етнічного колективу.

В. фон Гумбольдт у своїх працях неодноразово наголошував на нерозривності понять «мова» і «народ», «мова» і «культура». Науковець писав: «Людина, взята сама по собі, слабка і здатна лише на незначне через свою недовговічну силу. Їй потрібна висота, на яку вона могла б піднятися; ряд, до якого вона могла б примкнути. Цю перевагу вона, безумовно, отримує, чим більше вирощує в собі дух своєї нації, свого народу, свого часу». У концепції Гумбольдта мова невіддільна від культури. Вона пов'язана з духовним розвитком людства, відображає розвиток культури: «Мова тісно переплетена з духовним розвитком людства і супроводжує його на кожному етапі локального прогресу або регресу, віддзеркалюючи в собі кожен етап культури» [5, с.57].

У цьому контексті для застосування культурологічного підходу в процесі дослідження лексико-народознавчої компетентності ми звернулися до базових понять проблеми, які дали змогу стверджувати, що мовленнєва культура, яка є предметом вивчення народознавчої лексики, являє частину етнічної культури суспільства та може вивчатися з огляду на історичний розвиток людства, у контексті історії його культури.

Лексика – (від гр. *lexicós* – той, що відноситься до слова) це сукупність уживаних у мові слів, з якими пов'язані певні значення, закріплені в суспільному вжитку.

Українська лексика, як і мова в цілому, тісно пов'язана з історією українського народу. Лінгвісти (Б. Грінченко, А. Кримський, І. Огієнко, О. Потебня та ін) виокремили ще один шар без еквівалентної лексики, фонові лексики, слова-реалії і слова-символи, культурознавчий компонент у яких можна знайти за умови знання особливостей соціальної значущості предмета, що позначається цим словом. Це так звана народознавча лексика.

Народознавча лексика – це гетерогенна за походженням лексика, що є носієм семантики, яка відображає специфічні риси культури певного народу від матеріальних реалій до багатозначних символів і може займати різне місце в семантичному полі слова – від центрального до периферійного.

Народознавча лексика пов'язана з творами усної народної творчості, національними традиціями, обрядами, звичаями, символами. За даними вчених, означена лексика має спільну ознаку, що й об'єднує їх в окрему групу лексем, які мають виражену специфічну етнічну семантику (Т. Левченко), що певним чином впливає на формування етнічної самосвідомості, національного світогляду, національного менталітету, високої духовності, пов'язаної з історичними коренями свого народу [7].

Доцільність застосування культурологічного підходу в дослідженні лексико-народознавчої компетентності як професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя яка зумовлена її тісними зв'язками з іншими складниками та іншими різновидами культури суспільства.

С. Ожегов визначає компетентну людину як освічену, авторитетну в певній галузі. Подібно до цього розуміють це поняття Дж. Ровен та А. Бодальов. Згідно з першим, компетентність – «це специфічна здібність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі, це володіння вузькоспеціальними знаннями, особливого роду предметними навичками, способами мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії» [9]. А. Бодальов вважає, що компетентність – це «специфічна здібність, яка дозволяє ефективно вирішувати типові проблеми і завдання, що виникають у реальних ситуаціях повсякденного життя» [2].

Вивчення феномену лексико-народознавчої компетентності ґрунтується на багатьох відомих методологічних підходах, провідним з яких є компетентнісний. У процесі розробки ідей компетентнісного підходу вчені все частіше акцентують увагу на взаємозв'язку компетентнісного і культурологічного підходів.

Лексико-народознавча компетентність має складну структуру, тому слід визначити її процес формування. Цей процес розглядається як отримання індивідом об'єктивних знань та уявлень щодо своєї етнічної культури, історії рідного краю, звичаїв, традицій своєї нації.

Проблема лексико-народознавчої компетентності як професійного мовлення майбутнього вчителя початкових класів є відкритою на сьогоднішній день. Вона передбачає вивчення сутності поняття професійної компетентності вчителя і його особливостей. Аналіз проблеми розвитку професійної компетентності майбутнього вчителя з позиції лексико-народознавчих підходів свідчить про появу нових досліджень, пов'язаних з розробкою науково-педагогічних засад професійної підготовки фахівців.

Отже, лексико-народознавча компетентність учителя в контексті культурологічного підходу створює можливості для підвищення рівнів їхньої загальної та педагогічної культури, фахової підготовки, забезпечує становлення особистості педагога як суб'єкта культури і власної діяльності, його гармонійний розвиток, створює умови для успішної професійної самореалізації.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок у цьому напрямі.

Враховуючи зазначені положення, можна стверджувати, що вивчення суті лексико-народознавчої компетентності, особливості формування її в майбутньому вчителю без реалізації культурологічного підходу буде неповноцінним та неякісним. Головними цінностями освіти при культурологічному підході, є людина як суб'єкт культури, освіта як культурно розвивальне середовище, яке формує особистість на основі лексико-народознавчої компетентності, що складає культурне ядро змісту освіти, а також способи саморозвитку та самовдосконалення.

Перспективами вивчення проблеми може бути дослідження особливостей реалізації інших методологічних підходів у процесі вивчення лексико-народознавчої компетентності.

1. Батракова С. Н. Методологические проблемы становления педагогического процесса формирования целостной личности / С. Н. Батракова // Мир психологии. – 2004. – №4. – С. 183-193.

2. Бодаев А. Психология новой эры : компетентности или беспомощность / А. Бодаев. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://psy.ISeptember.Ru/2001/47/45.htm>.

3. Бондаревская Е. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич. – Ростов н/Д: Творческий центр «Учитель», 1999. – 560 с.

4. Грیشкова Р. О. Культурологічний підхід до навчання як передумова розширення іншомовної соціокультурної компетенції студентів / Р. О. Грیشкова //

Мова і культура: наук. журн. – К.: Вид. Дім Дмитра Бураго, 2007. – Вип. 9. – Т. XI (99). – С. 9-13.

5. Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры / В. фон Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1985. – 368 с.

6. Левицький А. Вступ до мовознавства : навч. посіб. / А. Е. Левицький, А. В. Сингаївська, Л. Л. Славова. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 104 с.

7. Левченко Т. М. Збагачення мовлення учнів 5–7 класів етнокультурознавчою лексикою : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» / Т. М. Левченко. – К., 2001. – 18 с.

8. Никитина Н. Н. Основы профессионально-педагогической деятельности: учеб. пособ. для студ. учреждений сред. проф. образования/ Н. Н. Никитина, О. М. Железнякова, М. А. Петухов. – М.: Мастерство, 2002. – 288 с.

9. Ровен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы / Дж. Ровен ; пер. с англ. – М. : Когито-Центр, 1999. – 144 с.

10. Тиводар М. Етнологія : навч. посіб. / М. Тиводар. – Львів : Світ, 2004. – 624 с.

11. Філіпчук М. Етносимволіка мовних одиниць в українському обрядовому дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / М. В. Філіпчук. – К., 2007. – 23 с.

Struk A. Culturological approach as a methodological basis of the study of the phenomenon of «lexico-population competence».

The article substantiates the cultural approach as a methodological basis for the study of the phenomenon of «lexical-nationalistic competence», analyzes the content of lexical-national-language competence, its main functions, and determines the approaches of its formation.

Cultural approach radically changes the perception of the fundamental values of education as exclusively informational and cognitive, helping to avoid the narrow scientific orientation of the content of education. According to the analysis of literary sources, the cultural approach involves considering the phenomenon of culture as a pivot in understanding and explaining the essence of man, his consciousness and life.

Cultural approach has a significant research potential in the study of man and society, since integrates the efforts of many sciences that study the cultural heritage of mankind. In order to realize the research potential of the cultural approach, it is necessary: to consider pedagogical phenomena as cultural phenomena, to use to achieve the goal of the study with the most accurate definitions of pedagogical culture, it is advisable to use the theoretical achievements of cultural science as a science.

It should be noted that the culturological approach makes it possible to outline three main aspects of education: as a general culture of a specialist, pedagogical culture, cultural activity. In our opinion, with the help of a speech culture, there is a transition to the knowledge of the lexical-ethnographic competence of the future teacher.

The vocabulary competence of the future teacher involves the formation of his ethnographic, socio-cultural competence: the ability to use the peculiarities of speech behavior in the corresponding situations of communication, to ensure the formation of a culture of communication, familiarity with the norms of etiquette, the formation of knowledge and skills regarding the rules of courtesy, the ability to determine the emphasis and dialectal features of speech, ability to compose and present oral responses about what they have seen, heard, experienced, etc.

Key words: *cultural approach, methodological foundations, vocabulary, ethnographic vocabulary, competence.*

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-17

УДК 371.315.5

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ НА ПЕРШИХ ЕТАПАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В. Трунова

*кандидат педагогічних наук, доцент**Одеський обласний інститут вдосконалення вчителів*

У статті проаналізовано нинішній стан проведення роботи з дитячою книгою в початковій школі та формування і розвиток читацьких інтересів у навчальному процесі, розглянуто методичне вирішення цієї проблеми; розкривається роль проведення уроку з дитячою книгою як одного з оптимальних шляхів подолання кризи читання в умовах сучасної освіти, їх значення для розвитку мислення й мовлення учнів-початківців. На основі експерименту доведено, що уже у молодшому шкільному віці можна досягти високого розвитку читацьких інтересів, які впливають насамостійність читання, знайомлять свого читача з навколишнім світом, зі світом науки, розширюють коло інтересів і знань школяра, формують здібності, дитяче мислення.

Ключові слова: *читацький інтерес, індивідуальний інтерес, читацька діяльність, освіта, освіченість.*

Сучасні процеси в політичному житті незалежної України останнього десятиліття ХХІ століття зумовили кардинальні позитивні зміни в усіх сферах національного буття. Позитивні тенденції спостерігаються й у царині сучасної освіти. Так, основні напрямки програми «Освіта» для середньої загальноосвітньої школи дозволяють вирішувати питання щодо цілеспрямованого проведення роботи з дитячою книжкою відповідно до вікових особливостей дітей, їх підготовки до сприймання та аналізу художніх творів. В Україні окремі аспекти цієї проблеми в початковій школі представлено в працях О.В.Джежелей, В.О. Мартиненко, В.О.Науменко, О.Я. Савченко, Г. П.Ткачукі багато інших.

Варто відзначити, що в більшості випадків ці уроки читання «поставлено» на тематичну основу. А це, по-перше, звужує можливості художньої книжки впливати на формування світогляду дитини, на становлення її як читача; по-друге, молодші школярі навчаються з шести років, а от же, варто враховувати їх вікові особливості, не затримуючи зацікавленість у читанні, в розвитку читацьких інтересів, бо певна кількість дітей ідуть до школи, вмюючи самостійно читати.

Отож, щоб вирішити питання проведення роботи з дитячою книжкою на перших етапах початкової шкільної освіти необхідно, насамперед, вивчити індивідуальні інтереси тих, кого ми будемо навчати.

Доведено, що дитяча книга – це вихователь. Вона допомагає розподілити симпатії й антипатії, формує світогляд, виховує риси характеру, любов до своєї країни, повагу до праці й людей праці, почуття патріотизму, інтернаціоналізму тощо, та в першу чергу дозволяє виховувати у своїх читачів естетичні погляди, відношення до красивого у побаченому, відношення між людьми, особисті й читацькі інтереси. Оскільки книга для людини має велике значення взагалі, бо саме з неї починається освіта й освіченість, виховання та самовиховання, індивідуальне духовне життя, то варто подбати, щоб вона стала для школяра другом, мудрим учителем і наставником. Але для цього потрібна копітка, систематична робота вчителя, спрямована на виховання інтересу школярів до книги, до самостійного читання. Досвід автора цієї статті стверджує, чим раніше відбудеться перша зустріч дитини з художньою книгою, тим міцніша є надія на те, що

можна виховати вдумливого читача, який за 3-4 роки навчання в школі має виробити свій смак, свій читацький інтерес.

Розглянута дефініція психолого-педагогічного поняття «читацький інтерес» має різне змістове наповнення, а відтак, і трактуються по-різному. Зі сторони особистості «інтерес» – це відношення людини до чогось іншого, цінного, цікавого». У педагогічному словнику це тлумачення дається так: «Читацький інтерес дітей – це відношення до твору певного змісту чи виду літератури» [4, т. 2]. Свого часу дуже влучно писав Г.Гегель, що «інтерес – це діяльність людини, яка витікає із потреб, бажання, зацікавленості» [2, с. 20]. Отож, розглядаючи дитину, яка щойно переступила поріг школи, вчитель не може не задуматися над тим, яким стане його учень, коли буде навчатися в старших класах, коли піде самостійним життєвим шляхом; які моральні якості виховає він у собі за шкільні роки. Тому важко переоцінити уроки роботи з дитячою книжкою (уроки позакласного читання), бо твори, які вивчають на уроках класного і позакласного читання мають велике значення для формування і розвитку читацьких інтересів.

На основі аналізу навчальних посібників по роботі з дитячою книжкою, з'ясовано, що книжка дійсно вихователь, бо вона впливає на громадянське і моральне ставлення людини, це шлях до пізнання світогляду, природних явищ, це ключ до відкриття відносин між людьми, розкриття добра і зла, досягнень, боротьби і непримиримості – тобто вона допомагає формувати «суспільне й моральне обличчя людини», а відтак, впливає, в цілому, на уроки класного читання, на індивідуальні читацькі інтереси, формування і розвиток яких у дітей початкової школи і є метою цієї статті.

Аналіз наукових джерел з проблеми (О.В. Джежелей, Л.І. Іванова, М.М. Наумчук, В.О. Мартиненко, О.Я.Савченко), психолого-педагогічні засади формування навички читання (Г.П. Коваль, В.С. Паламарчук, О.М. Пехота, Г.В. Підлужната ін.) дають підстави окреслити напрями нашого дослідження.

З'ясовано, що у процесі вивчення шкільної програми та педагогічного досвіду ні школу, ні суспільство, ні вчителів і багатьох фахівців сьогодні не задовольняє стан читання молодших школярів. Відповідні спостереження й статистика свідчать, що значна частина учнів читають повільно. Таким дітям важко виокремити головне в навчальному тексті. Внаслідок цього вони неохоче й мало читають, часто втрачають інтерес до уроків читання й до навчання загалом, але знання будь-якого шкільного предмета неможливі без навички швидкого й осмисленого читання. Тому, при навчанні грамоти маленькому читачеві варто пропонувати різні види мовленнєвої й мислительної діяльності: живі бесіди, спостереження, розповіді, відгадування загадок, перекази тощо. Ці види роботи будуть «помічниками» для створення мовленнєвих ситуацій, узагальнюючих процес читання, адже читацька навичка формується на основі багаторазового повторення дій. Це значить, що при навчанні грамоти треба багато читати, слухати, відповідати на запитання, переказувати прочитане, щоб сформовані навички стали з перших шкільних днів природними, а учень би вірив у свій успіх. У такому разі можна говорити і про розвиток читацьких інтересів.

- Які ж мотиви керують маленькими читачами?

Аналіз якісної та кількісної характеристики мотивів, якими першокласники керуються сьогодні, відносячи названий вид діяльності до розряду «улюблених», або ж навпаки, демонструє нам таку картину.

Не люблять читати – працювати, тому що:

1) не вміють, не пробували виконувати це завдання, приблизно до 40-45% початківців. Отже, на кожному уроці мають бути різні завдання, які повторюються в різних варіантах – чим частіше, тим краще.

2) немає стимулюючого об'єкта: малюнка, образу, не цікаво;

А відтак: до нового слова – малюнок, до тексту – малюнок, більше розглядати,

обговорювати, відповідати на запитання, складати речення і т.п.

Решта респондентів беруть до рук книжки, розглядають, намагаються читати, але бояться. Читають (до того ж неодноразово) лише добре відомий текст. Варто звернути увагу, що діти пробують свої сили охоче в читанні тоді, коли є 2, 3 чи 4 рядки тексту та відповідний малюнок. У такому випадку малюнок дає змогу школяреві перепочити, підготувати себе до сприймання наступних речень..

Звернемо увагу ще й на те, що поняття «читацька діяльність» відносно нове, воно виникло серед психологів, бібліотекарів і методистів, які розглядають читання як комунікативно-мовну, пізнавальну діяльність, скеровану на сприйняття, осмислення й відтворення прочитаного [9].

В останні роки вчені, методисти, вчителі знаходять можливість ефективних прийомів навчання дітей читати й оволодіти читанням. Та все ж особливу увагу привертає проблема підвищення читацького інтересу учнів, бо книга – «володар знань», книга – вихователь, вона допомагає формувати суспільний і моральний облік людини. Отож діти мають якомога раніше залучитися до читання, адже їм треба багато чого знати. Для виконання вище означених завдань, дитяче читання неодмінно треба направляти, щоб навчити школяра співпереживати з героями тексту, відчувати естетичне задоволення від майстерності автора писати свій твір, вчити оперувати книжковим фондом, розвивати дитячий читацький інтерес. У психології «інтерес» трактується як форма вияву вибіркового ставлення особистості до об'єкта, що визначається його життєвою важливістю і емоційною привабливістю» [4, с. 159].

У педагогічних енциклопедичних джерелах читацький інтерес тлумачиться як «ставлення до твору певного змісту чи виду літератури» [5, с. 486]. Аспекти цього поняття нас цікавлять у плані спонукання дітей охоче розповідати про свої улюблені книги, обмінюватись думками, висловити бажання про прочитане.

В історії методики викладання читання в початковій школі є чимало рекомендацій щодо розвитку читацького інтересу школярів, формування літературознавчої компетентності. В цьому плані, приєднуючись до відомих позицій [9, с. 4], пропонуємо вирішення таких «основних» завдань:

- зацікавити учнів читанням, навчити вибирати літературу;
- враховувати вікові та особистісні інтереси;
- створювати належні психолого-педагогічні умови для сприйняття, розуміння та оцінки прочитаного;
- формувати навички аналізу художнього твору;
- організовувати дослідницьку роботу школярів відповідно до прочитаного; розвивати усне та писемне мовлення;
- працювати постійно над розвитком естетичного смаку» .

Прилучення дітей до читання художніх творів, починаючи з першого року навчання, великою мірою сприяє їм тому, що література, як наголошував М. Бахтін, «не є простим використанням мови, а її художнім пізнанням». За словами відомого науковця, «це сам образ мови, художня самосвідомість мови» [1, с. 287]. А, отже, керівництво роботою з дитячою книжкою важливе для учнів початкових класів тому, що сам читач ще не має досвіду читання книг, але ж самі по собі вікові особливості молодшого шкільного віку створюють умови найбільш емоційного впливу на читача.

Тлумачення цього поняття – читацький інтерес – не є предметом нашого дослідження; наше завдання – як «примусити» учнів читати і говорити, говорити багато про свої улюблені книги, щоб читач обмінювався думками і своїм бажанням щось додатково прочитати, переказати прочитане, зацікавити маленького читача книжкою.

На нашу думку, надзвичайно важливою умовою якісного забезпечення комунікації є саме володіння мовою та мовленням, уміння висловлювати свої думки і усно, і письмово. Якраз книжка стає для дитини сутнісним важелем навчання логічно-послідовного, граматично правильного мовлення, бо воно засвоюється лише практично:

спершу під час читання слів, речень, казок, оповідань тощо, а згодом у бесідах, при складанні речень. Ось тому методисти, вчителі початкової школи значну роль відводять урокам роботи з дитячою книжкою. Та щоб дібрати для читання необхідний матеріал і спланувати роботу з ним, вчитель мусить мати достовірні відомості про читацький кругозір і набутий досвід вихованців у роботі з книгою. Зробити це можна лише за умови ретельного вивчення індивідуальних інтересів дітей. Найпростішим, проте оптимальним способом такого моніторингу, є індивідуальна співбесіда з учнями.

Так, протягом останнього п'ятирічного експерименту в школах Одеської області при першому знайомстві з дитиною вчителі з'ясували шляхом опитування таку інформацію:

- Чи є в тебе вдома дитячі книжки?

- Що найбільше тобі подобається: слухати, коли читають? Читати книжку самому? Гортати сторінки, розглядаючи малюнки?

- Чим подобається тобі займатися у вільний від занять час: читати книжки? Дивитися телевизор? Гратися своїми улюбленими іграшками?

Для того, щоб правильно здійснювати керівництво читанням художньої літератури, розвивати читацький інтерес, було поставлено за мету – у березні кожного навчального року в першокласників і другокласників виявляти:

1) хто дітям читає більше: батьки чи вони читають самостійно?

2) які твори їм більше подобаються ?

У результаті опитування було встановлено, що «достатня» кількість дітей навіть не люблять слухати читання книжок, близько 13,7% другокласників читають самостійно щодня. Тому вже з 2-ого класу вчителю варто в куточку для роботи з дитячою книжкою виставляти цікаво оформлений список рекомендованої літератури, поновлювати вітрину книжок, а на уроках позакласного читання проводити короткі «подорожі» за виставленими книжками. Добирати книжки слід, розширюючи тематику класного читання, доповнюючи навчальну програму. На цій основі було складено експериментальні хрестоматії для позакласного читання учнів 1-х та 2-х класів з українською та російською мовами навчання «Чарівний дзвіночок» [10-11] та «Волшебный звоночек» [12-13].

Слід констатувати, що 17,5 % респондентів із тих, хто лише розпочинав навчання в першому класі, зізнались, що вони люблять грати в ігри на комп'ютері замість читання книжки. З цією категорією дітей цілеспрямовано проводились додаткові заходи щодо заохочення їх читанням.

Другий спосіб вивчення читацького інтересу – це анкетування. Його доцільно застосовувати уже в 2-му класі. Так, анкетним способом було опитано від 160 до 189 учнів щорічно – у березні – протягом п'яти років. Встановлено, що в деяких дітей уже сформовані погляди на читання книжок – 39,1%, та серед опитаних були такі, які любили слухати читання вчителем чи дорослими – 22%. а 32,3% читали лише за завданням учителя; зустрічались і такі, котрі загалом не виявляли інтересу до книжки (6,6%). Отож, завдання авторастатті та вчителів-експериментаторів було таким: розвивати інтерес у дітей до самостійного вибору і читання текстів, вчити аналізувати вчинки героїв; домагатись впливати через зміст творів на учнів, тобто зацікавлювати їх у читанні.

Результати першої перевірки шляхом споглядання виявилися не втішними (березень 2015 р.). Навіть на основі спостереження зазнаннями учнів контрольного класу та враховуючи багаторічний практичний досвід автора цієї праці, можна сказати, що, по-перше, у більшості школярів відсутній інтерес до читання як одного із засобів пізнання навколишнього світу та естетичної насолоди; по-друге, у молодших школярів недостатній рівень знань, умінь і навичок, які дають учням можливість із найменшою затратою сил та часу читати за усвідомленим вибором. Перед цим, згадаємо, поставивши учням 2-х класів запитання «Чим ти любиш займатися в

вільний час?» більшість із них сказали: «Дивитись телевізор та грати в комп'ютерні ігри», причому перегляд телепередач займав у середньому 2-2,5 години на день, а то і більше. Із відповіді видно, що рівень читацької активності учнів і в контрольних, і в експериментальних класах, станом на березень 2015 року був, як на наш погляд, незадовільний.

На жаль, бесіди з батьками учнів 2-х класів привели до сумних роздумів. Не всі батьки розуміють, що інтерес до книжки, перші читацькі навички закладаються саме в сім'ї. У результаті опитування батьків виявилось, що менша кількість їх читають з дітьми регулярно, а решта – від випадку до випадку. Проте приблизно 70% опитаних батьків читають дітям пригодницькі та розважальні жанри. Зрозуміло, що невміння дорослих по-справжньому читати з дітьми – це результат слабого керівництва читанням.

А тому було заплановано щорічно проводити перевірку залишкових знань у кінці навчального року (квітень 2016 р., 2017 р., 2018 р.) у трьох класах: других, третіх, четвертих – за спеціально розробленими завданнями для тестування (Б класи – контрольні; А та В класи – експериментальні).

Щоб переконатися у вірогідності нашого експериментального дослідження, ми продовжили експериментальну роботу з тими ж класами у квітні 2016 року. Учні експериментальних класів весь навчальний рік працювали за навчальними посібниками для позакласного читання В. Трунової, учні контрольних класів – за списком і добіркою творів учителем.

Спостерігаючи за проведенням цих уроків у контрольних класах, варто сказати, що вони проходили не зовсім цікаво й сухо – читали і відповідали на запитання вчителя... Проаналізувавши ці результати було зроблено висновок, про причини виявлених недоліків. А вони були такі:

1) недостатня обізнаність учителя із головними завданнями уроків роботи з дитячою книжкою;

2) відсутність цілеспрямованого підходу до вирішення проблеми розвитку читацької самостійності, що значною мірою викликано недостатнім науково-методичним забезпеченням діяльності педагога і дітей, бо діти читали те, що принесли. А як не приніс книжку?...

3) відсутність системного підходу до організації та проведення цих уроків читання, недотримання на цих уроках психолого-педагогічних і методичних положень щодо формування і розвитку читацької навички школярів.

Уроки читання дитячої книжки в експериментальних класах проходили на багато ліпше, цікавіше й жваво. Провівши з дітьми тестування, пересвідчились, що в учнівських класів (2-А та 2-В) був підвищений інтерес до проведення роботи з дитячою книжкою і до книжки взагалі. Це пов'язано з тим, що вчитель приділяла багато уваги різноманітним формам уроків, які проводили точно за вказаною у посібнику тематикою, використовували різні методи та прийоми для підвищення читацької самостійності [8].

Тест 1. Перевірка залишкових знань за вивченими творами на уроках роботи з дитячою книжкою за темою «Ми читали казки»

(Свою відповідь треба було підкреслити або дописати)

1. Автором народних казок є: народ; письменник; поет?

2. Скільки козенят було у кози (казка «Вовк та козенята»)?
трьох; шестеро; семеро;

3. Скільки звірів улізло в рукавичку у казці «Рукавичка»?
п'ятеро; шестеро; семеро;

4. Кого з цих звірів не було в рукавичці?
кабана; вовка; собаки:

5. Куди кликала Лисичка Журавля в казці «Лисичка та Журавель»?
на полювання; у гості; на прогулянку;

6. Лисичка пригощала Журавля: м'ясом, кашою з молоком, картоплею?
7. Журавель подавав страву Лисичці: на тарілці, у глечичку, у горщику?
8. Із якої це казки? Напиши: «Ось тобі й маєш, півень мене перехитрив, облизавшись промовила Лисичка».
9. Чим займався Півник із казки «Колосок», коли побачив на землі пшеничний колосок?: танцював, тісто місив, підмітав подвір'я,
10. Про яких трьох синів говориться в казці «Три сина»? Як їх звали?

Для більшої вірогідності в 2-х класах, суто експериментальних, у квітні 2017 р. провели знову тестування за тим же тестом (тест 1). Ці класи працювали вдома і на уроках за посібниками В. Трунової. Клас 2-Б був контрольний, працював у звичайному режимі, класи 2-А та 2-В були експериментальні.

До вибраної теми було взято розроблені запитання (див. тест 1) із варіантами відповідей (на одне запитання три відповіді). Учні треба було правильно прочитати, подумати і лише підкреслити одну правильну відповідь. Про результати тестування (на квітень 2017 р.) свідчить таблиця 1.1.

Таблиця 1.1.

Аналіз відповідей за тестом 1 (2 класи, станом на квітень 2017 року)

| Класи | Тема | Правильні відповіді на окремі запитання | | | | | | | | | | Правильні відповіді | |
|---------|------------------------------|---|---------|---------|---------|---------|---------|----|---------|---------|-----|---------------------|------|
| | | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | Кількість | % |
| 2 класи | контр.– Б (30 учн.) | 22 4 | 22 5 | 22 3 | 32 2 | 12 5 | 11 8 | 23 | 19 | 11 6 | 321 | 206 | 68,7 |
| | експ. А (31 учн.) | 22 9 | 33 0 | 33 0 | 22 9 | 33 1 | 23 0 | 31 | 11 7 | 22 7 | 330 | 284 | 91,6 |
| | експ.– В (29учн.) | 22 8 | 22 3 | 22 6 | 22 5 | 22 9 | 22 9 | 28 | 21 8 | 22 6 | 229 | 261 | 90,0 |

Із таблиці видно, що, в основному учні 2-х класів непогано засвоїли вказану тему, та ми вважаємо, що була слабка систематична робота, яку проводили вчителі на уроках читання відповідно до розвитку читацьких інтересів, бо другокласники не запам'ятовували окремі цікаві місця щодо змістової сторони казок (табл. 1.1). Адже на восьме тестове запитання в усіх класах були допущені фактичні помилки.

Варто сказати, що інтерес (від лат. interest – важливий, значущий) – емоційно забарвлене ставлення до навколишнього, спрямованість людини на певний об'єкт чи певну діяльність, викликану позитивним зацікавленням ставленням до чогось чи когось. Інтерес не є чимось застиглим, незмінним, він піддається формуванню, збагаченню, розвитку; це активна пізнавальна спрямованість людини на певний предмет чи явище дійсності. А тому А. Ф. Климанова вбачає у змісті навчання читання і розвиток усіх його ліній:

- засвоєння форм, видів і способів читання;
- формування розуміння літератури як мистецтва слова;
- розширення кола читання і слухання дитячих книжок;
- зв'язок читання зі всіма видами мовленнєвої діяльності» [3, с. 31].

Як бачимо, правильно організований процес читання при роботі з дитячою книгою включає працю і творчість читача. Так, читаючи, учень активно реагує на

вчинки героїв, дає їм оцінку, співпереживає, відтворює їх у своїй уяві, бере участь у співтворчості, а це підвищення його читацької діяльності, його інтересу.

Зазначимо, що робота з дитячою книжкою (позакласне читання) дає можливість забезпечити учнів додатковими знаннями, а це дозволяє реалізувати в повному обсязі шкільну програму. Крім того, кожна книжка чи твір, які рекомендує вчитель для читання, має добиратися відповідно до віку (класу); важливо, щоб вона містила яскраві ілюстрації, до яких можна розробити різні завдання: намалювати або дібрати ілюстрації до тексту, створити аплікацію, зліпити (наприклад, персонажа казки). Так, коли прочитали текст, дитина дає відповідь на запитання, переказує, вона фантазує на основі прочитаного, малює картинку до певної частини твору, придумує іншу кінцівку тексту, вибирає певні риси характеру героя чи називає події й т. п. Цікавим і плідним є такий не надто поширений вид роботи, як «передбачення сюжету за ілюстраціями»: дітям пропонують розглянути ілюстрації (чи малюнки) до незнайомого тексту й скласти за цими малюнками власну казку чи оповідання. Це дозволяє дітям передбачити, ким є намальовані персонажі, які й чому події з ними відбуваються, чим має закінчитись текст.

Такі креативні завдання діти виконують дуже охоче, і з надзвичайним інтересом і старанністю читають запропоновані тексти. Та добираючи твори, слід враховувати вимоги до їх добору – кількісні й якісні.

Кількісні вимоги досконало перевірені методичною наукою і окреслені шкільною програмою. На запитання, зі скількома дитячими творами може чи повинна заздалегідь познайомитися дитина будь-якого класу, готуючись до уроку проведення роботи з дитячою книгою чи навіть протягом тижня, місяця, не можна відповісти точно. Оптимальні норми вчені називають такі: підготовчий період – два – три нових малі тексти на кожне заняття; початковий період – група творів за визначеною вчителем темою – від 3 до 5 сторінок, в залежності від мети уроку. При цьому, уже в 2-му класі до уроку роботи з дитячою книгою діти заздалегідь все читають у дома, а потім аналізують прочитане з учителем на уроці. Ось тому такі уроки часто правомірно називають позакласними, бо діти читають тексти «поза класом», а на уроках лише їх аналізують. Основний період – 3-4 класи – варто пропонувати групу текстів, які охоплюють до 8 сторінок і які обов'язково школярі читають удома.

Якісні вимоги щодо добору творів для позакласного літературного читання розв'язуються складніше. Це справа копітка, бо перед учнями гори літератури. Як вибрати із цього багатства лише декілька із них? Отож, спробуємо визначити вимоги якісного добору дитячих творів для позакласного читання, за якими й розміщено тексти в посібниках В.Трунової. Досвід указує на такі :

1) доступність їх для учнів: у кожного учня мають бути чи то окремі тексти, чи то посібники з текстами, але вони мають бути для всіх учнів однакові;

2) обсяг рекомендованих творів не повинен перевантажувати учнів;

3) уроки такого читання мають органічно «входити» в структуру заняття за програмою;

4) для роботи з дитячою книгою для читання варто добирати маловідомі, різножанрові, твори різної тематики, різних авторів, відповідно до теми чи до якогось одного із шести виду уроку;

5) добирати слід такі твори, які б розвивали жагу пізнати щось нове;

б) слід прагнути, щоб учень, читаючи рекомендований твір переживав горе, радість, прикросці, бо життя вчить: чим більше людина турбується про інших, тим добршою вона стає.

Дітей варто переконати, що в процесі читання тексту завжди в душі людини лишається те, що тобою, як читачем, самим передумано й пережито у процесі читання і з приводу читання, бо «лазити очима по літерах» – це не читання. «Треба переживати, відчувати, одягати чужі слова, щоб вони ставали немов би самим життям» (В.Распутін).

Із бесід учителів щодо цієї проблеми було також зроблено висновок, що чим

молодший учитель, тим цікавіші застосовують прийоми розвитку читацьких інтересів дітей. Вважаємо, що останні дані мають насторожити вчителів, бо не працюючи над розвитком читацького інтересу, ми випустимо в середню ланку школи убогу нечитаючу людину.

У цей час особливо сильною є небезпека, що *інтерес до книги може згасати*. Щоб цього не трапалося, варто знати: не можна примушувати дитину читати через силу, треба зацікавити.

Експериментальна робота та спостереження вчителів і автора експерименту дали підстави для відповідного висновку: формування любові до книги, інтересу до читання можна здійснити за таких умов:

1) коли книги будуть завжди оточувати дітей, коли вони будуть красивими, кольоровими, різноманітними;

2) зміст і форми роботи молодшого школяра з дитячою книгою мають відповідати рівневі підготовленості учнів конкретного класу;

3) робота з книгою повинна бути організована так, щоб задоволення інтересу стало життєво необхідним для кожного учня, щоб витрачені сили приносили дитині радість і позитивні емоції, а набуті нею знання й уміння використовувались на інших уроках і у житті загалом;

4) вчитель має знати, що саме хочуть слухати чи читати діти, чим кожен із них цікавиться, тобто володіти інформацією про читацькі інтереси.

Завдання уроків і класного, і позакласного читання, вимоги до навички читання, які варто виробляти у школярів чітко визначені «Програмами для початкової школи» [6-8]. Найголовнішими з-посередних є такі:

- удосконалювати навичку читання, формувати і розвивати якість читання;
- готувати вдумливого читача, який буде любити книгу і вміло працюватиме з нею;

- розширювати і поглиблювати знання учнів про навколишнє середовище; формувати елементи наукового світобачення;

- на основі розвитку читацького інтересу виховувати людяність, естетичні смаки, працездатність школярів;

- розвивати мислення і мовлення, елементи літературознавчих уявлень.

Зазначимо, що кожне завдання має конкретні шляхи реалізації, але реалізуються вони у взаємозв'язку, в процесі всієї роботи на уроках читання.

Всі ці завдання можна добре вирішувати при роботі з дитячою книгою, бо з одного боку – це відносно вільні уроки. на яких розвиваються читацькі інтереси, кругозір дітей, їх естетичні смаки та почуття, сприймання художніх образів, їх уявлень та творчість; а з другого – на цих уроках вирішуються і програмні вимоги: формуються навички та вміння, необхідні активному читачу.

Отже, методична особливість роботи з розвитку читацьких інтересів до книжки в початкових класах полягає ще й у тому, що вчитель повинен:

- по-перше, зацікавлювати школярів читанням художніх творів;
- по-друге, допомагати аналізувати зміст прочитаного, і лише після усвідомлення змісту (фабули) з'ясовувати ставлення дітей до подій, героїв та їх вчинків, які описано у творі.

1. Бахтин М. М. Язык в художественной литературе: Собр. соч.: в 7 т. / М. М. Бахтин. – М.: Русские словари, 1992. – Т. 5. – С. 287-298.

2. Гегель Г. Сочинения / Г. Гегель. – Т.8. – М.-Л., 1935.

3. Климанова Л. Ф. Обучение чтению в начальных классах / Л. Ф. Климанова // Начальная школа. – 1999. – № 9.

4. Педагогический словарь. – М.: АПН РСФСР. – 1960. – Т.2.

5. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; гол.ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

6. Програми навчальні для ЗОНЗ із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Вид. дім «Освіта», 2012. – С. 71-98.

7. Програма: Початкова школа; 1 клас: метод. рекомен. щодо організації навчально-виховного процесу в 2017-2018 навч. році / Уклад. А.В.Лотоцька. – Харків: Вид-во «Ранок», 2017.

8. Програма: Початкова школа; 2 клас: метод. рекомен. щодо організації навчально-виховного процесу в 2017-2018 навч. році / Уклад. А.В. Лотоцька. – Харків: Вид-во «Ранок», 2017;

9. Розвиток читацьких інтересів засобами аналізу та інтерпретації художнього твору: енциклопедія [автор-упоряд. В. А. Юрчак]. – Черкаси : ЧОІПОПП, 2013. – 32 с.

10. Трунова В.А. Чарівний дзвіночок: хрестоматія для позакласного літературного читання: 1 клас: до навчальної програми ЗОНЗ з українською мовою навчання / В.А. Трунова. – Одеса: Астропринт, 2016. – 80 с.

11. Трунова В.А. Чарівний дзвіночок: хрестом. для позакласн. літерат. читання: 2 клас: навч. посібник для учнів початкових класів з укр.. мовою навчання. – 3-є вид., випр. та доповн. – Одеса : Астропринт, 2015. – 144 с.

12. Трунова В.А. Волшебный звоночек: Хрестоматия для внеклассного чтения: 1 кл. – К.: Издательский дом «Освіта», 2014. – 72с. : илл.;

13. Трунова В.А. Волшебный звоночек: учебное пособие по внеклассному литературному чтению для учащихся 2-го класса: 2-е изд. / В. А. трунова, Г. Ф. Древаль. – К.: Издательский дом «Освіта», 2015. – 160 с.

Trunova V. Forming children's interest in reading at the first stages of primary school education.

The article reveals the role of working with children's books as one of the favourable ways of overcoming junior pupils' difficulties in reading under conditions of modern education. We also discuss the value of books for developing children's thinking and speech, methods of forming and developing junior pupils' interest in reading while working with children's books.

The article analyzes the concept «reader's interest» which has different meanings and, therefore, is explained differently. The author underlines the fact that children's books help to define children's likes and dislikes, form their conception of world, develop their traits of character, attitude to their country, respect for labour and working people, patriotism; they educate aesthetic sense, attitude to beautiful things in what has been read and in people's relationship and so on.

The author points out that nowadays neither school, nor society, nor teachers are satisfied with the junior pupils' quality of reading. The major part of pupils of the 1st and 2nd forms don't have skills in reading books, can not see the main thing in educational texts, and that's why they read too little without any wish and desire, and, consequently, pupils lose interest in reading lessons and in education in general.

It is very important to encourage children to read fiction texts since their first year of study. While teaching literacy to a little reader, it is necessary to recommend him different kinds of speech and thinking activities: talks, observations, stories, various retellings, solving puzzles and so on. While studying literacy, one should read much, listen to what is said, answer the questions, retell the texts, discuss them, think over the information, make up sentences and so on.

These kinds of work will contribute to forming speech situations, generalizing the process of reading.

On the basis of our experiment it has been proved that at the primary school age one can already reach a high level of readers' interest which influences their self-sufficient reading, introduces the surrounding world, widens pupils' interests and knowledge, forms abilities, skills, children's thinking.

Key words: *reader's interest, personal interest, reader's activity, education, literacy.*

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-18

УДК 371.134:371.72:61

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Н. Урум

*кандидат педагогічних наук, доцент,**Дунайський факультет морського та річкового транспорту**Державного університету інфраструктури та технологій*

На основі систематизації наукових уявлень про феномен «підготовленість майбутніх професіоналів морської галузі» в аспекті підвищення культури безпеки життєдіяльності, висвітлено технологію формування у студентів навичок безпеки. Основу розробленої технології склали цілісно-інтеграційний та особистісно-зорієнтовані підходи.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна підготовленість, професіонал морської галузі, педагогічна технологія, інтерактивна форма.

Актуальність проблеми. Професійна підготовка майбутніх фахівців виступає предметом посиленої дослідницької уваги науковців, адже йдеться про різні домінанти освітнього процесу у закладах вищої освіти, результатом якого є формування і розвиток здатності спеціаліста із до компетентного виховання фахового призначення. Вже склались наукові уявлення про деякі проблемні питання. Дослідниками, зокрема, доведена значущість акцентуації у професійній підготовці студентства на вироблення професійної позиції (І. Ісаєв, В. Сластьонін та ін.), професійної культури (В. Гриньова, Н. Кічук, Г. Яворська та ін.), професійної спостережливості (Г. Вілсон, З. Курлянд та ін.), професійного самовизначення (С. Гончаренко, М. Князян та ін.), професійне спілкування (А. Леонтєв, П. Лунев та ін.), професійну усталеність (А. Линенко, Є. Улятовська та ін.) тощо. Попри віднаєвних у дослідників розбіжностей відносно змістового наповнення поняття «професійна підготовка майбутнього фахівця», все ж вони здебільшого єдині у визнанні, з одного боку, інтегрованим результатом означеного процесу або готовність (наприклад, А. Линенко), або підготовленість (наприклад, П. Джурицький), а, з іншого – доцільності розуміти, що у тлумаченні професійної підготовки студента варто вбачати безпосередній зв'язок із своєрідністю майбутньої професії, оскільки остання визначена (з лат. – «наголошую власним ділом»), як намір особистості набути у результаті спеціальної підготовки та досвіду роботи відповідні фахові компетентності (тобто «знання в дії»).

Аналіз довідкових джерел та наукової літератури з проблематики професійної підготовки (А. Дубасенюк, Н. Ничкало, М. Фіцула та ін.) доводять, що основою означеної здатності особистості виступає освіта. Слід зауважити, що освіта осмислюється нині і як система, і як процес, і як цінність, і як діяльність, і як результат (Н. Бібік, З. Курлян, О. Тимошенко та ін.). Зокрема, дослідники, які безпосередньо або опосередковано вивчають своєрідність професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників саме морського профілю, здебільшого звертають дослідницьку увагу на проблему безпеки мореплавання – визначення навігаційних вимог до оснащення і конструкції судна, його кваліфікацію [1, с. 5]. Натомість поза увагою науковців залишається низка проблемних питань, пов'язаних із підготовкою студентів із безпеки власної життєдіяльності.

Аналіз останніх наукових досліджень. Науковий доробок учених (Т. Грузева, Є. Желібо, В. Жидецький, М. Колегаєв, Л. Сущенко) засвідчують про правомірність констатувати, що у професійній педагогіці вже склались абрисы так званого «безпечного підходу», провідною ідеєю якого є доречність систематичного засвоєння майбутніми кваліфікованими робітниками морського профілю основ безпеки життєдіяльності. Це зумовлене особливими умовами професійної діяльності у морській галузі. Доведено (зокрема, С. Горчаком), що морський професіоналізм, як особлива особистісно-професійна якість професійної діяльності на флоті, вимагає здатності навіть у екстремальній ситуації «якісно і своєчасно, протягом тривалого часу», виконувати ті функціональні обов'язки, що покладені. Отож, обов'язковим аспектом якісного професійного навчання майбутнього персоналу морських суден є розвиток мотивації до опанування усією сукупністю технік з безпеки життєдіяльності, вже на основному етапі професійної підготовки – в умовах закладу вищої морської освіти.

Мета статті – виствітлити деякі аспекти конструктивної педагогічної технології підготовки у закладі вищої освіти майбутніх професіоналів морської галузі з безпеки життєдіяльності на основі цілісно-інтеграційного й особистісно-зорієнтованого підходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення й узагальнення професійних стандартів і кваліфікацій у деяких країнах з високорозвинутою економікою (Великобританія, Греція, Португалія) та тих, що одночасно є визнаними в світі морськими державами, дає підстави констатувати, що правомірно здатність майбутніх фахівців до конструктивної професійної діяльності пов'язувати із набутими ними якісними навичками безпеки [2]. При цьому такі навички науковці осмислюють досить широко – у площині здатності, зокрема професіонала морської галузі, до подолання особистістю відчуження від природи, від самої себе, свого майбутнього, що має місце в сучасну технократичну епоху. Йдеться про формування безпеки як системи вищого порядку. У вищеокресленій площині й розцінюється нині параметри якості освіти, зокрема, яку набувають майбутні фахівці на етапі навчання у вищому закладі освіти [3].

З урахуванням вищезазначеного, деталізуємо педагогічну технологію, застосовану нами з метою підвищення безпечної грамотності майбутніх фахівців.

Підкреслимо, що у нашому дослідженні оцінено незаперечні переваги особистісно-зорієнтованого підходу, педагогічна сутність якого всебічно доведена у фундаментальному доробку І. Беха, І. Зязюна, В. Серікова, І. Якиманської. Встановлено і значні педагогічні ресурси цього підходу, насамперед, у спроможності забезпечення прицільного впливу освітнього процесу на особистість як пріоритетну мету, суб'єкт, результат і інтегральний критерій.

Не менш вагомою вважаємо й думку тих науковців (В. Беспалько, О. Дубасенюк, Г. Селевко, О. Пехота та ін.), які наполягають на важливості технологічної організації процесу професійної підготовки майбутніх спеціалістів у зв'язку із намаганням все ж довести конструктивність обраної педагогічної технології. У контексті нашого дослідження йдеться про технологію забезпечення успішної підготовленості студентів закладів вищої морської освіти щодо підвищення їхньої безпечної грамотності. У такий спосіб видається за можливе, по-перше, надати, обраній педагогічній технології певної структурованості, по-друге, окреслити в ній змістові і процесуальні аспекти; по-третє, фокусувати увагу на виборі стратегії і тактики викладацької діяльності викладача ЗВО [4, с. 11]. Як зауважує О. Пехота, переваги саме технологічного підходу лежать у площині не лише потужності етапного розгортання освітнього процесу (постановка цілей, проектування, організація освітньо-професійної діяльності суб'єктів, перевірка ефективності), а й прогнозованості результатів [4, с. 24].

Отже, концептуальною основою розробленої педагогічної технології виступає перетин ідей цілісності та інтеграції, реалізація яких сприяє фундаменталізації професійної підготовки студентів у дослідженому аспекті через спрямування на міжпредметний характер знань, які ними засвоюються.

У розробленій педагогічній технології враховувався визначений у професійній педагогіці різновид інтеграції – тематична, інтеграція навичок особистості, інтеграція перспектив реалізації набутих компетентностей [5].

Системоутворювальне значення було надано нормативному навчальному курсу «Безпека життєдіяльності» (5 кредитів, перший семестр). Зміст педагогічної технології репрезентують три змістовних модуля – «Безпека життєдіяльність», «Основи охорони праці», «Медична допомога на морському судні».

Компетентність випускників з питань безпеки життєдіяльності перевіряється під час поточного контролю навчальних досягнень та згідно розробленого нами критеріального підходу, що базувався на врахуванні відповідних нормативних вимог щодо рівнів підготовленості майбутніх фахівців морської галузі.

Зокрема, виходячи з цього фахівець повинен вміти вирішувати задачі: запобігати типовим небезпечним ситуаціям; адекватно діяти в типових аварійних ситуаціях; надавати потерпілому першу долікарську допомогу у невідкладних станах потерпілого; зберігати власне здоров'я (фізичне, психічне, моральне і соціальне); захищати права особи стосовно безпеки; бути здатним організувати підвищення індивідуальної підготовки людей щодо безпеки шляхом навчання [6, с. 19-20].

Як засвідчує досвід результативними виявились такі інтерактивні форми навчально-пізнавальної діяльності студентів: рольові ігри, різнорівневі творчі завдання практично-орієнтовного характеру, розв'язання проблемних фахових ситуацій, «мозковий штурм», ініціювання проектної діяльності студентів. Практика переконливо доводить розробки і провадження у навчально-професійній діяльності студентів «алгоритму безпечних дій»(зокрема, з опрацюванням на тренажері судна «Новий Донбас»).

Запровадження розробленого технологічного підходу в досвіді дунайського факультету морського та річкового транспорту Державного університету інфраструктури та технологій засвідчать про його ефективність.

Це ми спостерігали за інтегральним критерієм позитивної динаміки підготовленості студентів до безпечної життєдіяльності у фахово значущих ситуаціях – усвідомлення на рівні переконань органічного взаємозв'язку.

Взаємозалежності і взаємозумовленості процесів становлення професійної ідентичності і життєстійкості .

Висновки. Безпека є однією з найважливіших категорій сучасної життєдіяльності людини. Формування в студентів світоглядних основ безпеки життєдіяльності та запобігання нещасних випадків на виробництві забезпечується під час усього навчання. Формування мотивації щодо посилення особистої відповідальності за забезпечення гарантованого рівня безпеки функціонування об'єктів галузі, матеріальних та культурних цінностей в межах науково обґрунтованих критеріїв прийнятного ризику. Спеціаліст, що досконало освоїв цей предмет, здатний грамотно діяти в умовах небезпеки, захищаючи таким чином як своє життя та здоров'я, так і життя та здоров'я інших людей.

1. Герганов Л. Професійна підготовка кваліфікованих робітників морського профілю на виробництві: теорія і практика : монографія / Л. Герганов. – Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2015. – 344 с.
2. Професійні стандарти і кваліфікації у країнах з високорозвинутою економікою / Л. П. Пуховська, А. О. Ворначев, С. В. Мельник, Ю. І. Кравець; за наук. ред. Л. П. Пуховської. – К.: «НВП Поліграфсервіс», 2014. – 176 с.
3. Луговий В. І. Об'єктивне і суб'єктивне оцінювання якості освіти: світовий досвід для України / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Педагогіка і психологія. – 2016. – №4. – С. 32-40.
4. Пехота О.М. Освітні технології: навч.пос / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська. – К.: Вид-во А.С.К., 2003. – 192 с.
5. Желібо Є. П. Проблеми викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності» у ВНЗ України / Є. П. Желібо, І. С. Сагайдак // Безпека життєдіяльності. – 2007. – № 12. – С. 35-36.
6. Мягченко О.П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства: навч. пос. / О.П. Мягченко. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 384 с.

Urum N. S. Preparation of future teachers to providing of healthy way of life of junior schoolboys.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of pedagogical sciences after speciality 13.00.04 – theory and method of trade education. Izmail'skiy state humanitarian university. – Izmail. – 2007.

In dissertation the decision of the issue of the day is reflected in relation to forming for the junior schoolboys of concepts about the healthy way of life. The analysis of concept « health », «healthy way of life, is resulted in work».

Grounded of concept of valeologi competence of future teacher of primary school, levels and criteria of its determination are resulted.

Key words: *professional training, professional preparation, professional marine industry, pedagogical technology, interactive form.*

DOI 10.31909/26168812.2019-(39)-19

УДК 378.78

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА У ЦАРИНІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

А. Шевчук

*кандидат педагогічних наук, доцент**Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

У статті розглянуто можливості використання інформаційно-комунікаційних і дистанційних технологій у вищому навчальному закладі, компетентності викладача. Охарактеризовані філософія Moodle, структура електронного навчального курсу.

Ключові слова: компетентності, дистанційне навчання, платформа дистанційного навчання Moodle, електронний навчальний курс.

XXI століття стає, з погляду вчених, століттям інформації та наукових знань, де система освіти зорієнтована на послідовну реалізацію цілей сталого людського розвитку. Вже у найближчій перспективі українська освіта повинна вирішувати принципово нову глобальну проблему, пов'язану з масовою підготовкою людей до життя та діяльності в нових умовах інформаційного світу. Для підтримки її масовості та якості, зазначає Н. Морзе, потрібно інтенсивніше впроваджувати, паралельно з існуючими формами навчання, сучасну форму освіти – дистанційне навчання [2].

Міністерство освіти і науки України у 2004 р. розробило основи для дистанційного навчання, а 2013-го року затвердило нове Положення про дистанційне навчання [5]. У ньому зазначається, що дистанційне навчання в Україні реалізується за допомогою системи дистанційного навчання на рівнях загальної середньої, професійно-технічної, вищої, післядипломної освіти та самоосвіти. Документ містить визначення основного поняття: «Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес передання і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, яке створене на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. У процесі дистанційного навчання використовуються дистанційні курси – інформаційні продукти, які є достатніми для навчання за окремими навчальними дисциплінами» [5, 1].

У зв'язку із новими пріоритетами вищої школи до запровадження дистанційного навчання підвищується роль інформатизації та її вплив на професійну компетентність викладача. Формування ІКТ компетентності викладачів університетів пов'язується, насамперед, з обов'язками підготовки навчальних курсів, їх методологічного і методичного забезпечення. У нині діючому Положенні про сертифікацію електронного навчального курсу Міністерства освіти і науки України конкретизується актуальне завдання із царини запровадження дистанційного навчання: «Одним із завдань Болонського процесу є створення глобального міжнародного освітнього середовища, головною перевагою якого є представлення навчального матеріалу в дидактично уніфікованому й формалізованому вигляді та надання можливості його використання у будь-якому місці і у будь-який час незалежно від форми навчання студента» [6, 1]. Йдеться про нові виклики, серед яких домінує забезпечення студентів матеріалами дистанційного навчання, а також дистанційної форми у поєднанні з традиційними – денною, вечірньою, заочною.

Відповідно для кожного викладача актуалізується завдання підвищення кваліфікації з використання інформаційно-комунікаційних і дистанційних технологій, а також розробки і запровадження на цій основі електронного навчального курсу (ЕНК) своєї дисципліни.

Вочевидь, інноваційний тип навчання студентів потребує викладача, здатного сприймати, засвоювати, апробувати і впроваджувати інновації.

Вчені констатують, що сучасному викладачеві вже недостатньо мати професійні компетентності з використання традиційних технологій навчання, а необхідно знати освітній сегмент Інтернету, орієнтуватися в педагогічних мережних співтовариствах, мати навички здійснення інтеграції сучасних ІКТ у навчальний процес, розумітися в інноваційних педагогічних технологіях дистанційного навчання, уміти навчати свого предмета за допомогою різних засобів для комунікації та співпраці [3]. Тому-то в багатьох університетах організовано курси. Команди тренерів з науковців систематично проводять з викладачами тренінги. Одне із ключових завдань курсів – навчити викладача технології розробки електронного навчального курсу як основи забезпечення дистанційної освіти та дистанційного навчання у структурі денної й заочної форм здобуття вищої освіти.

Електронні навчальні курси дисциплін на теренах України створюються переважно ресурсом Е-середовища університету з використанням програмного забезпечення Moodle. Нині викладачами розробляються ЕНК різних дисциплін, відбувається їх сертифікація [7; 8].

Аналіз сучасних публікацій і реальних змін у ВНЗ дозволяє констатувати, що домінуюча сутність ЕНК полягає у наданні студентам принципово нових можливостей самостійного навчання всюди і у будь-який час, протягом усього життя, за підтримки викладача та завдяки інтеграції дистанційних технологій із традиційними формами навчання. Натомість недостатня готовність і підготовленість викладача до розробки ЕНК частково стримує поступ змін у напрямку організації навчального процесу на основі інтеграції традиційних і нових форм навчання.

Виходячи з актуальності й аналізу проблеми в теорії та практиці вищої освіти, предметом дослідження стала компетентність викладача у царині дистанційного навчання та розробки ЕНК з дисципліни. Постановка проблеми і предмет дослідження зумовили такі завдання наукового пошуку:

- конкретизувати філософію Moodle;
- виявити сутність і структуру ЕНК для формування компетентності викладача з розробки ЕНК своєї дисципліни;
- з'ясувати змістові особливості ЕНК, важливі для підготовки студента та сертифікації курсу, конкретизувати їх на прикладі дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку».

Для розв'язання завдання з конкретизації філософії Moodle здійснено аналіз джерел [4]. Інтернет джерела свідчать: слово Moodle представляє аббревіатуру поняття Modular Object-Oriented Distance Learning Environment, що перекладається як Модулярне Об'єктно-Орієнтоване Дистанційне Навчальне Середовище і означає віртуальне навчальне середовище або систему управління навчальними ресурсами. Проект Moodle як програмний продукт, що дозволяє створювати курси і web-сайти на базі мережі Internet, заснований на основі теорії соціального конструктивізму (<http://download.moodle.org/>). Цей проект, що діє і знаходиться у постійному розвитку, був започаткований Martin Dougiamas з Австралії у 90-х.

Автор ідеї так свідчить про неоціненні можливості онлайн-освіти і свого винаходу: «Найважливіше для мене те, щоб це програмне забезпечення було найпростішим у використанні, а для цього воно має бути засноване на інтуїції настільки, наскільки це можливо. Я зацікавлений у продовженні своєї роботи над Moodle і на збереженні її загальнодоступності. Я глибоко переконаний у важливості дистанційного навчання і Moodle – це головний спосіб в реалізації моїх ідей» [4].

Лише у 2002 р. Martin Dougiamas випустив першу версію. Відтоді було багато удосконалень. Дизайн і розробка Moodle (по матеріалах MoodleDocs) відповідають особливій філософії навчання, яку автор стисло називає «педагогіка соціального конструкціонізму» (social constructionist pedagogy). Автор розкриває її сенс через «чотири

основні концепції» – конструктивізм, конструкціонізм, соціальний конструктивізм, залучене і відвернуте [4].

Конструктивізм означає те, що люди «конструюють» для себе нові знання під час взаємодії з навколишнім середовищем. Все, що людина читає, бачить, чує, відчуває і до чого торкається, порівнюється з раніше отриманими знаннями. Якщо це якимось чином співвідноситься, то можуть бути побудовані нові фрагменти знання, які і залишаються з нею. Знання зміцняться, якщо вдасться успішно застосувати його в інших ситуаціях. Людина не просто сховище пам'яті, що пасивно всмоктує інформацію; знання не можуть бути отримані безпосередньо читанням або прослуховуванням. Просто при навчанні більше місце має інтерпретація, ніж елементарна передача інформації від одного мозку до іншого.

Конструкціонізм стверджує, що навчання особливо ефективно, коли під час навчання у тих, хто вчиться формується щось для інших. Це може бути будь-що: від вислову, твердження, написання повідомлення в Інтернеті – до більш комплексних творів, таких як картина, будинок або пакет програм. Наприклад, можна прочитати цю сторінку кілька разів і наступного дня не пригадати жодної думки. Але якщо спробувати своїми словами пояснити ці ідеї комусь-небудь іншому або виготовити слайд-презентацію, що пояснюватиме ці концепції, то можна гарантувати: людина краще зрозуміє їх та краще інтегрує в свої власні ідеї. Ось чому люди ведуть конспекти під час лекцій, навіть якщо ніколи не читатимуть їх пізніше [4].

Концепція соціального конструктивізму розширює наведені вище ідеї до поняття групи, члени якої формують щось для інших, працюючи спільно і створюючи тим самим «малу культуру». Учасники групи поділяють сенс «малої культури». Коли хто-небудь занурюється в подібну культуру, він потрапляє в безперервний і багатоплановий процес навчання. Тому виникає питання: як «бути» в цій культурі. Наводиться простий приклад – горнятко. Цей предмет може використовуватися для тисячі різних цілей, але його форма сама по собі вже дає деякого роду «знання» про утримання рідини. Складніший приклад – он-лайн-курс. Тут не тільки «форми» інструментарію вказують на те, як повинен працювати такий курс, але і тексти, створені групою, і сама діяльність, що відбувається, в цілому допомагатимуть формуванню того, як кожен учасник курсу діє усередині групи.

Залучене і відвернуте: концепція базується на дослідженнях мотивації поведінки учасників в дискусіях. «Відвернута» поведінка – це коли хтось прагне залишатися «об'єктивним» і «спиратися на факти». Він має схильність захищати власні міркування, використовуючи логіку для знаходження слабких місць в роздумах опонента. «Залученою» поведінкою є емоційніший підхід, що допускає суб'єктивність. При цьому людина прагне слухати і ставити питання для розуміння інших позицій. «Сконструйована» поведінка – це коли людина здатна використовувати обидва підходи, і вибирає який-небудь із них залежно від поточної ситуації. У цілому, здорова кількість «залученої» поведінки усередині співтовариства учнів – це потужний стимул до навчання, оскільки він не тільки об'єднує людей, але й сприяє виникненню глибших реакцій і переоцінці переконань, які були сформовані раніше.

Автор Moodle закликає до обдумування цих позицій. Це може допомогти зрозуміти, як кожен учасник курсу може бути одночасно учнем і вчителем. Викладач як педагог зможе перестати бути просто «джерелом знань» і перетворитися на натхненника, рольову модель культури класу, групи, зв'язуючись з учнями чи студентами в індивідуальному порядку і працюючи за їх особистими потребами, одночасно направляти дискусії і діяльність всієї групи для досягнення загальних навчальних цілей. Безумовно, Moodle не нав'язує такий тип поведінки, але все таки Moodle підтримує краще за все саме цей тип поведінки. На думку автора Moodle, подальші нововведення у царині «педагогічної підтримки» стануть основним напрямком у розвитку системи Moodle [4].

З'ясувати сутність електронного навчального курсу допомагають інструктивні документи Міністерства освіти і науки України. ЕНК – це комплекс електронних

навчально-методичних матеріалів з використанням дистанційних технологій, що базуються на Інтернет технологіях, створених для організації індивідуального та групового навчання відповідно до графіку навчального процесу ВНЗ. «Дистанційні технології навчання складаються з інноваційних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій дистанційного навчання» [6, 1].

Інноваційні педагогічні технології дистанційного навчання – це технології опосередкованого активного спілкування викладачів зі студентами, студентів між собою з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи студентів зі структурованим навчальним матеріалом (подається в електронному вигляді та зберігається на спеціальному навчальному порталі), з урахуванням компетентнісного та особистісно-орієнтованого підходу, методу проєктів та педагогіки партнерства тощо. Інформаційно-комунікаційні технології дистанційного навчання – це технології створення, опрацювання, передавання і зберігання навчальних матеріалів, організації та супроводу навчального процесу за допомогою телекомунікаційного зв'язку, зокрема, електронних локальних, регіональних, глобальних мереж (Інтернет) та відповідних сервісів, наприклад Веб 2.0.

Сутність електронного навчального курсу (ЕНК) полягає у тому, що він призначений для оволодіння студентами навчальним матеріалом під керівництвом викладача. Привертає увагу таке положення: під час навчання студентів ЕНК безперервно змінюється та вдосконалюється завдяки діяльності викладача і самих студентів.

Утім під час створення ЕНК слід орієнтуватися на сталі характеристики:

- структурованість навчально-методичних матеріалів;
- відповідність структурних елементів логіці вивчення дисципліни (лекції, практичні/семінарські, самостійна робота, модульний контроль, залік/іспит);
- якісно підготовлені викладачем навчальні матеріали, що дозволяють студенту набути компетентностей, задекларованих у робочій програмі;
- наявність мультимедійних навчальних матеріалів;
- чіткий графік навчання, система інтерактивної взаємодії викладача та студента, студентів між собою засобами ресурсів ЕНК і дистанційних технологій;
- система самоконтролю та контролю (форми і критерії), оцінювання результатів всіх видів навчальної діяльності студентів.

Відповідно у матеріалах ЕНК можна виокремити електронні матеріали кількох типів:

а) *інформаційні* види діяльності та ресурси. Містять зміст навчального матеріалу (електронні конспекти лекцій, мультимедійні презентації лекцій, сторінки з методичними рекомендаціями, книги, файли з аудіо та відео матеріалами тощо);

б) *діяльнісні* ресурси та види діяльності. Призначені для само оцінювання та оцінювання досягнень студентів, закріплення матеріалу, формування вмінь і навичок (контрольні запитання, тестові завдання, практичні завдання, кросворди, відео завдання до теми тощо);

в) *комунікаційні* види діяльності для здійснення інтерактивного спілкування, зворотного зв'язку (чат, консультації, оголошення, анкетування).

Міністерство освіти і науки України рекомендує за основу структури ЕНК окремої дисципліни брати логіку ознайомлення студентів з курсом, викладання, опанування і засвоєння навчальної дисципліни. Відповідно треба дотримуватися загальної уніфікованої структури з кількох частин: 1) загальна інформація про курс; 2) модуль 1; 3) модуль 2 (кількість модулів варіативна); 4) підсумкова атестація; 5) консультації. Наприклад, такою є структура дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку» [8].

Наповнення кожного складника ЕНК визначено у Положенні Міністерства освіти і науки України. До нього є загальні вимоги, якими треба керуватися під час розробки ЕНК дисципліни [6]. Так, наповнення складових частин «Загальна інформація про курс», «Модуль», «Підсумкова атестація» відповідатиме вимогам, якщо структура матиме вигляд, як у таблиці 1.

Таблиця 1

Складники електронного навчального курсу

| Загальна інформація про курс | Модуль 1 | Підсумкова атестація |
|---------------------------------------|--|-----------------------------|
| Робоча програма навчальної дисципліни | Путівник по модулю | Питання для іспиту |
| Тематичний план, карта курсу | Теоретичний навчальний матеріал модуля | Підсумковий контроль (тест) |
| Критерії та шкала оцінювання | Практичні чи/та семінарські роботи | |
| Друковані та Інтернет джерела | Самостійна робота | |
| Глосарій дисципліни | Модульний контроль | |
| Оголошення | | |
| Путівник курсу | | |

Деталізація кожної частини курсу здійснюється викладачем відповідно до критеріїв структурно-функціональної експертизи ЕНК і знаходить вираження в оптимальній кількості структурних елементів. Утім на розсуд навчального закладу чи окремого викладача вносяться деякі інші компоненти. Так, в частині «Загальна інформація про курс» для початкового ознайомлення студентів з дисципліною може бути створена «Візитка курсу» (стислі дані про курс і автора курсу, карта курсу, додаткова інформація – фото студентів в аудиторії під час вивчення дисципліни, орієнтири для виконання ІНДЗ, курсових робіт тощо).

Відносно змісту складника «Робоча програма навчальної дисципліни» тренери курсів з підвищення ІКТ компетентності викладачів і розробки ЕНК радять вносити лише ті компоненти робочої програми, що можуть бути інформативними для студента. Вони ж відповідають і критеріям структурно-функціональної експертизи ЕНК. Наприклад, пояснювальну записку розробити у форматі Веб-сторінки. У ній подати лише мету, завдання, вимоги до знань, умінь, навичок, вказати кількість годин на вивчення кожного модуля. В змісті програми – назви тем з анотаціями. Тематичний план дисципліни (або «Календарний план») виноситься в окремий однойменний складник.

Викладачеві треба наповнити складник «Критерії та шкала оцінювання», розмістивши там щонайменше такі таблиці: «Розрахунок рейтингових балів оцінювання за видами навчальної діяльності дисципліни», «Розрахунок рейтингових балів оцінювання за видами навчальної діяльності в модулях («вага» кожного модуля)», «Підсумкові семестрові рейтингові оцінки у балах – за національною шкалою та шкалою ECTS», «Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студента з дисципліни».

Додатковою роботою з удосконалення курсу для викладача може стати створення складової «Глосарій». Залежно від дисципліни, тут можна розмістити не лише текст означень, а й фотографії персоналій, малюнки, ілюстрації до означень тощо. Їх кількість залежить від дисципліни, кількості модулів. Наприклад, може бути 150 або понад 170 означень [8].

В «Путівнику курсу» треба помістити три складники: «Презентація курсу» (назва і структура курсу, мета, завдання, очікувані результати, рекомендації з вивчення курсу), «Карта курсу» (створена в Bubbl.us), «Форум» для зв'язку зі студентами. Зазначимо, що кожний модуль теж починається зі складника «Путівник по модулю». Утім практика впровадження ЕНК дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку» показала, що загальна інформація про курс і путівники мало цікавлять студентів. Їх увага зосереджується на змісті модулів, що є цілком виправдано.

Структура модуля повинна виглядати так, як у вимогах таблиці 2.

Таблиця 2

Структура модуля в електронному навчальному курсі

| Теоретичний навчальний матеріал модуля | Практичні чи/та семінарські роботи | Самостійна робота | Модульний контроль |
|--|------------------------------------|---------------------------------------|-------------------------------------|
| Структуровані лекції модуля 1 | Зміст роботи | Методичні орієнтири з виконання робіт | Контрольні запитання для МК 1 |
| Мультимедійні презентації | Список завдань | Список індивідуальних завдань | Навчальний тест для самоконтролю |
| Аудіо-, відео-навчальні матеріали | Методичні вказівки з виконання | Тест | Модульний контрольний тест для МК 1 |
| Тест (навчальний) | | | |

Кожний структурний компонент модуля має свій зміст. обов'язкові елементи «Теоретичного навчального матеріалу» будуть, насамперед, такі: структуровані електронні навчальні матеріали лекцій – у вигляді електронного посібника, що відповідають змісту робочої програми, логічно відображають теоретичні та методичні відомості по темах курсу; мультимедійні презентації лекцій – у вигляді файлів-презентацій PowerPoint або гіперпосилання на презентації. А от аудіо-, відео-навчальні матеріали до дисципліни набудуть особливого змісту. Зокрема для «Теорії і методики музичного виховання дітей дошкільного віку» необхідно розмістити, важливі для підготовки майбутнього фахівця, музичні навчальні матеріали (колискові, колядки, щедрівки, веснянки; репертуар дитячих хороводів, танців; відео музично-театралізованих свят і розваг). Для цього можна створити ресурс «Сторінка» і в ньому помістити гіперпосилання на знайдені аудіо-файли, музичні відео з *YouTube* тощо.

Тест (навчальний) – має бути складений з 8-9 тестових завдань для само перевірки і закріплення теоретичних знань студентом з теми модуля.

Досвід створення ЕНК підказує, що залежно від потреб курсу, педагог ініціює й інші елементи. Вони дозволяють додатково зняти когнітивну, інформаційну та інші проблеми. Так, під час розробки ЕНК «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку» було додано ресурс «Книга» з метою забезпечення студентів текстами друкованих праць для вивчення кожної теми дисципліни, виконання самостійних і практичних завдань. У ньому згідно теми розташовано статті з періодичних та наукових видань, частини посібників, державні стандарти дошкільної освіти, розділи музичного виховання дітей з комплексних програм, методичні рекомендації до розділів програм, конспекти музичних занять, сценарії дитячих розваг і свят, таблиці перспективного планування тощо [8]. Стануть доцільними гіперпосилання на статті професорів і доцентів університету, викладача дисципліни, що розміщені в Інституційному репозиторію навчального закладу. Тож, завдяки ресурсу «Книга» студент матиме прямий доступ до матеріалів із розрізаних джерел.

Висновки. Важливими умовами створення викладачем власного ЕНК мають бути готовність до його розробки (проникнути гуманними ідеями дистанційного навчання в освіті, філософією Moodle, можливостями привнесення змін у викладання дисципліни), підготовленість до розробки курсу як володіння ІК-компетентністю (когнітивна складова; діяльнісна складова компетентності – здатність використовувати середовище Moodle для розробки ЕНК та структурувати навчальний матеріал згідно вимог, володіти технологіями розробки компонентів ЕНК). Кожен ЕНК має набути як уніфікованих рис, так і містити елементи, що відповідають особливостям конкретної дисципліни, потребам розвитку студентів, забезпечити їм педагогічну підтримку.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у знаходженні балансу між методикою дистанційного навчання з використанням ЕНК і класичними формами та методами навчання студентів.

1. Кузьмінська О. Забезпечення умов набуття професійної компетентності педагогів в умовах інформаційного суспільства / О. Г. Кузьмінська // Нова педагогічна думка. – 2010. – № 2. – С. 107-111.

2. Морзе Н. В. Моделі ефективного використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у вищому навчальному закладі / Н. В. Морзе, О. Г. Глазунова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. – № 2 (6). – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ime.edu.ua.net/em6/content/08mnvshi.htm>

3. Морзе Н. В. Формування й оцінювання ІК-компетентностей науково-педагогічних працівників в умовах впровадження дистанційних технологій / Н. В. Морзе, О. Г. Глазунова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2012. – № 6 (32). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/2012_6/758-2499-1-ED.pdf

4. Moodle і соціальний конструктивізм / Огляд підготував В. Семенюк. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://escuela.ucoz.ua/Kuzbyt/Moodle.pdf>

5. Положення про дистанційне навчання (Наказ МОНУ №466 від 25.04.2013). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0464-04>

6. Положення про сертифікацію електронного навчального курсу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://garmonia.nubip.edu.ua/polojennia.pdf>

7. Шевчук А. С. Електронний навчальний курс у вищому освітньому закладі / А. С. Шевчук // Вісник Інституту розвитку дитини. – Вип. 27. – Серія: Філософія, педагогіка, психологія. – К. : Вид. НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – С. 125-131.

8. Шевчук А. С. Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку: Електронний навчальний курс [сертифікований] / А. С. Шевчук // Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2013. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://e-learning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=42>

Shevchuk A. Formation of teacher competence in the field of distance learning and the creation of an e-learning course

The problem of the competence of a modern teacher on the use of information communication and distance technologies using the software Moodle is actualized. The subject of the study was the competence of the teacher in the field of distance learning and the development of an electronic course of discipline. Accordingly, the Moodle philosophy is characterized; the essence and structure of the e-learning course are revealed. It has been found that the Moodle software product is the main means of implementing distance learning. It allows you to create courses and web-sites based on the Internet. The teacher, having developed an electronic course of discipline, can turn from a «source of knowledge» to an inspirational, connect with students individually, work according to their needs, and direct the discussions and activities of the entire group to achieve educational goals. The essence of the e-learning course is to provide students with fundamentally new opportunities for self-study everywhere, at any time, throughout life, with the support of the teacher and through the integration of remote technologies with traditional forms of education (daytime, part-time, evening).

During the development of the e-learning course, discipline should follow a unified structure: 1) general information about the course (communication activities); 2) modules (information activities and resources); 4) final attestation (activity resources and activities); 5) consultations. The course must acquire both unified features, and contain elements of pedagogical support that meet the needs of students' development and the specifics of a particular discipline. Thus, during the development of the course «Theory and Methodology of Musical Education of Preschool Children», the resource «Book» was added in order to provide the students with the texts of printed works for studying each subject of discipline, performing independent and practical tasks.

Key words: *competence, distance education, distance learning platform Moodle, electronic training course.*

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бабіна Юліана – аспірантка, Кишинівський державний педагогічний університет ім. І. Крянге

Банкул Лариса – доцент, Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Бухнієва Олена – кандидат педагогічних наук, доцент, Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Грамастик Надія – кандидат педагогічних наук, Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Дімоглова Ольга – аспірантка, Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Завидівська Ольга – кандидат економічних наук, доцент, Львівський державний університет фізичної культури, докторант НУ «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Звекова Вікторія – кандидат педагогічних наук, доцент, Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Кічук Надія – доктор педагогічних наук, професор, Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Корнієнко Сергій – кандидат педагогічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Кузьменко Василь – доктор педагогічних наук, професор, КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»

Літашов Олександр – аспірант, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

Мізюк Вікторія – кандидат педагогічних наук, доцент, Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Мондич Оксана – викладач, Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Онищук Світлана – Одеський торговельно-економічний інститут, Київського національного торговельно-економічного університету

Рябуха Іван – кандидат педагогічних наук, Херсонська державна морська академія

Рябчук Владислав – магістрант факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності, Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Ситняківська Світлана – кандидат педагогічних наук, доцент, Житомирський державний університет імені Івана Франка

Столярова Вікторія – здобувач, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Струк Анна – кандидат педагогічних наук, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

Трунова Валентина – кандидат педагогічних наук, доцент, Одеський обласний інститут вдосконалення вчителів

Урум Наталія – кандидат педагогічних наук, доцент, Дунайський факультет морського та річкового транспорту Державного університету інфраструктури та технологій

Шевчук Антоніна – кандидат педагогічних наук, доцент, Ізмаїльський державний гуманітарний університет

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Babin Yuliana – postgraduate, «Ion Creanga» State Pedagogical University of Chisinau

Bankul Larysa – Assistant professor, Izmail State University of Humanities

Bukhnieva Olena – PhD in Pedagogical Sciences, Assistant professor, Izmail State University of Humanities

Gramatik Nadiia – PhD in Pedagogical Sciences, Izmail State University of Humanities

Dimoglova Olha – postgraduate, Izmail State University of Humanities

Zavydivska Olha – PhD in Economic Sciences, Assistant professor, Lviv State University of Physical Culture, Ph.D. student of the National University «Chernigov College» named after T.G. Shevchenko

Zvekova Viktoriia – PhD in Pedagogical Sciences, Assistant professor, Izmail State University of Humanities

Kichuk Nadiia – doctor of pedagogical sciences, professor, Izmail State University of Humanities

Kornienko Serhii – PhD in Pedagogical Sciences, Assistant professor, Ternopil Volodymyr Gnatyuk National Pedagogical University

Kuzmenko Vasyl – doctor of pedagogical sciences, professor, Kherson Academy of Continuing Education

Litashov Oleksandr – postgraduate, Lugansk Taras Shevchenko National University

Miziuk Viktoriia – PhD in Pedagogical Sciences, Assistant professor, Izmail State University of Humanities

Mondych Oksana – teacher, Izmail State University of Humanities

Onyshchuk Svytlana – teacher, Odessa Trade and Economic Institute of Kyiv National Trade and Economics University

Ryabukha Ivan – PhD in Pedagogical Sciences, Kherson State Maritime Academy

Ryabchuk Vladyslav – graduate student, Izmail State University of Humanities

Sitnyakovskaya Svytlana – PhD in Pedagogical Sciences, Assistant professor, Zhytomyr Ivan Franko State University

Stolyarova Viktoriia – getter, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

Struk Anna – PhD in Pedagogical Sciences, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Trunova Valentyna – PhD in Pedagogical Sciences, Assistant professor, Odessa Regional Institute of Teachers' Improvement

Urum Nataliia – PhD in Pedagogical Sciences, Assistant professor, Danube Faculty of Marine and River Transport of the State University of Infrastructure and Technology

Shevchuk Antonyna – PhD in Pedagogical Sciences, Assistant professor, Izmail State University of Humanities

**Науковий вісник
Ізмаїльського державного гуманітарного університету**

Педагогічні науки

Збірник наукових праць

Українською, російською та англійською мовами

*Зважаючи на свободу наукової творчості,
редколегія приймає до друку статті тих авторів, думки яких не в усьому поділяє.
Відповідальність за достовірність матеріалів, фактів несуть автори публікацій.
Редакційна колегія має право редагувати та скорочувати текст.
У разі передруку посилання на «Науковий вісник Ізмаїльського державного
гуманітарного університету» обов'язкове.*

Відповідальний за випуск: *Градинар Г.І.*
Верстка і дизайн: *Градинар Г.І., Кожухар Т.Р.*

Матеріали збірника розміщено на офіційному сайті ІДГУ за адресою: <http://idgu.edu.ua>

Підписано до друку 28. 12. 2018. Формат 60x90/8.
Ум. друк. арк. 10,2. Обл.-вид. арк. 17,1. Тираж 300 прим. Зам. № 475.

*Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Адреса: 68610, Одеська обл., м. Ізмаїл, вул. Рєпіна, 12, каб. 208
Тел.: (04841) 4-82-42
E-mail: nauka_idgu@ukr.net